

Конзорцијум:

Геолошка и хидрометеоролошка школа „Милутин Миланковић“, Београд, Србија
Гимназија „Мирче Ацев“ Прилеп, Северна Македонија
ЈУ Прва средња стручна школа, Никшић, Црна Гора
БАЗААРТ, репрезентативно удружење у култури, Београд, Србија

Funded by

the Regional Youth Cooperation Office

RYCO
Regional Youth Cooperation Office

ГЛАСОВИ VOICES

ЗБИРКА СЦЕНАРИЈА И ПРИЧА
НАСТАЛИХ КРОЗ КРЕАТИВНЕ ДРАМСКЕ ПРОЦЕСЕ
СА УЧЕНИЦИМА ГИМНАЗИЈЕ И СРЕДЊИХ СТРУЧНИХ ШКОЛА ИЗ
СЕВЕРНЕ МАКЕДОНИЈЕ, ЦРНЕ ГОРЕ И СРБИЈЕ

ЗБИРКА ЈЕ РЕЗУЛТАТ ПРОЈЕКТА
*Вредност интеркултуралног креативног образовања у
школама / Value of Intercultural Creative Education in Schools –*
VOICES

Београд 2021.

This publication is produced with the support of the Regional Youth Cooperation Office – RYCO. Its content is the sole responsibility of the Geological and Hydrometeorological School “Milutin Milanković” and its partners and does not necessarily present the views of RYCO.

САДРЖАЈ

» Пројекат „ГЛАСОВИ”: Вредност интеркултуралног креативног образовања у школама, *предговор* #5

ГИМНАЗИЈА „МИРЧЕ АЦЕВ” ПРИЛЕП

Северна Македонија

» Слушај го својот глас, *предговор* #13

» Слушај свој глас, *предговор* #15

» ИМАМЕ ЛИ СИТЕ ИСТА ШАНСА? #17

» ИМАМО ЛИ СВИ ИСТУ ШАНСУ? #21

ЈУ ПРВА СРЕДЊА СТРУЧНА ШКОЛА

Никшић, Црна Гора

» Искуство ослобађања, *предговор* #29

» КАВЕЗ #31

ГЕОЛОШКА И ХИДРОМЕТЕОРОЛОШКА ШКОЛА „МИЛУТИН МИЛАНКОВИЋ”

Београд, Србија

» У трагању за смислом, *предговор* #45

» КАКО СПАСИТИ ЛОШ ДАН И ОД БЕСМИСЛА ОТЕТИ ЖИВОТ? #47

Примена елемената креативне драме у настави

» Примена креативне драме у интердисциплинарној настави природних и друштвених наука, *предговор* #71

» ЗЛОУПОТРЕБА НАУКЕ У РАТУ, *сценарио и материјали за реализацију часа* #73

» УЧЕНИЧКИ ФИЛМОВИ #90

Пројекат „ГЛАСОВИ”

Вредност интеркултуралног креативног образовања у школама

Како се играмо драме и живота?

Ретке су и драгоцене прилике у којима човек у најлепшим данима своје младости открива читав један чудесан и узбудљив свет нових и неистражених могућности. Сагледати живот очима неког другог, разумети и осетити оно што нам је далеко и страно – то значи препознати и открити властите снаге и могућности. А управо нам бављење драмском уметношћу продубљује емпатију, изоштрава нашу моралну свест, савладава наше слабости и недовољности наших карактера, охрабрујући нас да свакога дана напредујемо на путу добра.

Чаролија креирања лепоте промени сваког кога додирне и можда је управо ту одговор на питање зашто се из године у годину све већи број младих укључи у рад школских драмских секција. Можда зато вредно раде на интерпретацији драмских текстова, транспонувању властитих искустава у нови садржај, као и на сценском покрету, говорним вежбама, плесним наступима...

Мало је таквих места у школама Западног Балкана, као што је драмска секција, где се ученици осећају сасвим слободни да изразе свој аутентичан доживљај себе и других у свету омеђеном најразличитијим поделама. Подстицајући емпатију, солидарност и размену искустава међу младима, посебно када долазе из друштвено осетљивих група, ова ненаставна активност може преобликовати њихову перспективу у процесу откривања креативних решења проблема са којима се суочавају. Рад са младима, наравно, подразумева и стално присуство свести да начини на које испишујемо сопствена или туђа искуства одређују нашу свест о себи, о ономе што смо учинили и о томе куда смо се запутили. Они сегменти прошлости које смо укључили у наше

приче и тако им удахнули нови живот и ново значење, одлучују о томе ко ће бити наши хероји и узор, а ко негативци.

Како је све почело?

Трећи Отворени позив Регионалне канцеларије за сарадњу младих (RYCO), оглашен 2019. године, усмерен на оснаживање капацитета средњих школа у спровођењу активности у областима регионалне омладинске сарадње, мобилности и размене, био је подстицајан за многе средње школе на простору Западног Балкана. Општи циљ пројекта подразумевао је остварење процеса помирења на простору Западног Балкана путем сарадње ученика. Један од специфичних циљева Позива пружао је могућност отварања простора за интеркултурални дијалог, узајамно учење и развој потенцијала средњошколаца са смањеним могућностима, с крајњим исходом њиховог оснаживања за социјалну партиципацију и бољу социјалну проходност. Желели смо да у пројектне активности укључимо младе из различитих друштвено осетљивих група – слабијег социо-економског статуса, мањинске етничке припадности, руралног порекла, из угрожених или нефункционалних породица – и повећамо њихове шансе за учење и напредак.

Идеја да пројекат носи назив „Гласови” (VOICES) израз је настојања да се ученицима омогући да јавно проговоре о питањима и проблемима са којима се суочава њихова генерација. Наслов VOICES заправо је акроним пуног назива: Value of Intercultural Creative Education in Schools – Вредност интеркултуралног креативног образовања у школама, што изражава нашу намеру да процес креативног драмског стварања и мишљења укључимо у школску методологију.

О партнерима

Прави изазов представљало је питање како стићи до циља на креативан начин... И управо то је била тачка у којој су се сусрела интересовања наставника и ученика окупљених у драмске секције три западнобалканске средње школе: Геолошке и хидрометеоролошке школе „Милутин Миланковић” из Београда, Гимназије „Мирче Ацев” из Прилепа и ЈУ Прве средње стручне школе из Никшића. Наши водичи на узбудљивом путу откривања креативних позоришних радионица, заснованих на стварним искуствима и потребама младих у процесу развоја грађанске свести и повезивања школских наставних предмета и процеса креативне драме, били су стручњаци из БАЗААРТ-а, Репрезентативног удружења у култури, из Београда.

Геолошка и хидрометеоролошка школа „Милутин Миланковић” (ГХМШ), као школа апликант на RYCO пројектном конкурс, има дуго и успешно искуство у раду са младима у оквиру драмске секције. Више од једне деценије будући стручњаци за земљу, воду и ваздух проширују своје сазнајне и креативне хоризонте обликујући представе из угла текстописаца, редитеља, глумаца, сценографа, костимографа. Др Весна Војводић Митровић, професорка српског језика и књижевности и руководица драмске секције у ГХМШ, преузела је улогу координаторке пројекта „Гласови”. Њена сарадница је професорка хемије, Катарина Стевановић.

Наши партнери из прилепске Гимназије „Мирче Ацев” годинама остварују изузетне резултате у области драмске уметности, за шта је најзаслужнији Мартин Наумовски, професор македонског језика и књижевности и водитељ драмске секције. Мартинова најближа сарадница и координаторка пројекта у овој партнерској школи је Кети Ефремоска, професорка енглеског језика.

ЈУ Прва средња стручна школа из Никшића, поред изузетних постигнућа у образовно-васпитном раду са младима, низ година остварује врхунске резултате у оквиру креативне праксе драмске секције. Из ове партнерске школе у пројекту су интензивно учествовале Еријета Лакићевић, библиотекарка и водитељка драмске секције и Марија Драганић, педагогиња и координаторка активности у својој школи.

Концепт, активности и циљеви Пројекта

Пројекат „Гласови” заснован је на сарадњи креативних уметника и драмских педагога са наставницима и ученицима средњих школа, са циљем унапређења и усмеравања процеса учења на вештинама критичког мишљења.

Бројни изазови у којима функционишу средње школе на простору Западног Балкана наметнули су нам императив деловања у складу са дугорочно најбољим интересима ученика. Дубоко уверени да школовање младих људи треба и мора да превазиђе оквире пуких академских резултата и допринесе остварењу ширих, хуманистичких циљева, осмислили смо пројекат у чијој је основи сарадња између креативних уметника, наставника и ученика са циљем заснивања иновативне образовне методологије. Концепт имплементације процеса креативне драме у наставну праксу мотивише младе људе да преузму улогу ангажованих грађана, побуђује критичку упитаност о слици света која им се предочава, охрабрује их и оснажује за живот у мултикултуралном друштву и доприноси идеји одрживог мира на Балкану. Свима који познају прилике у овом региону, јасно је да сутрашњица по правилу доноси веће изазове, за које младима није довољна само слепа срећа, већ морају да направе свој властити пробој.

У складу са концептом и циљевима пројекта „Гласови”, оригинално је планиран низ активности: обука за вођење креативног драмског процеса за све учеснике (Камп у Прилепу); креативне радионице у партнерским школама и развој драмских садржаја кроз креативни драмски процесу; представљање креативних резлтата – драма и представа, на сцени и у публикацији, у школама и на међународној Конференцији у организацији БАЗААРТ-а у Београду; одржавање семинара за наставнике у Никшићу.

Камп у Прилепу

Прва активност реализована је како је и било планирано: од 6. до 11. фебруара 2020. године. Камп је укључио 18 ученика из партнерских школа, 6 наставника и три драмске педагогиње из БАЗААРТ-а. Обука је садржала пет радних сесија заснованих на концепту интеркултуралног учења и креативне драме и позоришта. Ипак, највећа вредност овог

сусрета огледала се у стварању нових пријатељстава и љубави, као и рушењу предрасуда према другим културама.

Искази самих уче(с)ника најсликовитије представљају постигнућа Кампа: „Од првог дана смо, чим смо се видели, почели интензивно да се дружимо. То дружење је толико тога донело: љубави, богатства и познанстава која се никада неће заборавити.” „Фасцинантно је како смо се здружили од првог дана, као да се знамо читавог живота. Мислим да је то највећи резултат кампа. Жао ми је што нећемо имати прилике да се чешће виђамо.”

Три интеркултуралне вечери током којих су ученици из три партнерске школе представили своју културу, традицију и отвореност према вршњацима са којима су се упознали преко Пројекта – биле су сјајна потврда идеје да све нас на простору Западног Балкана повезује много више заједничког него што и наслуђујемо.

Пуни ентузијазма, били смо спремни након кампа у Прилепу да се подухватимо наредних планираних активности. Тад је, међутим, наступила пандемија која је почела да диктира услове наших живота.

Наставак пројекта у школама

Неочекиване околности приморале су нас на ревизију Пројекта. То је пре свега значило преусмеравање креативних радионица са ученицима у онлајн простор, као и отказивање Конференције и Семинара. Ревизија Пројекта померила је тежиште нашег рада са стварања представе за позоришну сцену, на широке и неслућене могућности рада у дигиталном подручју, пре свега у видео формату, у правцу различитих, хибридних остварења – могућих спојева видео-материјала, музике, стрипа, радио-драме...

Сва три тима усвојила су генерални план рада који је, током 20 радионица, подразумевао следеће кораке:

- Одабир теме: 1. радионица
- Мапирање проблема: 2. радионица
- Драмски лик: 3. и 4. радионица
- Драмска ситуација: 5-10. радионица

- Анализа сакупљеног материјала и одабир материјала за коначни резултат: 11. радионица
- Повезивање одабраног материјала и креирање креативног резултата: 12-14. радионица
- Увежбавање садржаја, снимање videa, монтирање...: 15-20. радионица

Неизвесност исхода рада који раније није био практикован у области креативне драме је, на велику радост свих учесника, резултирала стварањем три омладинска филма, различите тематске и жанровске оријентације. Ова публикација доноси преобликоване текстове који су у основи тих остварења.

Ометајући фактори

Неочекивано и сасвим неоправдано, над наш рад наднела се једна невоља која нас је пратила у свакој активности: RYCO-в бирократски апарат. Од почетка реализације Пројекта било је јасно да врх те бирократске структуре поседује за нас недостижна процедурална знања и да његовом инквизиторском оку не промиче нити једна, макар најситинија административна обавеза. Такав нееластичан, крут и игнорантски однос према компетенцијама, знањима, способностима и стремљењима средњошколских наставника и ученика отворио је питање – да ли нам је циљ заједнички? У околностима у којима бескрајни административни захтеви, правила и процедуре одузимају време и енергију потребне да створимо дело аутентичне лепоте и вредности, као доказ младим људима да је њихово мишљење важно, наша растрзаност између два неспојива микрокосмоса често је деловала ужасавајуће.

Креативни резултати

Упркос исцрпљивању са прецењеном администрацијом, креативни драмски процесни рад успео је да активира и охрабри ученике и наставнике у све три партнерске школе да у онлајн окружењу, на Zoom платформи, слободно изразе своја мишљења, ставове и идеје путем преузимања улоге у конкретним задатим ситуацијама. Промена перспективе из које се могу сагледати околности омогућила је ученицима

боље разумевање и схватање других – њихових емоција, поступак, уверења. Након подстицајне и драгоцене обуке свих учесника у кампу у Прилепу, епидемија светских размера „приземљила” нас је у виртуелни свет. Иако позоришна пракса налази тешким и изазовним искорак у дигитални свет, суочавање са процесом обликовања креативне драме на мрежи постало је за све нас искуство које ће вредети и у будућности.

Ученици су се уживљавали у одређене карактере и смишљали драмске ситуације и интеракције са другим ликовима. У синергији са другим учесницима у радионицама, у трагању за другачијим и могућим исходима драмских ситуација, настајале су различите, често неочекиване промене. Оно што је, гледано са стране, деловало као игра и пука импровизација, заправо је будило и покретало дубоко запретење потенцијале младих људи. Уважавање туђег мишљења и погледа на свет и уклапање туђих становишта у сопствену слику ствари битни су исходи креативног драмског процеса. Једно од значајних постигнућа овог процеса свакако је стварање емпатије, прихватање других и уважавање туђих погледа на свет. Промене настале код ученика на најбољи начин припремају младе људе за живот у демократском, грађанском друштву у којем су подједнако важне и иницијатива појединца и способност за тимски рад.

У овој публикацији, пред нама су текстови настали у креативним драмским процесима који су у основи видео/филмских остварења ученика из три партнерске школе. Редослед текстова одредила је наша уобразиља, у којој смо, понесени пролећним миграцијама птица, пошли са југа на север: од Северне Македоније, преко Црне Горе до Србије.

Наши македонски партнери и пријатељи определили су се за рад на теми: *Имамо ли сви исте шансе?* покушавајући да ослободе дубоко запретен унутарњи младалачки крик, подстакнут жудњом за правдом и равноправношћу. Црногорски тим је, подстакнут ефектима пандемије на породичне односе, развио питање капацитета младих за суочавање са савременим животом, кроз тему *Уметност опстајања*. Београдски тим је полазиште за креативно мишљење и стваралаштво пронашао у питању како млада генерација размењује емоције, а снажна бујица идеја довела је до теме: *Како спасити лош дан и како од бесмисла отети живот?*

Креативни процес у настави

У циљу одрживости, ширења, примене и евалуације пројекта, наставници су са ученицима из Београда, Прилепа и Никшића креирали и сценарио интердисциплинарног часа у коме су елементи методе креативне драме коришћене за разумевање повезаности природних и друштвених наука. Ученици су током часа користили знања и вештине са радионица креативне драме и били знатно мотивисанији за учење.

Закључак: Шта сматрамо својим успехом?

Размена искустава и радост стицања нових методичких сазнања обележиле су сарадњу три партнерске школе и приближила младе на нов и аутентичан начин. Подстицање критичке запитаности и мишљења о свету и животу, неговање и подстицање међукултуралног дијалога, као и ослобађање од перспективе заробљене у прошлости – вредности су које се могу досегнути медијем креативне драме. Способност замишљања, синтетизовања и изражавања кроз језик и причу даје моћ да се редифинише сопствена ситуација, да се поново освоји стварност, да човек не изгуби себе у новим и неочекиваним околностима. Ова способност даје снагу, ако не да се измене спољашње околности, онда да се бар измени њихова перцепција, начин на који их појединци доживљавају, као и са њима изађу на крај. Путем сарадње са младима са простора Западног Балкана, могуће је остварити ове идеје.

Неочекивано и непредвидиво, живот нас је све научио да не постоји само један образац драмског стваралаштва – потребне су воља и храброст да се остане доследан чак и када се не може контролисати исход процеса. Заједно са својим новим пријатељима из партнерских школа, постали смо констуктивнији, флексибилнији, иновативнији. Читав један свет нових, до тада неслућених могућности отворио је своја врата за нас. Изазови су прерасли у прилике за слатке успехе. Креативна драма, која је до сада подразумевала отворени процес у групном раду – постала је нова врта авантуре ума и духа! Схватили смо да када не можемо чинити оно што желимо, треба да чинимо оно што можемо. Нико од нас није знао куда ће нас коначно одвести пут који преумеравамо на свакој радионици. Али смо осећали неизмерну

радост трагања за лепотом у поигравању бројним драмским ситуацијама, избору тема, мапирању проблема које желимо да разрешимо, транспонувању животних искустава у драмску форму...

Све време смо пред очима имали главни циљ: омогућити да се аутентичан и јединствен глас младих чује и ван невидљивих страница кутије у којој се живи у нашим малим, затвореним друштвима. Радећи на пројекту „Гласови”, схватили смо да не постоји једна, како креативна, тако и животна „истина”; кроз начине на које трагамо за њима и именујемо их у својим животима, ми обликујемо и изражавамо различите истине.

Наша мала креативна остварења управо су такве истине, утемељене у племенитим и инспиративним причама, грађене као свет појединаца који ће неуморно описивати, истраживати, поштовати и славити живот.

Постоји изрека да када би свако од нас ходао једну миљу у кожи неког другог, три четвртине проблема у свету одмах би било решено. Искрено верујемо да нам управо драмски рад омогућава такав ход, будећи у нама и у нашој публици успавано зрно мудрости. Тако се проналази оно најбоље у себи и другима и чини свет макар мало бољим него што смо га затекли.

А ако је само један живот на тренутак лакше дисао зато што смо му дали глас – то за нас значи успети!

Гимназиа „Мирче Ацев“ Прилеп, Северна Македонија

Мартин Наумоски

СЛУШАЈ ГО СВОЈОТ ГЛАС

Изборот на темата “Имаме ли сите иста шанса” дојде некако природно и скоро едногласно. Веројатно кај сите, и ученици и професори, се појави сликата и стегата на денешното општество па секој имаше да “каже по нешто”. Имајќи ја идејата од старт, процесот започна релативно брзо и силно. Започнавме со редовни работилници на кои предначеше позитивната енергија и желбата на работа за учениците. Впрочем, не случајно беа одбрани такви ученици, посветени, квалитетни, креативни.

Работилниците и макотрпната работа на учениците почнаа да вродуваат со плод. Но... новонастанатата ситуација со COVID-19 го запре на кратко дружењето, за многу брзо после тоа да се преорганизираме и да почниме со *online* состаноци. *Online* работилниците течаа одлично, на големо изненадување. Не бевме изненадени дека се оди добро знаејќи колку се трудат и работат учениците, ами првично бевме скептици заради тоа што не можевме да имаме работилници со физичко присуство. Но, бројот на *online* работилниците растеше, со тоа растеше и квалитетот. Напоменав, во самиот проект едногласноста и во изборот и во работата ја донесоја професорите Кети Ефремоска и Мартин Наумоски со целосна поддршка од Лора Штарго, Кристина Каламукоска, Афродита Петкоска, Ненад Јакимов, Александар Петрески и Бојана Тинтоска.

Се појави внатрешен крик кај учениците па нивните стравови и желби, страст и љубов се преточи на хартија. Мотото беше работа и само работа. Покрај работата навистина се забавуваме. Текстовите се на учениците, со мала корекција и техничко средување од професорите. Се што доаѓа од внатре, од “срце и душа” дава енергија и моќ, а и полесно се

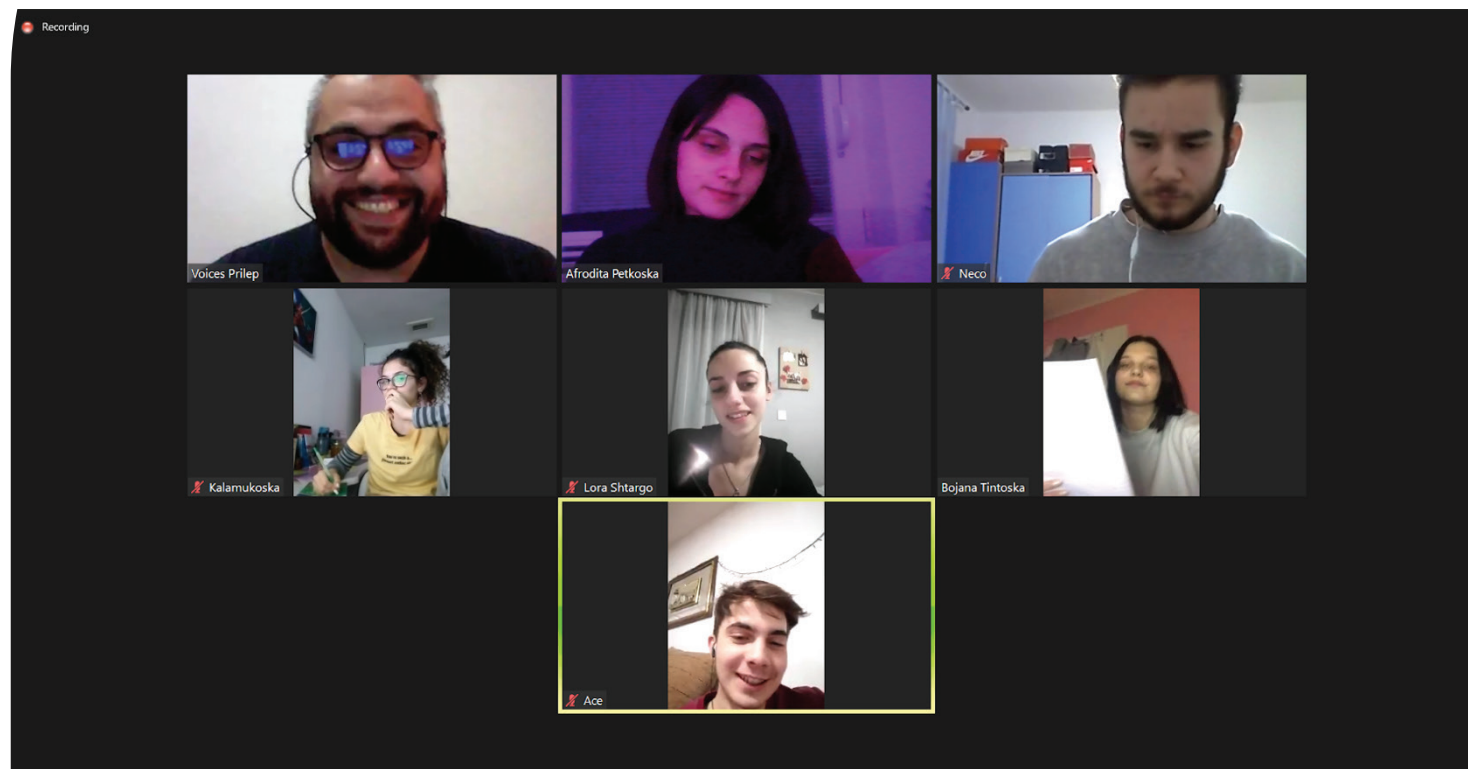
учи – токму тоа беа нашите текстови и нашите ученици кои апсолутно созреваа од ден на ден. Некако љубоморно го чувавме целиот процес и се критикувавме меѓу себе (и позитивно и негативно) чекајќи целосно да созрее самиот завршен производ. Во тоа созревање имаше многу насмевки, малку налутени фаци и по некоја солза 😊.

Но, сето тоа вредеше. Вредеше затоа што се пронајдовме себе си, се запознавме себе си и најважно, го најдовме својот глас за кој што сфативме дека секогаш ја говори вистината без разлика дали ни се допаѓа тоа или не. А тој внатрешен глас ни кажуваше дека треба да се бориме, и низ самиот процес, и во оваа општа светска ситуација и во нашите животи. И токму затоа секому му го препорачуваме ова наше мало парче уметност создадено за убавина. Тој внатрешен глас ни донесе финален производ на кој што се гордееме.

Парче уметност создадено од млади луѓе, парче уметност наменето за сите.

Снимајќи го цел проект стекнавме нови искуства, познавања, но и ја зајакнавме врската и хемијата во целиот тим. Ние уживавме работејќи. Впрочем, работат во која уживаш не ја уживаш како обврска па слободно може да се каже дека уживавме уживајќи....

Се надеваме и веруваме дека ќе оставиме мал траг кај секој, ќе го пробудиме макар шепотот ако не гласот и гласно ќе го чуеме. Гласот е најважен.

Гимназија „Мирче Ацев“ Прилеп, Северна Македонија

Мартин Наумоски

СЛУШАЈ СВОЈ ГЛАС

Избор теме „Имамо ли сви исте шансе“ дошао је некако природно и готово једногласно. Вероватно су сви, и ученици и наставници, препознали слику и оптерећења данашњег друштва, па су сви имали „нешто да кажу“. Пошто смо од почетка имали јасну идеју, процес је започео релативно брзо и снажно. Почели смо с редовним радионицама у којима је преовлађивала позитивна енергија и жеља да радимо за ученике. Уосталом, нису случајно баш такви ученици и били одабрани – посвећени, квалитетни, креативни.

Радионице и напоран рад ученика почели су да дају плодове. Међутим... с новом ситуацијом са ковидом 19 овај процес дружења био је накратко прекинут, али смо врло брзо успели да се реорганизујемо и почнемо са онлајн састанцима. Интернет радионице су, на моје изненађење, прошле одлично. Није било изненађујуће то што је све ишло добро, јер смо знали колико се ученици труде, већ смо у почетку били скептични јер нисмо могли да имамо радионице на којима смо физички присутни. Како је растао број онлајн радионица, тако је растао и квалитет. Већ поменута јединственост у избору теме и вођењу процеса од стране професора Кети Ефремоске и Мартина Наумоског добила је пуну подршку ученика Лоре Штарго, Кристине Каламуоске, Афродите Петкоске, Ненада Јакимова, Александра Петреског и Бојане Тинтоске.

У ученицима се јавио унутрашњи крик, па су се њихови страхови и жеље, страст и љубав источили на папир. Мото је био рад и само рад. Поред посла, заиста смо се и забављали. Текстове су написали ученици, уз малу корекцију и технички аранжман наставника. Све што долази изнутра, из „срца и душе“, даје енергију и моћ, а и лакше се учи

– управо су то били наши текстови и наши ученици који су несумњиво сазревали из дана у дан. Некако смо љубоморно чували читав процес и давали критике једни другима (и позитивне и негативне), чекајући да крајњи производ потпуно сазри. У том сазревању било је пуно осмеха, мало љутње и покоја суза. 😊

Али све је то вредело. Вредело је јер смо нашли и упознали себе и што је најважније, пронашли свој глас, за који смо схватили да увек говори истину, свиђало се то нама или не. И тај унутрашњи глас нам је рекао да се треба борити, како кроз сам процес, тако и у овој општој светској ситуацији и у свом животу. Тај унутрашњи глас створио је кратак филм на који смо поносни.

Уметничко дело које су креирали млади људи, уметничко дело намењено свима.

Снимањем целог пројекта стекли смо нова искуства, знања, али и ојачали везу и хемију у целом тиму. Уживали смо радећи. На крају, посао у којем уживате не доживљавате као обавезу па слободно можемо рећи да смо уживали уживајући.

Надамо се и верујемо да ћемо оставити мали траг на свима, пробудићемо барем шапат, ако не и глас, и гласно ћемо га чути. Глас је најважнији.

ИМАМЕ ЛИ СИТЕ ИСТА ШАНСА

Идеја и содржина: Лора Штарго, Кристина Каламукоска, Афродита Петкоска, Ненад Јакимов, Александар Петрески и Бојана Тинтоска
Обликовано од Мартин Наумоски

Слушај го својот ГЛАС: Себеспознавање или вовед

Знаеме ли кои сме? Знаеме ли што правиме? Правилно ли го правиме она што го знаеме? Знаеме ли дека знаеме или ништо не знаеме? Живееме за себе или другите живеат за нас? Живееме или животариме?

Прашања, прашања, прашања... одговор нема. Можеби има, но нема кој да ни го каже вистинскиот одговор. Всушност, можно ли е да има еден вистински одговор? Колку луѓе, велат, толку вистини. Секоја различна, секоја своја, ниедна вистинска. Живееме без вистинска вистина.

Суштината лежи, веројатно, длабоко во нас. Вистината лежи во нашите срца, во нашата душа. Вистината лежи во секоја непреспана ноќ, во секоја солза, во секоја насмевка, во секоја мисла. Своја мисла. Вистината е нашиот внатрешен глас. Гласот кој ретко го слушаме, гласот кој секогаш е во право. Тој глас го направи ова. Гласот не' натера да се пронајдеме и да се отвориме. Гласот не' донесе на сцена. Сега, на оваа сцена, светот е наш. И мигот е наш. Сега е наше време. Време да ги симнеме маските и да ја зграбиме шансата. Сите имаме иста шанса... од нас зависи!

Театарска сцена. Секој со свој монолог. Маската е на главата. Подоцна се спушта и на лицето, каде што и е местото. Светлината ја осветлува приказната. И лицата. И ликовите. Не се ослободиме ли од маските?

АФРОДИТА: Можете ли да помислите како е да се биде како со синцир врзан? Врзан од не било кој туку од оние кои најмногу ги сакаш, оние кои најмногу треба да ти ги рашират крилјата за да можеш да леташ и таму каде што мислиш дека е невозможно, до таму каде што ти се чини достапно. Јас ја немав таа среќа да летам таму каде срцето ми копнее. А тоа е театарот, тоа место е мојата љубов. Ете сега пеперутки ми летаат низ stomакот и ме водат да полетам, да трчам низ него, да одиграм еден танц на оваа сцена така сама, танц за слобода, танц од мојата душа, длабоко од моето срце. Така како што ми игра срцето, како што ми се радува и плаче душата. Па да седнам покрај старото пијано, да засвирам нежно, нежно колку што го сакам, да засвирам на оние највисоки ноти толку силно колку што ми доаѓа да врискам длабоко од мојата душа. Да вреснам за тоа што ми се собира во грлото оти јас сум во синцирите на оние кои што неизмерно ги сакам. Луѓето кои што ме довеле во овој свет, прават да го закопам мојот сон. Јас која неизмерно ги почитувам и сакам, воопшто не сакам да ги повредам ниту пак се осмелувам еден збор да кажам за мојата црна дупка која секој ден копајќи ја станува се поголема

и поголема како лавиринт низ кој нема излез. Секој ден морам да го врвам тој лавиринт кој не го изградив самата туку оние кои едноставно не ме разбираат, не ја гледаат мојата среќа, не гледаат мојата насмевка каде блеска, туку, ме врзуваат за нивните перспективи и амбиции за подобро утре, ама не за мене туку за нив. Тие, моите родители, видни и угледни. А јас... јас морам да бидам доктор според нивните визији. Нашата угледна фамилија не дозволува да ми фали ниту влакно од косата, не дозволува да бидам гладна, боса, да бидам повредена ниту пак да леам солзи од тага или навреда од другите. Целиот живот ги слушам, ги почитувам до бескрај, никогаш, ама баш никогаш не го повишив гласот, никогаш не добив помала оценка од петка. Сега сум четврта година медицинско училиште заради нивните желби без никој да ме праша како се чувствувам јас.

За прв пат во животот решив да сум своја. Да живеам во вистинска смисла на зборот оти да живее човек не значи само да преживува. Се заљубив во оваа сцена. Гледајќи ги глумците посакував да бидам со нив, да се облекувам во разни алишта, да бидам се што можам да замислам па дури и докторка ако треба. Понекогаш слушам како сцената ми вели: “Ова си ти! Ова е твојот живот! Ајде, дојди тука, одглуми ја најубавата улога, насмеј толпа луѓе, насолзи му ги очите, стопли му ги срцата...”

И додека одам во одело на медицинска сестра секој петок на пракса во нашата градска болница, во себе јас сум актерка. Читајќи го атласот по анатомија ги чекам моите родители да си легнат за скришум да го прочитам Шекспир, или пак додека се спремам пред излегување да застамам пред огледало кажувајќи си некој монолог кој го прочитав последно. Летам на сцената во мојот внатрешен уневерзум. Во тие моменти посакувам да бидам баш овде на сцена пред голема публика глумејќи во некоја претстава, да ја слушам насмевката длабоко од душата на луѓето. Зарем многу барам?!

Знам дека треба да сум лекар само оти така е со генерации и оти е срамота девојчето од такво семејство да носи фустан над коленици на сцена пред целиот свет.

И така како да сум две јас. Јас која што се трудам да ги правам среќни луѓето кои велат дека прават се за мое добро и јас која барам слободно време во денот за да го размислувам ликот на Сара Херцог во “Диво месо”. Театарот говори за тоа кои сме и што правиме, ни дава шанса да покажеме колку можеме, ни дава шанса да допреме до секој, но само ако навистина сакаме.

Јас навистина сакам, знам дека можам и затоа одлучувам да ја прифатам таа шанса, мојата шанса, мојот внатрешен глас.

НЕНАД: Здраво... јас сум... не знам дали е толку важно јас кој сум, ама мислам дека е важно да ви ја кажам мојата приказна. Татко ми воопшто не го познавам, тој ме напушти кога немав ни една година. Не дека ја познавам мајка ми нешто повеќе, не поделија кога имав само пет години. Причината била тоа што ја заменила љубовта кон мене со љубовта кон алкохолот. Единствено што имам нејзино се лузните по телото... Не знам многу за тој живот, не ни пробувам да го дознаам, сето тоа го сметам за завршено. Мојот живот почнува во овој дом, дом што набрзо ќе ми биде одземен, дом за деца без надеж и без родители. Дом каде што стекнав сепакви познанства, дом каде добив и изгубив многу “браќа”. “Браќа” што ми забодиле нож во грбот, ме исмевале и ме потценувале. Дали можам да речам дека некогаш ќе ми недостигаат, искрено не можам, но можам да речам дека сум благодарен за лекциите кои индиректно сум ги научил од нив. Овој дом е се’ што знам, се’ што сум имал во животот. Сите добри и лоши спомени потекнуваат од ова место. Всушност ова и уште едно место.... градилиштето. Местото каде што ги оставив коските од работа, каде што секојдневно ‘рмбав, а заработката беше само плускавци по рацете и една корка леб. Тоа е место каде дадениот напор не е еднаков со добиениот исход. Не е чудно што животот ме довлечкал овде, на вакво место со оглед на тоа што растам без родители, без високи оценки, без мотивација скоро за ништо... Всушност мотивација имав само за моите родители кои ги среќавав во страниците на Васил Иљоски, Бекет, Селимовиќ, Андриќ. Сите лекции и сите празници ги пополнив преку нивните дела. За жал тие книги не беа мои, не можев да си ги дозволам, па затоа запишував и ги препишував, тетратки полни, полни со реплики, ги користев за вежбање, вежбање пред огледало, каде барем за миг да можам да се почувствувам дека сум на самата сцена и дека ги глумам сите нивни дела. Затоа сум вечно благодарен за шансата која сте ми ја пружиле, шансата што сам си ја пружам... за можноста да си го поправам својот живот... за мојот глас.

КРИСТИНА: Се движам во ходникот на училиштето... Погледот не го вртam ниту лево ниту десно, но ги гледам сите лица како тонат во мене. Шепотат меѓусебно оценувајќи ме од глава до пети. Види и ја косата, би убила да имам како нејзината, види и ги ноктите, чевлите... А јас како

да создавам околу мене некоја радијација, некоја моќ, прекраснотија што другите ја чувствуваат. Кој би бил up to date со модата ако не јас. Инстаграмот со најмногу followers во цело училиште, а сликите од прва до последна слика, како разгледница. Ме копираат помали девојчиња. Иууу фејќерки. Да не ми се доближуваат. Не е толку лошо како што звучи, иако цела нивна појава е fake. Барем учат од најдобриот. Со душа чекам сабота вечер. Резервирано нашето сепаре, ги носам стаклени high heels, а потоа слики со малибу, картини, pink gin со јагода на чашата, слика од десертот, слика од *outfit*-от, сите слики на story #girls night out плус тагната јас. Девојките уживаат да се во моја околина. Редовно објавуваат слика со мене, знаете да не им стане досадно на фановите, а и воедно ги мамат згодните момци. Но тие се заинтересирани само за мене. Одручеква нема да стигнам да си направам крузин околу градов со црвеното кабриолетче. Последниве денови flex ми се Ray-Ban-ките цвикери, па и lip gloss на усните. Имам многу пријателки покрај мене, имам се што ќе ми присака душава... имааа се.

... Преесреќна, пресреќна сум, среќна. Среќна ли сум? Опкружена со многу луѓе, но дали имам луѓе до мене? Имаш ли!? За лек на душава, за отворенава рана...Или ранава ќе се шири, шири се додека не потонам во неа. Додека не си потониш самата во себе си. Додека не се задушам во својата среќа, поточно несреќа.

Ми врштанат гласови. “Совршената девојка” ме задушувала целово ова време... Болно е, исцрпувачки, неискрено, преоптеретено, ненормално за нормална свест и ранлива душа да го прави ова. Престани да глумиш недопирлива.

Што ме прави среќна? Светот бара широки колкови, тесна половина, но само на душата и треба операција. Никој не ме разбира. Сопствената мајка не ме разбира, сопствената мајка ми го решава проблемот со нов телефон. Сама сум, немам никој. Ти земаа дел по дел за да стигнат до клучот на популарноста. Како парче место те искасапија, само за корист, само за слава, само за ништост, а зад сето ова лежи само таа гнасна љубомората.

Почнав да живеам во приказните од книгите, да урамувам слики од природа. Кафето го пијам без телефон, готвам сама, пишувам дневник, ги кинам страните и ги фрлам заедно со анксиозноста од мене, поминувам часови, часови во библиотека, одам на балет, опера, сама, без придружба. Најважното, носам комотна облека, а тесните сукни и џакети па и не се толку бескорисни. Помагаат во глумата на некои од моите измислени ликови.

Уметност на лице без шминка, уметност на недосварените компири кои сум пробала сама да ги направам, уметност од секој неидеален дел од моево тело, уметност на наивноста и добрината. Не е важно дали патиките ви се брендирали, дали излегувате со популарно машко од градот, важно е ова (срцето). Најмногу што ме извлече е ова, местово, сценава, луѓето, театарот. И благодарам на секоја сила што ме натера да дојдам на аудиција. Возбудата, стравот, интуицијата победија. Спремна си за нов живот, искрен, живот без секојдневни комплименти, без лажни насмевки, живот од љубов кон себе си и разбирање. Баш била добра операцијата на душата, вистинска среќа. Среќна сум. Сега знам дека сум среќна.

АЛЕКСАНДАР: Искрено приказната ми е поинаква. Родителите ми се доста богати. Ме разгалија. Татко ми уживаше во броењето на банкнотите, а мајка ми тек-тук зборуваше со мене, чисто колку да се каже нешто. Како си поминав в градинка, кога бев мал или што ми кажал приватниот учител кога малце потпораснав. Во вториот случај прашуваше за да знае на што троши “грдни пари” како што вели таа. Не ми обрнуваа повеќе внимание од тоа. Обајцата имаа имиџ и репутација насекаде, па немаше да ме видиш како чекам во ред каде и да е. Бев мамин и татин син и луѓето гледаа да ми завршат работа како да имаа некоја полза од тоа. Си одев дома со поздрави што не ни ги памтев од кого се, камо ли да ги пренесам. Тоа е фундаментален проблем на општеството што ги оправдува материјалистите. Станав одбивен кон тој живот. Во прво време не сакав ни да бидам посочуван или озборуван, но набрзо сфатив дека тоа им е фабричка маана на луѓето. Оттогаш си терам кеиф. Уживам да бидам сам. Самото излегување некогаш ми ја полни главата со тапа муабети полни хејт. Вчера не ми се излегуваше, го читав Толстој. Научив да свирам гитара. Наутро, денски, навечер, дома, надвор секаде си ја носам. Тие длабоки ноти се за мене, секогаш ми ја исполнуваат душата. Јас ги имам цели 19 години и паузирам една година од учење. Тоа што ќе го наумам од љубов, сторено е. Зар има поубаво од душевно задоволство и мир со себе? Една вечер, на мои 15, научив да станам актер. Пораснав со светските драми и многу други писатели. Репликите ми се така врежани во меморија што се дел од мене и зрелиот јас што ви го зборува ова. Нејсе, пробав ова желба да им ја објаснам дома, и секогаш добивав едно: „Мал си, кога ќе порасниш поинаку ќе мислиш.“ Па со

книгите пораснав. За време на часови често свирев или слушав музика во градскиот парк. Набрзо ги расипав и „напумпаните“ оцени. Моите ја разбраа пораката. Се дистанцираа, се дистанцирав. Пробаа да го купат моето внимание и љубов редејќи ги сите најдобри школи, давајќи ми ја на дланка семејната фирма и наследството, но мене не ме интересираа. Станав бунтовен кон општеството и површните срања. Одамна бев привилегиран над некои правила што некако ми го дозволи тоа. Пробав и своја драма да напишам. Моите средија да стигне до некој врвен драматург од издавачка куќа кога беше уште само нукулец, дијалог. Им реков не, но не се расправав. Сепак не се премислив од сонот и еве сум сега овде, ми дојде да си го раскажам текстот што секој ден сам си го надополнувам. Обично улогите и ликовитете ме учат за околината, се менувам така шо ставам маска и станувам нормален чоек. Ви се отворив, овде јас сум ликот од приказната...

ЛОРА: обична девојка. Без образование, со некое старо парче облека, на улица, со куп весници во рака. Како малечка сонував да станам позната артистка, да пливам во водите на руската литература, а особено во театарот. Да ги изговарам репликите на Чехов додека во мене зрачат сценските светла. Сигурно се прашувате од каде една девојка како мене која ако има среќа во денот да заработи 200 денари, се интересира за уметноста и литературата. Мајка ми работеше во книжара, па дома ми носеше голем број на примероци од познати драми. Еднаш за роденден ми ја подари „Галеб“ од Чехов. Ја знам напамет секоја реплика на Нина Заречна. Ги повторував низ мојот дом, хах... во мојот прв, втор, трет дом... Всушност и не се сеќавам. Толку места на живеење променивме што не се сеќавам ни каков беше мојот дом. Но го имав, каков и да беше, покрај мене беа моите родители. Но кога почина татко ми, а мајка ми ја изгуби работата, целиот товар остана на мој грб. Мајка ми е неподвижна, а јас немам диплома за да најдам добра работа. Живееме во подрум бидејќи бевме избринани од станот каде последно живеевме, поради неплаќање на кирија неколку месеци. Немам пријатели, немам ни познаници, освен оние неколку муштерии и стари бабички кои ме поздравуваат наутро. Живееме за парче леб од ден на ден. Единственото нешто што го носам со себе секој ден, освен истите фармерки и неколку маички е насмевката. Мојот ден е таков, станувам рано, ако имам среќа ќе јадам лепче со виршла, ама и суво ѓеврече не звучи лошо. Потоа одам од улица на улица додека не ги продадам сите весници. Кога ќе ги пребројам парите се враќам

кај мајка ми. И носам нешто за јадење, а ако комшиите станале на десна нога ќе ни дозволат да се избанѓаме. Но овој ден беше малку поразличен. Ги зедев весниците и се упатив кон првата улица која требаше да ја поминам. Со брзи чекори одминав покрај една пекара, а тоа ме потсети дека не сум јадела ништо од претходниот ден претпладне. Ги изброив последните ситни парички во џеб и заклучив дека можам да си дозволам едно варено ѓеврече. Весниците не ни ми паднаа во очи. Друг пат кога имам слободно време или кога улиците се празни, успевам да прочитам некоја статија поврзана со театар, па така знам точно кога и каде има одредена претстава. Но, не можам да ја гледам претставата, нормално. Кога се наближи првиот муштерија, подавајќи му го весникот, на првата страна забележав еден оглас на кој пишуваше „АУДИЦИЈА ЗА СИТЕ ЉУБИТЕЛИ НА ТЕАТАРОТ“. Набрзина се тргнав кога сфатив дека стојам среде улица и секогаш кога ќе наминеше човек го прашував колку е часот. Кога останав со последниот весник во рака, сфатив дека имам само дваесет минути да стигнам до местото кое можеби се подготвуваше да го промени мојот живот. Застанав на првиот излог што го видов, го соблекох работниот елек и го ставив во ранецот. Марамата која ја носев на косата ја искористив на поинаков начин благодарение на мојата креативност, ја поднаместив кошулата и со едно старо парче материјал ги исчистив чевлите. Времето се намалуваше, а моите чекори беа се побрзи. Кога веќе почнав да трчам, почнав да губам и надеж. Во моите чекори можеше да се забележи колебење, но веднаш после тоа се најдов пред влезот уште со неколку луѓе околу мене. Во еден момент помислив : „Што барам јас овде, ова место не е за мене. Можеби треба да се вратам назад?“ Во главата ми се вртеа секакви гласови, но во реалноста ме врати гласот на човекот кој го изговори бројот 7. Тоа бев јас, тоа беше мојот ред. Сега е мојот ред. Сега стојам на оваа сцена и не можам да избегам. Ова е сосема поинаков свет. Сега стојам на сцената за која некогаш само си замислував. Дали е ова мојата животна шанса? Прва или последна? Којзнае, можеби се е во мои раце. Гласот ќе ми каже...

ИМАМО ЛИ СВИ ИСТУ ШАНСУ

Идеја и садржај: Лора Штарго, Кристина Каламукоска, Афродита Петкоска, Ненад Јакимов, Александар Петрески и Бојана Тинтоска
Уобличио: Мартин Наумоски

Слушај свој ГЛАС: Самоспознаја или увод

Знамо ли ко смо? Знамо ли шта радимо? Да ли правилно радимо оно што знамо? Да ли знамо да нешто знамо или не знамо? Живимо ли за себе или други живе за нас? Живимо ли или животаримо?

Питања, питања, питања... нема одговора. Можда тачан одговор и постоји, али нема ко да нам га каже. Заправо, да ли постоји један прави одговор? Што више људи, кажу, то више истина. Свака различита, свака своја, ниједна стварна. Живимо без праве истине.

Суштина лежи, вероватно, дубоко у нама. Истина лежи у нашим срцима, у нашим душама. Истина лежи у свакој непроспаваној ноћи, у свакој сузи, у сваком осмеху, у свакој мисли. Вашој сопственој мисли. Истина је наш унутрашњи глас. Глас који ретко чујемо, глас који је увек у праву. Тај је глас ово урадио. Глас нас је натерао да се наџемо и отворимо. Глас нас је довео на сцену.

Сада, на овој сцени, свет је наш. И овај тренутак је наш. Сад је наше време. Време је да скинемо маске и искористимо шансу.

Сви ми имамо исту шансу... Зависи од нас!

Позоришна сцена. Свако са својим монологом. Маска је на врху главе. Касније се спушта на лице, тамо где јој је место. Светлост осветљава причу. И лица. И ликове. Хоџемо ли се решити маски?

АФРОДИТА: Можете ли да замислите каков је то осећај бити окован? Везан не од било кога, већ од оних које највише волите, оних који би требало да вам највише рашире крила како бисте могли да летите чак и тамо где мислите да је то немогуће, на места која вам се чине недоступним. Нисам имала среће да летим тамо где ми срце жуди. А то је позориште. То место је моја љубав. Ево, и сада ми лептири лепршају у стомаку и позивају ме да полетим, да трчим по сцени, да плешем на њој сама, да плешем за слободу, из душе, дубоко из мог срца. Онако како моје срце игра, како се моја душа радује и плаче. Па да седнем за стари клавир, да свирам нежно, нежно колико год желим, да свирам оне највише ноте, онолико гласно колико ми дође да врштим дубоко у души. Да вриснем о томе што ми је у грлу јер сам у ланцима које су ми ставили они које неизмерно волим. Због људи који су ме донели на овај свет, ја сахрањујем свој сан. А ја, која их неизмерно поштујем и волим, уопште не желим да их повредим, нити се усуѓујем да кажем и реч о својој црној рупи која се свакодневно продубљује и постаје све већа и већа, попут лавиринта из ког нема излаза. Сваки дан морам проћи кроз тај лавиринт који нисам изградила ја, него они који ме едноставно не разумеју, не виде

моју срећу, не виде мој осмех кад заблиста, већ ме везују за своје перспективе и амбиције бољег сутра, али не за мене већ за нѝх. Они, моји родители, истакнути су и угледни. А ја... ја морам да будем лекар, у складу са нѝховим визијама. Наша угледна породица не дозвољава ни длака с главе да ми падне, не допушта да будем гладна, боса, да будем повређена или да пролијем сузе туге или због нечије увреде. Слушам их целог свог живота, бескрајно их поштујем, никада, никада нисам повисила глас, никада нисам добила оцену нижу од пет. Сада сам четврти разред медицинске школе, по нѝховој жељи, и нико ме не пита како се осећам.

Први пут у животу одлучила сам да будем своја. Да живим у правом смислу те речи. Јер ‘живети’ не значи да човек само преживљава. Заљубила сам се у ову сцену. Гледајући глумце, пожелела сам да будем с њима, да се облачим у различиту одећу, да будем све што могу да замислим, па чак и лекар ако је потребно. Понекад чујем како ми сцена говори: „Ово си ти! Ово је твој живот! Хајде, доби овде, играј најлепшу улогу, насмеј гомилу људи, натерај им сузе на очи, загреј им срца...”

И док сваког петка у униформи медицинске сестре идем на праксу у нашу градску болницу, ја сам у себи глумица. Читајући анатомски атлас, чекам да моји родители легну, па да кришом читам Шекспира, или док се спремам да изађем, пред огледалом говорим монолог који сам последњи прочитала. И у свом унутрашњем универзуму летим по сцени. У тим тренуцима жудим да будем ето баш ту, на сцени, пред великом публиком, да глумим у представи, да осетим осмех дубоко у душама људи. Зар тражим превише?!

Знам да би требало да будем лекар, макар само зато што је тако већ генерацијама и што је срамота за девојку из такве породице да носи хаљину изнад колена на сцени, пред целим светом.

И тако као да постоје две мене. Ја која покушавам да усрећим људе који кажу да све чине за моје добро и ја која у свом дневном распореду крадем слободно време да бих размишљала о лику Саре Херцог у „Дивљем месу”.

Позориште говори о томе ко смо и шта радимо, даје нам шансу да покажемо колико можемо, пружа нам шансу да допремо до сваког човека, али само ако заиста желимо.

Ја заиста желим, знам да могу и зато одлучујем да прихватим ту шансу, своју прилику, свој унутрашњи глас.

НЕНАД: Здраво... ја сам... не знам да ли је толико важно ко сам, али мислим да је важно да вам испричам своју причу. Уопште не знам оца, напустио ме је кад нисам још имао ни годину дана. Није ни да мајку боље познајем; раздвојили су нас кад сам имао само пет година. Разлог је био тај што је љубав према мени заменила љубављу према алкохолу. Једино што имам од ње су ожиљци по телу... Не знам много о том периоду живота, не покушавам ни да откријем, све то сматрам завршеним. Мој живот почиње у овом дому, дому који ће ми ускоро бити одузет, дому за децу без родитеља и без наде. Дому у ком сам стекао свакаква познанства, дому у ком сам стекао и изгубио много „браће”. „Браће” која су ми забила нож у леђа, исмевала ме и потцењивала. Могу ли рећи да ће ми икада недостајати? Искрено, не могу. Али могу рећи да сам захвалан на лекцијама које сам од нѝх посредно научио. Овај дом је све што познајем, све што сам икада имао. Све добре и лоше успомене потичу са овог места. У ствари, с овог и једног другог места... градилишта. Тамо сам свакодневно ринтао, кости сам остављао од рада, а зарада су били само жуљеви на рукама и кора хлеба. Тамо уложени напор није једнак резултату. Па онда не изненађује то што ме је живот довео овде, на овакво место, с обзиром на то да сам одрастао без родитеља, без похвала, без мотивације за било шта... У ствари, мотивисали су ме само родители које сам упознао кроз странице Васиља Иљоског, Бекета, Селимовића, Андрића. Све лекције и све празнине попунио сам кроз нѝхова дела. Нажалост, те књиге нису биле моје, нисам могао приуштити да их имам, него сам записивао и преписивао их, свеске су ми пуне, препуне реплика, користио сам их за вежбање, вежбање испред огледала, где сам бар на тренутак могао да осетим да се заиста налазим на сцени и глумим у свим нѝховим делима. Зато сам вечно захвалан на шанси коју сте ми пружили, шанси коју сам себи пружам ... на прилици да поправим свој живот... шанси за мој глас.

КРИСТИНА: Шетам се ходником школе... Не гледам ни лево ни десно, али видим како сва лица тону у мене. Шапућу, оцењујући ме од главе до пете. „Погледајте јој косу, убила бих да имам косу као њену, погледајте њене нокте, ципеле...” И чини ми се као да исијавам неко зрачење, неку снагу око себе, лепоту коју други осећају. Ко би био *up to date* са модом ако не ја. Инстаграм са највише *followers*-а у целој школи, а слике од прве до последње попут разгледнице. Млађе девојке ме копирају. Иууу фејкерке. Нису ми ни до колена. Није толико

лоше колико звучи, иако им је цео изглед *fake*. Бар уче од најбољих. Једва чекам суботу увече. Наш сепаре је резервисан, носим стаклене *high heels*, а затим слике са малибуом, мартинијима, *pink gin* са јагодом у чаши, слика десерта, слика *outfit*-а, све слике подигнем на *story #girls night out*, плус ја означена. Девојке уживају да буду у мојој близини. Редовно објављују слику са мном, знате, како не би досадило фановима, а и да би обмануле згодне момке. Али нѝх занимам само ја. Не могу да постигнем да се са свима провозам по граду у црвеном кабриолету. Задњих дана, *flex* су ми *Ray-Ban* цвикери и *lip gloss* на уснама. Имам много пријатељица поред себе, имам све што ми душа пожели ... имааам све.

... Пресрећна, пресрећна сам, срећна сам. Јесам ли срећна? Окружена сам многим људима, али имам ли људе поред себе? Имаш ли их?! Да ти исцеле душу, ову отворену рану... Или ће се та рана ширити, ширити, док не потонем у њу. Док не утонеш у себе. Док се не угушим у својој срећи, тачније несрећи.

У мени вриште гласови. Савршена девојка, то ме све ово време гуши... Болно је, исцрпљујуће, неискрено, преоптерећено, ненормално за нормалну свест и рањиву душу, да то ради. Престани да се глумиш недодирљиву.

Шта ме радује? Свету захтева широке бокове, уски струк, али само души треба операција. Нико ме не разуме. Сопствена мајка ме не разуме, моје проблеме решава новим телефоном. Сама сам, никог нећу око себе. Одужимају ти део по део да би дошли до кључа популарности. Искасапе те као парче меса, само ради користи, због славе, ни због чега, а иза свега овога крије се само та прљава љубомора.

Почела сам да живим у књигама и причама, урамљујем слике природе. Кад пијем кафу, склоним телефон, кувам сама, пишем дневник, кидам странице и бацам их, одбацујући од себе анксиозност, сате и сате проводим у библиотеци, одлазим у балет, оперу, сама, без друштва. Што је најважније, носим удобну одећу. А уске сукње и јакне нисам побацала, корисне су као помоћ кад глумим неке од мојих измишљених ликова.

Уметност је у лицу без шминке, уметност је у недокуваним кромпирима које сам покушала сама да направим, уметност је у сваком неидеалном делу мог тела, уметност је у наивности и љубазности. Није важно да ли су вам патике брендиране, да ли излазите с популарним градским дечком; ово је важно – ваше срце. Највише ме је извукло ово место – сцена, људи, позориште. И хвала тој сили која ме је натерала да дођем

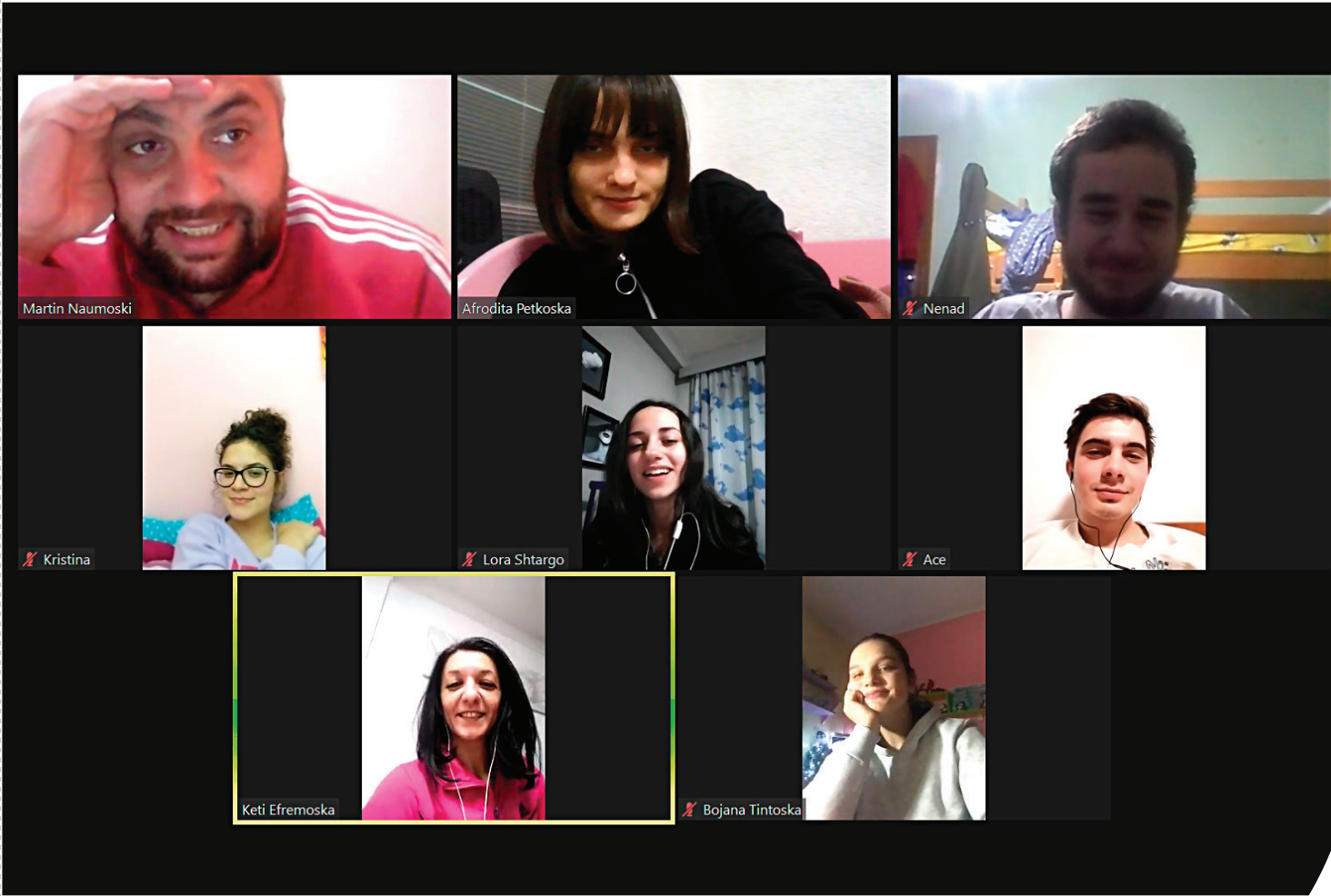
на аудицију. Моје узбуђење, страх, интуиција – победили су. Спремна си за нови живот, искрен, живот без свакодневних комплимената, без лажних осмеха, живот љубави према себи и разумевања себе. Операција на души била је врло успешна, права срећа. Срећна сам. Сад знам да сам срећна.

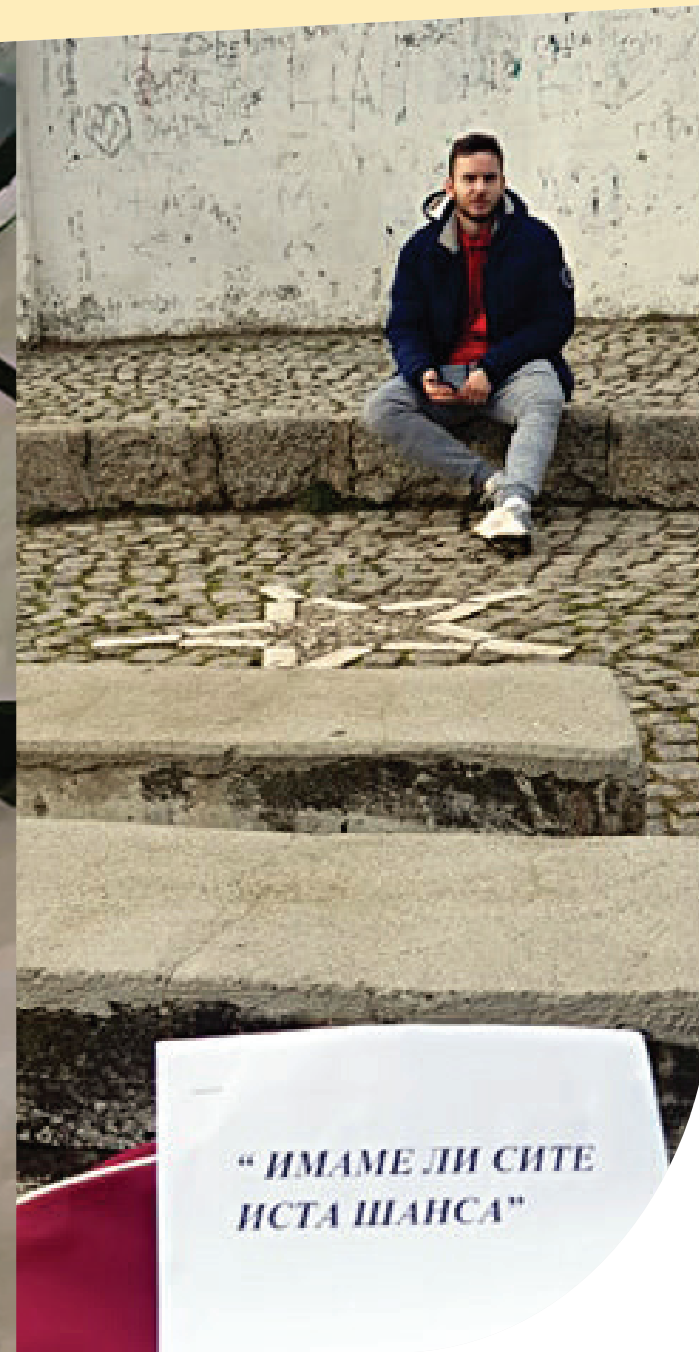
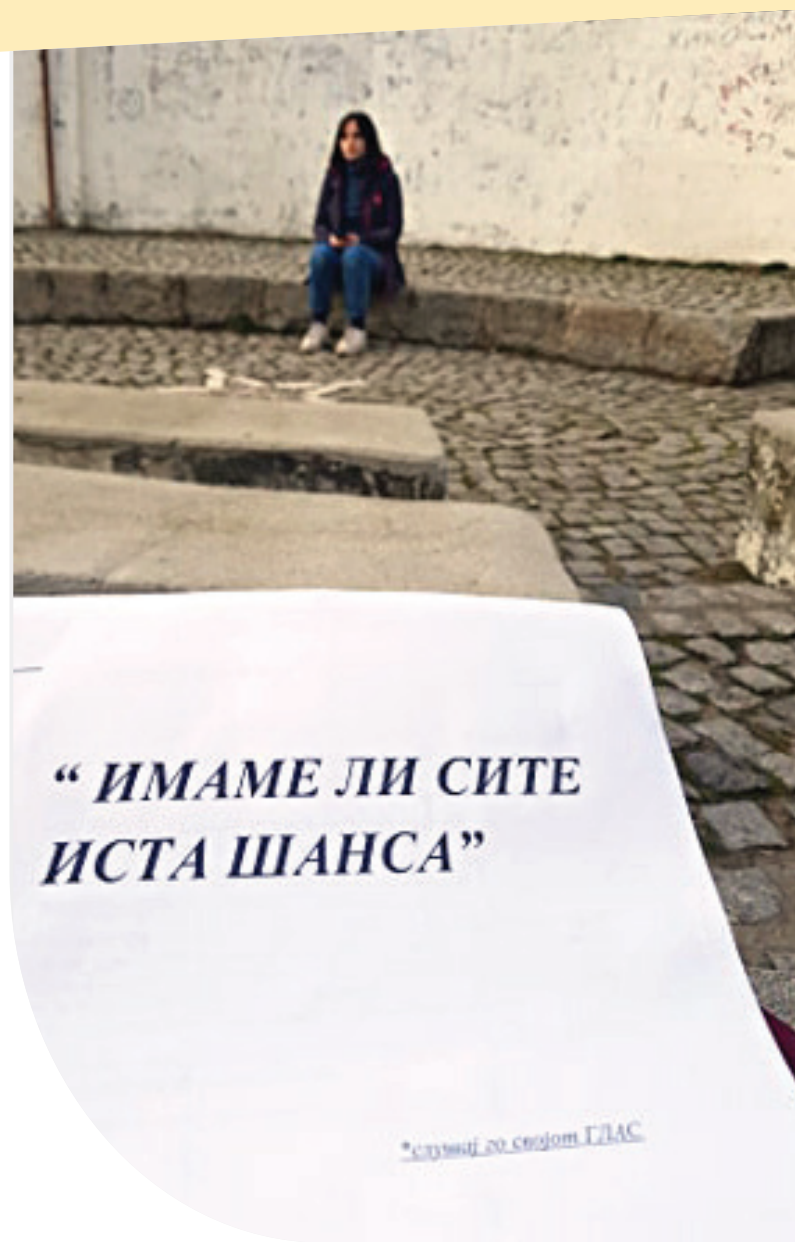
АЛЕКСАНДАР: Искрено, моја прича је различита. Моји родители су прилично богати. Размазили су ме. Отац је уживао у бројању новчаница, а мајка је понекад разговарала са мном, тек толико да се нешто прича: шта сам радио у вртићу кад сам био мали, или шта ми је приватни учитељ рекао кад сам био мало старији. Другом приликом тражила је да зна где одлазе „грдне паре”, како она каже. Нису обраћали пажњу на мене више од тога. Обоје су свуда имали имиџ и репутацију, па није могло да се деси да било где чекам у реду. Био сам мамин и татин син и људи су се трудили да ми заврше шта год да је требало, као да им је то од неке користи. Враћао сам се кући са поздравима за маму и тату за које се нисам сећао ни од кога су, а камоли да их пренесем. То је основни проблем друштва, што оправдава материјалисте. Такав ми је живот постао одбојан. У почетку нисам желео ни да ме хвале и истичу, нити да ме куде и оговарају, али убрзо сам схватио да људи имају потребу да то раде, то им је фабричка грешка. Од тада се забављам. Уживам да будем сам. Понекад ме сам излазак међу људе угуши глупим и зловним трачевима. Увече ми се не излази, него читам Толстоја. Научио сам да свирам гитару. Ујутро, преко дана, увече, код куће, напољу, свуда је носим са собом. Те дубоке ноте увек ми испуњавају душу. Имам 19 година и ове године паузирам од школе. Радим само оно што волим. Постоји ли ишта лепше од душевног мира и спокоја? Једне вечери, када ми је било 15 година, одлучио сам да постанем глумац. Одрастао сам са светским драмама и многим другим писцима. Реплике су ми се толико урезале у памћење да су постале део мене и мог зрелог ја које вам ово говори. Али кад год сам покушао да ту жељу објасним мојима код куће, увек сам добијао: „Још си мали, кад одрастеш, мислићеш другачије”. Тако сам одрастао уз књиге. У време школских часова, често сам седео у парку, свирао гитару или слушао музику. Успео сам да покварим чак и „надуване” оцене. Моја породица је разумела поруку. Они су се дистанцирали, ја сам се дистанцирао. Покушавали су да купе моју пажњу и љубав нудећи ми да идем у најбоље школе, да преузмем породичну фирму и наследство,

али нисам био заинтересован. Постао сам побуњен против друштва и површних срања. Одавно сам привилегован и изузет од правила, па то могу. Покушао сам и да напишем своју драму. Моји су средили да још док је била у зачетку, само у основним дијалозима, дође до неког врхунског драматурга у издавачкој кући. Рекао сам им не, али нисам се расправљао. Међутим, нисам попустио и ево ме сад овде, хоћу да вам изговорим текст те драме коју свакодневно допуњавам. Обично ме улоге и ликови уче о окружењу, мењам се тако што навучем маску и постанем нормална особа. Отворио сам вам се, стојим пред вама као лик из приче...

ЛОРА: обична девојка. Без образовања, у изношеној одећи, на улици, са гомилом новина у руци. Као дете сањала сам да постанем позната уметница, да пливам у водама руске књижевности, а посебно у позоришту. Да изговарам Чеховљеве реплике док у мени сијају светла позорнице. Сигурно се питате како девојку попут мене која, ако има среће, зарађује 200 денара дневно, занима уметност и књижевност. Моја мајка је радила у књижари, па је кући доносила мноштво књига познатих драма. Једном ми је за рођендан поклонила „Галеба“ од Чехова. Знам напамет сваки ред Нине Заречне. Понављала сам их у свом дому, хах... у свом првом, другом, трећем дому... Уствари, ни не сећам се. Толико смо станова променили да се ни не сећам какав је био мој дом. Али имала сам га, шта год да је било, моји родитељи су били уз мене. Али када ми је отац умро, а мајка остала без посла, терет је пао на мене. Моја мајка је непокретна, а ја немам диплому да бих нашао добар посао. Живимо у подруму пошто смо избачени из стана у којем смо последње живели, јер неколико месеци нисмо плаћали кирију. Немам пријатеље, познанике, осим оних неколико муштерија и старих госпођа, бака које ме ујутро поздрављају. Живимо од парчета хлеба, дан за даном. Једино што свакодневно носим са собом, осим истих фармерки и неколико мајица, је осмех. Дан ми је такав да устајем рано, ако имам среће једем виршлу с хлебом, а ни суви ђеврек не звучи лоше. Онда ходам од једне до друге улице док не продам све новине. Кад избројим новац, враћам се мајци. Доносим нешто за јело, а ако комшије устану на десну ногу, пустиће нас да се окупамо. Али овај је дан био мало другачији. Узела сам новине и кренула према првој улици коју сам морала да пређем. Брзим кораком сам прошла поред пекаре, што ме је подсетило да од претходног јутра нисам ништа јела. Избројала сам последњи ситниш у џепу и закључила да могу себи

да приуштим ђеврек. Новине нисам ни погледала. Иначе, када имам слободног времена или нема гужве на улицама, успем да прочитам чланак везан за позориште, тако да тачно знам када и где се даје нека представа. Али нормално, ја не могу да гледам представу. Када је први купац пришао, пружајући му новине, приметила сам оглас на првој страници, у коме је писало „АУДИЦИЈА ЗА СВЕ ЉУБИТЕЉЕ ПОЗОРИШТА“. Тргла сам се кад сам схватила да стојим насред улице и сваки пут кад би неко пролазио питала сам колико је сати. Кад су ми остале само једне новине у рукама, схватила сам да имам тек двадесет минута да стигнем до места које се можда спрема да промени мој живот. Застала сам код првог излога, скинула радни прслук и ставила га у руксак. Мараму коју сам носила преко косе сам, захваљујући својој креативности, искористила на другачији начин, наместила сам кошуљу и неком старом тканином очистила ципеле. Време је истицало и ход ми је постајао све бржи. Када сам почела да трчим, почела сам да губим наду. Колебање се осетило у мојим корацима, али сам се одмах потом нашла испред улаза у позориште, са још неколико људи око себе. У једном тренутку сам помислила: „Шта ја овде тражим, ово место није за мене. Можда би требало да се вратим.“ У глави су ми се ковитлали свакакви гласови, али у стварност ме је вратио глас човека који је прозвао број 7. То сам била ја, дошао је мој ред. Сада је мој ред. Сада стојим на овој сцени и не могу да побегнем. Ово је потпуно другачији свет. Сада стојим на сцени коју сам некада само замишљала. Да ли је ово моја животна шанса? Прва или последња? Ко зна, можда је све у мојим рукама. Глас ће ми рећи...

ЈУ Прва средња стручна школа, Никшић, Црна Гора

Ериета Лакићевић

ИСКУСТВО ОСЛОБАЂАЊА

Почетне кораке у пројекту VOICES су ученици и наставници Прве средње стручне школе у Никшићу начинили на кампу који се почетком фебруара 2020. године одржао у Прилепу.

Уз незаборавно дружење са вршњацима и колегама из Прилепа и Београда, на кампу смо се упознали са методом креативне драме, који омогућује да се чују гласови младих о темама које њих интересују, као и да се превазиђу предрасуде које се тичу културних различитости.

Из Прилепа смо се вратили обogaћени новим искуствима, пријатељствима која су превазишла културолошке разлике, као и великом захвалношћу због сјајне организације домаћина.

Након повратка, са највећим ентузијазмом смо наставили да организујемо креативне радионице у школи, како бисмо нашим колегама пренијели све оно што смо научили у Прилепу. Интересовање је било велико, а уживање у нашим креативним играма очигледно.

Нажалост, сви планови о даљем раду убрзо су били заустављени због појаве пандемије COVID-19. Послије дуге паузе, наставили смо са пројектом, али сада у измијењеним и отежаним условима. Наиме, како бисмо завршили пројекат и добили финални резултат, морали смо прибијећи онлајн одржавању креативних радионица. Били смо збуњени и помало уплашени пред оним што нас је чекало. Питајући се да ли ћемо успјети све постићи с једнаким квалитетом као кад бисмо радили уживо, упустили смо се у авантуру у непознато. На почетку не примјећујући да ствари теку скоро нормално, послје извјесног времена увјерили смо се да ум и машта, ма како и колико били

омеђени, заиста немају граница и да креативност руши све пред собом када је у питању њено остварење.

Ученици, њих шесторо из III и IV разреда, под утицајем психолошких притисака које је донијела пандемија, желели су да њихова тема буду извјесни проблеми који су се појављивали у породицама за вријеме карантина. Пошто су чланови породица били упућени једни на друге можда и више него што су жељели, на површину су изашле нетрпељивости, отуђење, емотивне кризе и нестабилности. Подстакнути и својим и туђим животним искуством, ученици су поставили питање: како породица може опстати у таквим околностима. Предложили су да тему назовемо „Умјетност опстајања“. Међутим, како се процес креативних радионица развијао, тема је добијала нове токове и искристалисала се у приче о болестима зависности међу њиховим вршњацима, које су опет последица дисхармоничних односа у породици. Ученици су заједнички одлучили да сниме кратак филм о тој теми. У креативном раду, заједно са ученицима учествовале су Ериета Лакићевић, библиотекарка и координаторка драмске секције и педагошкиња мр Марија Вулановић.

С обзиром да је цијели процес рађен онлине, били смо упућени да водимо дуге дискусије у којима су учесници износили своје мнгобројне идеје, те на писање и читање текстова и повезивање разних тема са њиховим животним искуством. Ученици су на свакој радионици били јако заинтересовани и пуни креативних идеја. Водили су дневник у који су уносили кратак садржај радионица, утиске, предлоге и сугестије које смо касније разрађивали.

Током цијелог процеса тимски рад је био одличан. Учесници су једни друге уважавали, цијенили туђе мишљење и међусобно се допуњавали, тако да је свака креативна радионица пролазила у добром расположењу.

Ове лијепе моменте пратиле су и разне тешкоће. Док је трајао процес, неки ученици су се заразили вирусом, било је и смртних случајева у њиховим породицама, догађали су се разни породични проблеми, ометао нас је нестабилни интернет... Све то смо заједнички превазилазили.

Из овог узбудљивог процеса научили смо да младе који су будући самосвјесни чланови друштва треба увијек подстаћи да кажу своје мишљење и ставове, помоћи им да траже и прихвате начин на који могу превазићи сваковрсне предрасуде и да схвате да културне различитости могу да приближе људе, а не само да их одаље, и да је креативна драма кроз коју се млади спонтано изражавају, најблискија стварном животу.

Ово искуство бих најискреније препоручила другим наставницима, јер би креативним драмским процесом традиционалну школску рутину сигурно обогатили једним другачијим, инвентивнијим и свакако интересантнијим приступом који би и у настави и у животу школе дао много боље резултате.

KABEZ

Идеја и садржај: Мартина Милић, Милица Дамјановић, Лука Лучић, Јелена Булатовић, Милица Рођеновић, Милана-Лана Богдановић
Уобличила: Ериета Лакићевеић

Чинило јој се да су јој ноге тешке као олово док је корачала на стијени на језеру. Удисала је сивило дана, а хладан вјетар јој је повремено прекидао дах режући је по лицу својим ситним сјечивима.

Је ли овако и под водом, без даха? прострујило је питање кроз њене конфузне мисли, али га је брзо одбацила корачајући одлучно на врху нагужване стијене. Она, која је често знала да ужива у свакој промјени природе, сада није примјећивала да се сунце стидљиво пробија кроз густе сиве облаке и да својом упорном свјетлошћу полако односи побједу на небу. Указали су се прво парчићи плаветнила, који су се лагано спајали и постајали све шири док се црни, тешки облаци нијесу претворили у паперјасте бијеле грудве.

Ива је била далеко са својим мислима. Нелагодност у стомаку коју осјети када коначно стиже до врха стијене, гдје је био заравњени дио, мало је освијести. Заустави се на трен, али у њеној глави мисли се опет усковитлаше, ухватише се у врзино коло које се непрестано вртјело, све брже и брже. Поново направи корак и настави, сада већ бојажљиво, да хода према ивици. У том тренутку, престраши је налет свјежине воде коју до ње донесе ледени вјетар. Ива застаде освојена дрхтавицом која је струјала читавим њеним тијелом. Као хипнотисана гледала је у површину воде, престрављена, ничим друго него хладноћом те воде која ће је ускоро загрлити и прогутати мрачном сиво-зеленом дубином која јој се ругала испод стијене, отварајући своје гладно ждријело. Стајала је један трен да се сабере и мисли су поново овладале њоме.

Још је осјећала подозриве погледе у школи и игнорисање, који су је понижавали и бољели. Није могла себи да опрости што је јуче уопште и отишла у школу, када је сваки пут то било за њу мучење. Сви су се трудили да јој дају до знања да је другачија, да је неподесна за дружење... *И Матија... Какво разочарање. Неда... и она... Што ме не остави на миру!* Ива направи још један, сада већ ситнији корак на ивици, тако да су јој врхови прстију стајали без ослонца. У том тренутку вјетар је престао да дише као да очекује следећи Ивин покрет. Настаде нека тишина, чудна, неприродна...

Да ли сам ово ја? Да ли је ово мој одраз у језеру? Узбуркано је... немирно... Зар се и оно плаши као ја? Или ме зове? питала се Ива посматрајући преламање свог одраза на површини воде. *Да ли је оно мој спас? Дом?... Или само глупа идеја... а имала сам их превише у последње вријеме. Ако одем, да ли ћу потонути као сви каменчићи које сам бацала још као мала или ћу добити крила и лебђети по површини?*

Из њених груди отео се дубоки уздах. *Нема мјеста за мене, бар не на овом свијету... Боље да га направим за некога као што је мама била. Ех, тамнице, да ми је да те се отарасим више... Ма, идем ја... Завршим посао и збогом! Крај...*

Испред Ивиних очију затитраше лица Матије, Неде, Хане, оца... и свих осталих који су били дио њеног живота. Питала се шта ће они рећи на све ово, шта ће рећи људи, али само одмахну главом. Није је било брига.

Хтјела је само да закорачи у свој спас.

А шта ако је мој спас заправо једно велико ништавило? ... Да ли је ово мој судњи час? Еххх, шта бих дала да се не осјећам овако, поново удахну. Можда је боље да потонем...

Догађаји који су се дешавали у задње вријеме испунили су Ивину чашу горчине и бола до врха. Осјећала је и стид... огромни стид, јер је Неда коначно открила њен порок за који се везала откада су остале без мајке, изненада и грубо као у ноћној мори из које није могла да се пробуди.

Петак. То је дан који млади највише воле зато што су испред њих два дана одмора од школе која је већини заморна и немила обавеза и што се пред њима отвара могућност да се добро забаве. То је дан када својом опуштеном раздраганошћу испуњавају простор дискотеке са скривеном жељом да ће можда баш ту ноћ пронаћи љубав. А ако не, онда ће сигурно засијати у својој младалачкој љепоти истичући је шминком и пажљво одабраном гардеробом.

Помисао на све то и договор са Ханом око изласка и облачења измамили су Иви несвјесни осмјех и мало пригушили осјећања нелагодности и тјескобе, која су је константно пратила. *А и Матија ће бити тамо.* Њено лице попримило је израз заљубљености – једва је чекала да види његово лијепи лик, да се утопи у његов тамни поглед. *Надам се да се тата још неће вратити са пута,* намршти се. Убрзала је кораке да би што прије стигла кући и на вријеме се спремила за луди провод. А и Хана није вољела да је чека, увијек је била невјероватно тачна, чак би некада дошла и прије договореног времена, што је Иву на неки начин депримирао, јер је некако увијек каснила и трпјела Ханине придике. Све је указивало на то да је пред њом једна опуштајућа ноћ, испуњена музиком коју воли, ноћ и провод који ће подијелити са најдражим особама, Ханом и Матијом, ноћ којој ће предати своју усамљеност и потиштеност, бар за кратко вријеме.

Сусрет са сестром у предсобљу, када је бучно отворила врата, Иву је укопао на мјесту. Неда је стајала у полумраку као утвара, прекрштених

руку на грудима, као да је знала да ће Ива сваки час банути. Приближила се намрштеној Иви која је још увијек неодлучно стајала размишљајући шта да каже. У том моменту траг свјетлости паде на Недино лице и Ива видје љутњу и подозрење на њему. То јој даде снаге да коначно проговори:

„Откуд ти сада? Само си ми ти требала!” промрсила је Ива и протутњала поред ње у своју собу. Слутила је, по треперењу у грудима и Нединим одлучним корацима за собом, да се нешто спрема. А и Недино бледило говорило је да овај њен долазак неће бити као и сваки други. Из одсјечних корака и покрета којим је отворила врата Ивиног ормара избијала је љутња која се могла опипати.

„Твоје су?” са горчином постави Неда питање Иви, показујући на читав ред празних флаша скривених у дну ормара, иако је већ унапријед знала одговор.

„Одакле ти право да претураш по мојим стварима? Остави ме на миру, нећу да ти полажем рачуне.” викала је Ива и из све снаге ногом залупила врата ормара.

„Не претурам”, одговори љутито Неда, „већ сам поспремала хаос који си направила од своје собе. Како те није срамота?”

Ива је као из даљине слушала Недин монолог док је нервозно и на брзину скупљала гардеробу и шминку за излазак, а онда излетјела из стана да прекине ту мучну ситуацију која је подсјетила на све оно чега је била свјесна, али што је дубоко у себи потискивала. Осјећала се јадно јер је њена слабост откривена, и још јадније јер ју је открила сестра која је била без погрешке у свом животу, која је увијек знала шта хоће и која је на путу да оствари своје снове. Којом је увијек била укорена и која је давана као примјер како се треба понашати, кад год је отац био незадовољан њеним бјежањем из школе, њеним ленчарењем и прекомјерним остајањем ван куће. Била је бијесна на себе, на Неду, на цијели свијет док је брзим корацима ишла ка Ханиној кући. Није била свјесна да су јој мокри образи...

Обавијена димом цигарета као густом маглом и лепљивим мирисом џоинта који је Матија жудно удисао, омамљена од неконтролисаног пића, Ива се клатила вођена звуцима музике која је трештала из огромних звучника. Чинило јој се да звуци пролазе кроз њу и њен крвоток, претварајући се у пламене језике разних боја који су је гутали и поново испљувавали као грудву зелене боојеее... Не, не, плаавее.... Опет зеелееенее... Ипак, љубиичастеее... Не...

„Што је ово кууул!” узвикнула је не сјећајући се да је уз пиће прогутала и малену пилулу. Видјела је да се Матија смјешка неким успореним смијешком. Као кроз маглу, пратила је чудну игру Матијиних усана које су се растезале праволинијски, а онда брзо прелазиле у круг, повећавале се и заузимале цијели простор Матијиног лица, да би се у следећем тренутку смањивале до величине тачке. Покушавала је да схвати шта се догађа. А онда Ханино лице, блиједо и скоро плачљиво, укочено. И њене усне су се покретале повремено, успорено... *Како чудна игра,* помислила је, *игра усана без звука...*

„Шта вам је!?” Иви се учинило да је поставила питање, али из ње је само провалио смијех, гласан, грлен и зацењујући, који није могла да заустави, просто се давила од њега. Смијала се обневидјела од суза и неке тешке измаглице која је гушила, смијала се толико дуго да је осјетила огромни умор који је сву обгрлио и стиснуо као да жели да извуче сав живот из ње. Најзад, настаде црнило, дубоко и олакшавајуће. Ива се стропошта на под без свијести.

Матија и Хана су са ужасом схватили да се Ива не помјера на поду и да лежи као мртва. Сва настојања да је врате свијести била су узалудна; чак ни Матијино шамарање Ива није осјећала у свом мрачном амбису. Хана је успаничено плакала...

Ноћ се лагано повлачила пред упорним јутром које је својим плавичастим свијетлом испунило Матијине уморне очи. Стајао је на прозору, главом ослоњен на стакло и одсутно посматрао буђење улице. Био је изломљен догађајима од претходне ноћи. Није могао

себи да опрости што је Иви позлило, што јој је дао ту проклету таблету, што га је Неда отјерала са врата када су он и Хана довукли Иву кући, што није смио да позове хитну помоћ јер би се ту умијешала полиција, а то није могао да дозволи.

„Кукавице!” прошапута бијесно и удари шаком о окно. Мрзео је себе и био бијесан на све које је познавао, тражећи кривицу у њиховом понашању, у ћутању, у њиховим ријечима, лажима, лицемјерству... Дрхтао је, што од бијеса, што од ужасне потребе да удовољи свом уму и тијелу да утону у нирвану. *Морам побјећи што даље одавде,* мислио је, док му је ледени обруч стезао груди. Добрабио је јакну и излетио из собе. У предсобљу замало не удари у мајку која се шминкала испред огледала.

„Полако, младићу, као да те ћаволи јуре!” повика млада, лијепа, расна жена која се у моменту приљуби уз огледало да би избјегла судар са својим сином. „Куда журиш овако рано, као обезглављен, шта је са тобом?!”

Матија застаде и проциједи: „Шта те се тиче? Остави ме на миру! Не изигравај добру мајку, чујеш ли!”

Гала смиреним гласом покуша да умири његов бијес од којег је дрхтао. Гледајући Матијин одраз у огледалу, рече: „Хајде да доручкујеш.”

Те, сасвим обичне ријечи код Матије изазваше нову навалу бијеса од којег је мислио да ће се распрснути у ситне комадиће.

„Не чујеш ме шта ти причам!!!” викао је. Гала се нагло окренула пут њега, сада већ љута и изнервирана.

„Шта хоћеш од мене?”

„Од тебе?!... Хм, ништа, апсолутно ништа! Одавно си изневјерила моја очекивања. Као да ми нијеси мајка”, завршио је са горчином.

„Као да ти нијеси изневјерио моја очекивања. Мислила сам да ћеш да ме разумијеш, да ме подржиш...”

Матија ју је гледао са највећим презрењем.

„У чему да те подржим? Тата се још није охладио, а ти си већ нашла другог мушкарца... и то не једног! Стидим те се!”

Гала као да није могла да вјерује шта је управо чула. Загрцнула се од надолазећих ријечи.

„Ти! Ти се стидиш? Ти? А шта ја да кажем за тебе? Одгајила сам слабића који је подлегао наркотицима! Ускоро ћеш дотаћи дно, а отуда нема повратка!” њене су очи сијевале. „Паметан си младић, тргни се већ једном, макар мени у инат! Не знам како те још нијесу избацили из школе!”

„Како ме нијесу избацили!? Ха, зато што су глуви и слијепи, тако им је лакше него да се бакћу са мном. И ово нема везе са памећу, него са душом. Њој треба лијек”, викао је Матија. „А од тебе га сигурно нећу добити”, настави иронично.

Гала је одједном упала у неку безосјећајну равнодушност, желећи да га на неки начин казни, да му се освети, и да се овај тешки разговор заврши.

„Нијесам ти ја апотека”, проговори пркосно покушавајући да нашминка усне прстима који су дрхтали.

„Еххх, да је отац жив...” уздахну тужно Матија.

„Е па није, и прихвати то већ једном! Ја сам прихватила. И зар да сада останем сама... и то у најбољим годинама”, рече Гала, усредсређена на свој изглед у огледалу.

„Али, била си другачија...” започе уморно Матија.

„Јесам, стварно јесам!” прекиде га љутито Гала. „Док ти је отац био жив, била сам робиња у кући. Трудила сам се колико сам могла да будем узорна домаћица, узорна жена, ваљда и узорна мајка. А сада када га нема, про-ди-са-ла сам!”

Матија није могао да вјерује шта је управо чуо. Бијес и бол који су роварили по њему тјерали су га да је удари и усмрти једном заувјек, али умјесто тога потекоше му сузе које је најмање желио у овом тренутку.

„Да ли си свјесна какву бол ми наносе твоје ријечи?” зајецао је, окренуо се и излетио напоље. У ушима су му одзвањале мајчине ријечи.

„Свјесна сам, али да ли си ти свјестан да ја не могу сама?” викала је за њим.

Врата су се залупила свом јачином и то као да тргну Галу из чудне равнодушности у коју је упала као у паукову мрежу. Посматрала је себе у огледалу, али није видјела свој одраз, већ неко блѣштавило које је исијавало из огледала. Осјећала се празна и без снаге, плакало јој се, а у исто вријеме утроба јој је играла као да ће из ње провалити неконтролисани смијех. Мисли су јој се брзо рећале у глави.

Не разумијем зашто све ово радим; каква сам ја то мајка? Или боље да кажем: немајка и јадница која уништава живот свог сина и себе... Гала је несвјесно почела да са лица брише шминку коју је тек нанијела. Заправо, шта ја то причам, кривим себе, а он се и не брине о мени... Ето, подлегао је и наркотицима... Колики је само слабић! А вјечито мене криви, мене! Имам и ја право на своје начине да будем испуњена. Није ни свјестан шта сам све прошла са његовим оцем, а како би и био, мисли само на себе...

Дубоко је уздахнула, пуштајући мислима да је воде својим лавиринтом.

Многи би пожељели мајку као што сам ја. Радим све да усрећим свог сина, а он то не цијени! И наравно да ћу наћи мушкарца, потребно ми је да ме неко разумије и саслуша... јер од свог сина ништа не могу да очекујем.

Осјећала је немоћ у свом тијелу, тугу и инат истовремено, који су се смјењивали у некој сулудој игри надвладавања.

Али.. плашим се... Плашим се да га не изгубим, не смијем ни да замислим шта би онда било... Проклета да сам што сам овако слаба! Ја сам та која је уништила свог сина, себе, све!

Грчила је прсте на огледалу као да је хтјела да здружи свој одраз који јој се учинио огаван и ружан, који јој се гадио... Онда наслони главу на огледало са неодољивом жељом да се претопи у своју двојницу и тако нестане у утроби огледала.

У праву су сви који ме жале, изгледа да сам једино за то створена. Зар између сина и тебе ја бирам тебе?!

Низ њено шминком умрљано лице, потекоше сузе немоћи...

Када је истрчао из куће, Матија је насумице ходао, слијеп и глув за живот на улици. У мислима је по ко зна који пут понављао разговор са својом мајком.

„Бездушнице!” отргну му се из душе. Није био свјестан да је то наглас изговорио. Скоро је тетурео од непроспаване ноћи, од бијеса, од боли која га је скоро расцијепила на пола, од надолазеће кризе и жудње за краткотрајним, а опасним ужитком који му је доносио тако прижељкивано смирење и заборав...

Није знао како се нашао на гробљу. А онда га је зауставила нека посебна тишина и он свим својим бићем осјети да је ту гдје треба да буде. У њему се утиша олуја и он спорим корацима пође ка гробу свог оца. Стајао је испред споменика и дуго гледао у одсјај јутарњег сунца на црном мермеру.

Хтио је да прича свом оцу о свему, да му се изјада као што је то чинио увијек када му је било тешко, али само прошапута: „Оче, ти све знаш...” Затим се окрену и пође, ни сам није знао куда. Ситне иглице зноја почеле су да му пробивају кожу и он осјети болини сврабеж који се безобзирно ширио свуда по његовоме тијелу. Знао је да неће још дуго издржати глад сопственог тијела за бијелим ужитком и упуту се на свом скровитом мјесту.

СТИГАО ЈЕ ИСЦРПЉЕН И СЛОМЉЕН, ОТУПЈЕЛИХ ОСЈЕЋАЊА. ЖЕЛИО ЈЕ САМО ДА СЕ ОВАЈ ДАН ЗАВРШИ, ДА СЕ, У СТВАРИ, СВЕ ЗАВРШИ, ДА ЗАСПИ И ДА СЕ ВИШЕ НЕ ПРОБУДИ, АЛИ МИСАО НА ИВУ ПОКРЕНУ ДУБОКО СКРИВЕНО ОСЈЕЋАЊЕ ЊЕЖНОСТИ.

Ива... Колико је само лијепа! Колико је волим, једино сам са њом срећан... А ја је водим у пропаст.

Његовим лицем прође грч.

Због мене се напила у ноћном клубу... Она... Дјевојка тако чиста. Због мене тоне, замало није умрла. Шта ја то радим? Уништавам дјевојку коју волим. Морам је одбити од себе. Не, не могу. Она је једина рука која ме спасава да се не стрмоглавим у амбис. Али докле ће издржати? Не... Ипак јој морам рећи да оде од мене.

Матија осјети тежину у грлу.

Да је среће да си ту, оче; много ми недостајеш... Потребан си ми. Мајка константно пије и не може да се контролише, мијења мушкарце. Не схватам зашто се све ово дешава... Могу ли се изборити са овим стварима? Сам? Или пак из овога нема излаза и ја тонем у незнање?... Јесам ли већ потонуо толико да се не могу одупријети?... Има ли краја овоме?

Матију је већ обузела дрхтавица коју више није могао да контролише. Сада му се чинило да се мишићи одвајају од његових костију и да ће се ускоро распасти и преточити у црну мрљу на бетону. Док је дрхтавим рукама, скоро цијепајући изгужвану поставу, из унутрашњег џепа јакне избезумљено вадио свој прибор, кроз главу му је пролазила мисао:

Морам да се урадим... Морам... И онда ћу бити слободан... Цијело небо биће моје...

Ива се пробудила послје петнаест сати дубоког, неприродног сна. Пробудила се исто тако нагло као што је и упала у њега. Само је изронила из

густог, желатинастог мрака, не схватајући гдје се налази ни које је доба дана. Све око ње биле су само сјенке и обриси које је покушавала да разазна, али тај њен покушај само је изазвао несносну главобољу и она, уз јечање, затвори очи и пусти главу да падне на јастук. Зачу бат нечијих корака и споро се окрену ка том звуку. Као из даљине до ње се пробијао Недин глас.

„Иво, Иво, то сам ја! Хајде, молим те, попиј ово!”

Ива осјети хладно стакло на својим уснама и инстинктивно отвори уста. Низ њено грло спуштао се танки млаз неке течности која јој је пријала и она настави халапљиво да гута. Магловити обриси су се сада претварали у јасне слике и Ива видје да је у својој соби. Није јој било јасно одакле она ту. Угледа тада сестрино блиједо и натечено лице. Схватила је да је плакала и намршти се. Поново склопи очи и утону у сан, али сада у онај здрави и окрепљујући.

Неда је стајала поред њеног кревета пар тренутака, а онда схвативши да Ива уједначено дише, сједе на под и пусти да јој опет потеку сузеолакшања које су топиле грч у њеним грудима. Истовремено су то биле сузе самосажаљења јер је била убијеђена да није заслужила све ове невоље које је сналазе. Није ли довољно давала себе сваки пут када се то од ње тражило?

Каква је моја судбина? размишљала је... Имала сам своје снове, радовала се свему што ме је чекало, али у трену све нестаје и одлази другим путем. И ова наметнута улога мајке, тако је обесхрабрујућа за мене. Умем само да будем строга...

Гледала је у Иву која је равномјерно дисала, као да је први пут види, испитивачки и тужно, схватајући да недовољно познаје своју сестру, али и Ива њу. Као два станца. Увијек у мимоилажењу, сукобу...

За сав овај период добила сам много титула: да сам надмена, претенциозна, себична, и није ми жао, наставила је са својим мислима. Вјероватно сам те улоге добро одиграла. Али, она најважнија, титула старије сестре... колико сам је оправдала? Дубоко и са жаљењем уздахну. Пожељела је да може да врати вријеме; све би било другачије.

Горим изнутра, тражим начине да је раздвојим од момка који јој уништава живот, боли ме свака њена ријеч... Осјећам је... Тешко је, из ње опет потече ријека тихог плача.

О, Иво, хоћеш ли моћи да се извучеш? Послушај ме бар једном, никада ти нијесам жељела зло, чувала сам те и пазила толико година и зар да све нестане због малих грешака?

Неда поново упи свој поглед у Ивино лице и настави да јој се обраћа бешчујно.

„Не дам те, па да ми се свијет сруши на главу, ми ћемо се извући из овога...”

Уморна од плача и размишљања Неда је заспала наслоњена на Ивин кревет. Лице јој је било осјенчено бригом и тугом, као да је мисли нијесу ни у сну напуштале...

Пробудило је комешање у кревету. Када је подигла главу, видјела је да је Ива нетремице посматра. Добила је нагон да каже: „Здраво, ја сам Неда, твоја старија сестра.” Али умјесто тога, по навици, строго је упитала: „Зашто то радиш?”

Реакција је била очекивана. „Не тиче те се! Нећу да ти полажем рачуне! Као да ти је икада било важно” пркосно одговори Ива.

„Важно ми је! Како могу остати равнодушна кад ми сестру доводе у полусвјесном стању. Мислила сам да ћеш умријети. Ох, Боже...”, уздахну Неда безнадежно.

„Па шта и да сам умрла, сада бих била са мајком...” прошапута Ива.

„Ћути, не рањавај...” потресено одговори Неда.

„Ти си мене одавно... Када нам је било најтеже, спаковала си своје кофере и отишла. Постала си дипломирана правница. Узгред, честитам”, рече подругљиво Ива.

„Не буди безобразна!” одбруси јој Неда, схватајући у том моменту да се стрпљење и тактичност на које је била спремна, топе брзином свјетлости. „Понашаш се као да нијеси свјесна свих проблема са којима смо се суочавали након мамине смрти, и да је тата инсистирао на томе да не запостављам школу.”

„Па да, његова ћерка да увијек служи за понос, да не пропусти нешто...” из Иве је избијала љубомора.

„Његова ћерка је пропустила да оствари своје највеће снове. Дане је проводила плачући над књигама које мрзи из дна душе и остатак живота ће, вјероватно, провести у кајању због пропуштених шанси. Али, срећна је јер је посвећена јединима који су јој битни у животу.”

Ива се извјештачено насмија: „Ха,ха,ха, како си умишљена!”

Неда је осјећала да њихова прича иде у смјеру којем није жељела, јер је замишљала да све то буде другачије, мирније, али гломазан и тешки камен се већ закотрљао са врха бријега и није било заустављања. Неда је хтјела да све изведе на чистац, по цијену новог сукоба.

„Је ли? А то што сам ти стално слала новац не питајући гдје га трошиш, што сам поред струдирања радила два-три посла...”

Ива је прекиде нестрпљиво, али је у њеном гласу зазвонила и туга.

„Није све у новцу... Увијек ми је требало нешто друго... да осјетим да си ми сестра, али ти си тако далека.”

„Молим те, схвати да си ми све, да ме боли што тонеш у неповрат! Тако си млада, а већ си на низбрдици.” Неда је поново била на ивици плача, али скупи снагу и настави молећиво: „Још имаш шансе да се зауставиш. Окани се Матије, вуче те у понор!”

„Мој цијели живот је једна низбрдица”, прошапута тужно Ива.

„Није! И ти то знаш, негдје дубоко у себи!” повика Неда са убјеђењем у гласу.

Настаде тишина, мучна, са изговореним ријечима које су још висиле у ваздуху. Неда немоћно уздахну, а онда на Ивино изненађење рече тихо: „Опрости... у праву си. Погријешила сам јер не умијем да покажем своја осјећања. Волим те...”

Ива је била збуњена и није знала како да се понаша, шта да јој каже. Није смјела да је погледа у очи јер се плашила шта ће тамо видјети, а и није хтјела да Неда схвати колико је погодило њено признање, извињење које је најмање очекивала. *Шта је ово?* питала се. Сједјела је на кревету стежући јастук у загрљају, са главом уроњеном у његову мекоћу. Мада јој је главобоља неким чудом нестала, још увијек је била ошамућена и сваки даљи покушај да се сконцентрише на разговор стварао јој је оптерећење. Пожељела је да прекине ту збуњујућу ситуацију, зато са напором устаде и поче да се спрема за излазак. Док се спорим покретима облачила, у себи се молила да Неда не изговори ни једну једину ријеч. Плашила се да ће заплакати.

Неда је нијемо посматрала очекујући неку реакцију која ће јој показати да је управо изговорено извињење допрло до Ивине свијести и срца. Али када је од тога добила само тресак затворених улазних врата, она немоћно остаде да пиљи у Ивин кревет.

Ива је још увијек била збуњена и изненађена Нединим ријечима, али умјесто да осјећа олакшање и радост, борила се са неким нејасним осјећањем које је за њу било потпуно ново и које је плашило. Морала је нечим да скрене мисли и у истом моменту сјети се Матије. Можда да га позове? Била је неодлучна. Ријеши да ипак назове Хану, да јој исприча све, сигурна да ће је она разумјети.

Телефон је звонио неколико пута, што није било уобичајено, али се Хана напokon јави и оне се договорише да се одмах виде. Хана је учила у Градској библиотеци и рекла јој да ће је сачекати испред. Ива је осјетила малу нелагодност јер је Ханин глас звучао некако хладно, али је брзо потиснула тај осјећај и пожурила ка библиотеци. Жељела је да

стигне што прије и олакша своју душу, да избаци свој јад у наручје Ханине подршке и разумијевања. Она је увијек била ту за њу, знала је да је саслуша, да је сестрински савјетује, да је подигне када падне, да је заштити када треба, од рањавања других...

„Ханааа!” позва је чим је угледа и Хана крену ка њој.

Из Иве је провалила бујица ријечи, конфузних, брзих, а Хана је покушавала да од свега изреченог склопи мозаик логичне приче. Била је уморна од Ивиних расположења и осјећања, од Ивиних проблема и несмотрености. Питала се да ли би Ива некада саслушала њу, да ли би умијела да прозре да се испод њене мирне спољашњости крије незадовољство и потиштеност, да осјећа тјескобу и тугу због своје породице која безглаво јури за новцем и никада нема слуха за њене потребе. Ипак, саслушала је Иву до краја и када је Ива узвикнула: „Мрзим своју сестру!” као епилог свега изговореног, из Хане провали љутња.

„Како то можеш рећи?!”

„Могу, сасвим једноставно. Увијек се петља тамо гдје јој није мјесто. Каже: не приличи ми да се онако напијам и да ме у несвјесном стању доводе кући. Шта она зна о томе? Није јој стало до мене... Само нас крв веже, ништа друго. Ти си моја сестра!” инатила се Ива.

Хана је свим силама задржавала мирноћу у свом гласу док се изнутра цијепала од чудне раздражљивости која јој је копала по души.

„Гријешиш... Потонула си и сада окривљујеш друге. И Матија... Вуче те на дно. Знаш лијепо какав је, да би те продао за једну кесицу бијелог праха.”

„Ђути!!! Љубоморна си!” гласом љутилог дјетета одговори Ива.

Хана се следила од оптужбе бачене јој у лице. Није могла да вјерује да Ива погрешно схвата њену отвореност која би требало да је отријезни, да јој отвори очи. Била је просто погођена Ивиним незрелим понашањем и незахвалношћу. Ханина раздражљивост, увријеђеност и прикривено нестрпљење излетјели су из ње као лава.

„Љубоморна?! На кога?! И због чега?! Заиста те жалим”, рече са видљивим презрењем. „Не схваташ да ти је разум помрачен. Ако не видиш да сам ја она која је увијек уз тебе, твој проблем. Можда ја гријешим што те увијек подржавам? Мислиш да ја немам проблеме? Узалуд се ја трудим, јер ти си безнадежни случај”, сипала је Хана своје огорчење. „И морам ти признати да сам те понекад тако мрзјела! Не знам зашто, можда што више нијеси иста, што си се удаљила од мене или што си ме оптеретила собом!”

Ива је шакама заклопила уши.

„А твој проблем је тако лако решив!” настављала је Хана. „Покушај већ једном да НОР-МА-ЛНО живиш!” викала је. „Није све тако црно као што мислиш!”

Ива спусти руке и прошапута тужно: „Не знам... Не видим нигдје свијетло према којем бих кренула...” А онда узвикну са извјештаченом веселошћу: „Хајде да се селфамо!”

Хана је погледа као да испред себе види лудака. „Ма, дај!” узвикну изнервирано, уздахну дубоко, окрену се и брзим корацима уђе у полумрак библиотеке.

Свака жилица у Ханином тијелу је дрхтала, зато она пожури да се склони у неки мрачни кутак старе библиотеке, да се сабере и сакупи у цјелину, да се огрне и ушушка у тишину коју је сада видјела као спас за своје уздрхтале нерве. Коначно нађе тражено мјесто у једном сјеновитом кутку и са полице узе прву књигу с реда. Несвјесно поче да је прелистава покушавајући да схвати садржај, али испред њених очију слова су се претварала у неразумљиве знакове. Упловила је у свијет мисли којима није могла да се отргне.

Језа... Јежим се данима. Можда и слутим нешто. Као да се већ доста лоших ствари не дешава. А бол? Научила сам већ: бол дође и прође. Увијек сам скривала своје емоције и држала их у задњем џепу,

сједајући на њих и заборављајући да има нешто ту... Трудим се да помогнем свима, али право питање је: ко помаже мени? Нико... ама баш нико... Ах, изгледа да сам опет сама у свему... Самоћа је ипак мој опијат, помисли иронично. И она ће ме сломити.

Док је са невјерицом гледала у Ханина леђа која су се брзо удаљавала, Ива се питала шта је сада урадила. Чиме је повриједила? Па никада ништа није крила од ње. И није мислила озбиљно оно за љубомору. У њеној души појави се вртлог хаотичних осјећања. То је заледи на мјесту, одузимајући јој моћ расуђивања и она једно вријеме стајаше на тротоару као кип.

Матија! Да, Матија. Он ће јој отјерати ова осјећања са којима се безуспјешно борила. Дрхтавим рукама узме телефон и позва га. Звоно се дуго оглашавало и кад Ива већ изгуби наду да ће Матија одговорити, са друге стране зачу се промукли глас. Договорише се гдје да се нађу...

Ива је трчала тјерана жељом за утјехом, замишљајући како, као и увијек, нестаје у Матијином загрљају, чврстом уточишту до којег ништа није стизало, ни разочарање, ни незнађе, ни бол. Жеља да и сада тако буде даде крила њеним корацима... Угледала га је наслоњеног на зид зграде, са рукама у џеповима, и њено лице се озари радошћу.

„Матија!” позва га.

Он се исправи и сачека је да приђе. Стајао је мирно гледајући је, а Ива застаде испред њега, као да је ударила у невидљиви штит који се око њега ширио. Била је збуњена његовом хладноћом која је почела да је сијече изнутра. Осјетила је нелагодност док су се гледали пар тренутака.

„Реци нешто...” не издржа Ива.

„Шта да ти кажем?” одговори Матија равнодушно.

„Па не знам... Ето, за почетак... Волиш ли ме?” дрхтао је Ивин глас.

„А што бих ти говорио, ваљда знаш?” био је подгругљив Матија.

„Не, не знам, није ни важно...” Ива је већ била на ивици плача, али прогута сузе.

„Ја не волим ни самог себе...” не издржа Матија.

„Ни ја себе, замисли”, из Иве се насмијешила туга. „Ето, имамо нешто заједничко.”

Ганут, Матија потисну њежност која је пријетила да провали из њега и настави свој припремљени говор:

„Ти си симпатична клинка, али ја немам шта да ти понудим... осим мој мрак... Крхка си, прогутаће те, нећу да те носим на души... Најбоље би било да одеш.”

„Значи тако?” Из Ивиног питања праскала је невјерица.

„Тако. Не могу ни пријатељство да ти понудим... Ти си незрела клинка која се мало погубила, али... снаћи ћеш се ти већ.”

Из Иве је одједном провалила огорченост, револт и стид.

„Издајицо, преваранту!” викала је. „Мислила сам да ти нешто значим... Хтјела сам... хтјела сам да будем као ти, у теби сам налазила свој смисао... Преварио си ме!” Низ Ивино лице текле су сузе повријеђености и поимање да је сада сасвим сама, остављена на милост и немилост овом поквареном и бездушном свијету у којем се није сналазила. Осјетила је мржњу према Матији.

„Иди већ једном, не смарај ме више!” рече Матија намјештеном равнодушношћу, а онда поче да звиждуће неку само њему знану мелодију, окрећући главу од Иве.

Ива се сва скупи, скрхана, једва се држећи на ногама. Пожељела је да се асфалт отвори и да утоне у његово ждријело, бесповратно, да се расточи у земљу и претвори у ситно камење.

Ходала је несвјесна свијета око себе, дезорјентисана, знала је само да мора да оде што даље од Матије, од његове безобзирности, од своје немоћи, од неког нејасног ужаса који јој је стезао срце. Како се нашла у таксију, није знала. У глави је само имала јасну слику језера. У њој се стишала бура и сада је заплвила океаном равнодушности. Зачудо, мисли су јој биле срећеније.

И то је то... Сви ме гледају као да сам највећи злочинац на свијету. Нико ме не разумије. Ни ја не желим да живим овако. Али не умијем да средим свој живот. Знам ја да бјежање не води ничему добром. Све ја то одлично знам, али не могу да се одупрем. Толико ми је тешка реалност, да не могу да издржим дан а да не побјегнем од ње бар на кратко. И да ми није Матије... Да га није било... У овом незнању и црнилу, он је био моја свијетла тачка, нада и смисао. Да се све није ово десило са мојом породицом, са мајком, ја га никада не бих упознала. И то је једина добра ствар у вези мог живота. Али... сада је и то нестало. Питам се шта би рекла да ме сада видиш... Мајко...

Стајала је на стјени изнад језера препуштајући се хладном и мрском вјетру који јој је мрсио косу. Први пут није негодовала због тога. Било јој је свеједно и као хипнотисана је гледала површину сивог језера. Одлучила је. Поклониће се свијету и спустиће завјесу. Представа је завршена...

Одједном, Ивина душа се заталаса бојажљивим колебањем. На сваку њену тамну и тешку мисао, као одговор је стизала друга мисао, свијетла, одлучна, пуна наде, пред чијом топлином су испаравале те Ивине депресивне и десруктивне мисли. Њен успавани разум полако се будио и шапутао:

„Тврдоглава си! Уши су ти запушене гњевом, лажима и заблудама... Не трчи, то што радиш је непромишљено и глупо!”

Има ли будућности за мене? упитала се Ива, а њено срце уздрхта неком новом слутњом и надом да ће, можда, све бити другачије, да вриједи покушати. Испред очију јој искрсну Недин лик и она се несвјесно насмијеши.

Неда ме воли... рекла је то! Она ме чека... Не могу јој то урадити. У ушима је поново чула Недину молбу за опроштај.

„Опраштам... Опраштам!” понављала је, а онда се у њеном срцу појави страх и питање: *Да ли ће она мени опростити?*

Први пут је себе видјела изнутра, први пут је била искрена према себи и први пут се суочила са оним што је најдубље у њој. Сада је гледала у своју слабост, себичност и самосажаљење. Постала је свјесна да је увијек само тражила и узимала, а ријетко је давала. Затворила се у свој мрачни свијет у коме су јој отуђеност и самоћа стварале огорченост која јој није дозвољавала да заволи себе и друге. Потражила је помоћ тамо гдје је није било. Осјетила је грижу савјести због своје љубоморе према Неди. Увијек јој је било криво због начина на који је Неда ишла кроз свој живот, храбро и самоувјерено, одбацујући своје снове за добробит својих најмилијих. А Ива је била убијеђена у супротно, у одсуство сестринске љубави и бриге, у њену себичност и немарност. А у ствари, пројектовала је своја осјећања у њу. Ива осјети стид увидјевши колико је погрешно све што је радила.

Њен стид се појачао када се сјети Хане и последњег сусрета са њом. Изненадна спознаја да би Хана могла бити несрећна, а да Ива никада није то слутила, јер је била исувише окупирана собом, поразно је дјеловала на њу. Вољела је Хану као сестру, али је била неправедна према њој. Хана је била биће по чијој души је увијек просипала свој јад, бол и патњу, очекујући безусловну љубав и разумијевање које је увијек и добијала.

„А шта сам ја њој дала заузврат?” прошапута Ива са стрепњом у срцу. „Зар да је изгубим због своје себичности?”

Иви је постало јасно да никада није обратила пажњу на Ханино ћутање и замишљеност и на поглед који је у последње вријеме често бјежао у страну. Пожељела је да може да врати вријеме, да све исправи. Схватила је да је око себе имала љубав, а да је није препознала.

Ланци са њеног срца се покидаше и она осјети топлину у души која се разливала попут меке свјетлости. Добила је неку необјашњиву снагу због које јој се чинило да може загрлити свијет и понијети га у

наручју. И Матију. Није више била љута на њега. Сада је осјећала тугу због суноврата који га је немилице гутао и она чврсто обећа себи да ће покушати да га натјера да се избори са својим пороком. Вјеровала је да ће успјети, да ће му њена љубав и упорност дати снагу.

Зар да свима наметнем кривицу и бол због моје глупе намјере јер немам храбрости да се суочим са животом? помисли, бијесна на себе.

Ива је осјетила да се у њој буди живот, љубав и жеља да све исправи. Знала је да још није касно да одабере истину и искреност, ма како болне биле, да отвори своју душу онима који су је вољели, да узврати љубав...

Није била свјесна да је сишла са стијене и кренула у загрљај сунчаном дану. Врата њеног кавеза била су отворена...

Геолошка и хидрометеоролошка школа „Милутин Миланковић“ Београд, Србија

Весна Војводић Митровић

У ТРАГАЊУ ЗА СМИСЛОМ

Београдски тим осмислио је и остварио омнибус пет кратких филмова под заједничким називом „Како спасити лош дан и од бесмисла отети живот?“ Заједнички именилац свих филмских прича лежи у наизглед безуспешним напорима главних јунака да се изборе са надолazeћим невољама које прете да сасвим преусмере токове њихових живота, али им и помогну да сагледају своје недостатке који им ограничавају напредовање.

Креативни процес одвијао се током 20 једносатних радионица на Zoom платформи. Повезани радозналосту куда ће нас процес одвести преко пустих дигиталних пространа, ученици, тренери и наставници заронили су у нови свет кроз игру. *Чаробна кутија, Креативни кутак, Песма на хиљаду начина, Фантастично порекло мог предмета, Звуци машине, Изванредан дан – лош дан, У туђим ципелама, Вруће столице, Велико и мало, Глумац пред огледалом* – само су неке игре из богатог репертоара пажљиво структурисаних радионичарских активности. Поред забаве коју су свакако донеле, игре су провоцирале интелектуалне и емоционалне реакције уче(с)ника које су на хоризонт искуства поставиле бројне могуће животне и драмске заплете и њихова разрешења. Авантуристичко путовање од личних на друштвеним ситуацијама све време било је усмерено на један од кључних циљева: рећи нешто значајно о животу, свету и људима на начин комичан, ведар и оптимистичан. Ма колико друштвени амбијент на Западном Балкану био деценијама, па и столећима плодно тло за социјалну драму, желели смо да наши гласови укажу на проблеме, али и дају наду да излаз постоји. Ово настојање покренуло је и процес надрастања пређашњег себе, као и оснажење самосвести свих учесника. Први стидљиви елементи драмског сценарија крили су се у одговорима на питања:

Како интелигентно управљати емоцијама? Како утицати на осећања у вези са непријатним догађајем? Како негативну емоцију преобразити у позитивну? Како успоставити менталну и емоционалну равнотежу? Како променити перспективу – како изгледа свет из 'туђих ципела'?

Велики преокрет у нашем трагању настао је из непредвидиве игре фигурицама случајно извученим из киндер јаја. Понети маштом и креативноћу, ученици су обликовали карактере јунака, њихове животне приче и мноштво сижеа са нераскидивим преплетом комичног и тужног. Драмски сценарио настао из овог трагања преточен је у приповетке: „Хотел Отказ“, „Да – можда – не“, „Сито и решето“, „Хипо-Хоп“ и „Бубоцентрик“. Главни јунаци драмског, потом филмског сценарија, и напослету приповедака, заправо су амалгами фигурица и карактера ученика који су им удахнули живот. Зато и слогани свих прича садрже концентрисано искуство стицано како током живота, тако и у процесу трагања и стварања новог судбинског тока драмског јунака (I *Свакоме по заслуги*. II *Веруј у боље сутра*! III *Никад не губи наду ако нешто крене по злу*. IV *Коло среће лако се окреће*. V *У лажу су кратке ноге*.) Реалистичним ликовима који се типично срећу међу генерацијом младих, попут сезонске раднице, искомплексиране студенткиње, момка који је промашио школу, хип-хопера и монденке, путоказ за решење проблема пружиће надреалан дуо – Зеца и Музичара.

Уплив фантастичних ликова у доминантно реалистичне фабуларне низове, као и константно осцилирање између комичних и трагичних елемената – померају овај приповедни омнибус ка феномену гротеског.

КАКО СПАСИТИ ЛОШ ДАН И ОД БЕСМИСЛА ОТЕТИ ЖИВОТ?

Идеја и садржај: Ивана Ромић, Луна Николић, Невена Адамовић, Младен Брекић, Михаило Тодоровић, Стефан Лазаревић и Милош Цвијановић.

Уобличице: Весна Војводић Митровић, Кристина Млађеновић и Сунчица Милосављевић

Прича прва:

Хотел „ОТКАЗ”

Свакоме по заслуги.

Дан као и сваки други... или можда не, запитала се Миринда чим је око подне отворила очи. Зраци сунца који су се пробијали кроз прозор њене собе, обасјавали су хотелску униформу, уредно сложену на столицу. Ипак, сама помисао на посао чинила ју је прилично мрзовољном и равнодушном чак и према тако лепом дану. Сада бих радије возила скејт по Ади него по загушљивом граду, помисли и устаде из кревета. Док се спремала за посао, Миринду пред огледалом сустигоше мисли о предстојећем дану.

Јао, боже, гле на шта личиш! Гледај те подочњане... Куку теби, Миринда, убиће те овај јутарњи живот! Пери зубе! А што их перем? Па нећу ни са ким да се љубим! Идем само на посао... Хм, када видим ону Рогићку... Само рогови што јој нису изашли... Што ми се спава! Падам, падам... Не! Буди се, буди се!... Добро сам... Трљај, трљај, све се пуши; перем зубе, врат и уши... Боже, шта је теби у глави? Ајде сада, испери! Ајмо: гуљу, гуљу, гуљу... Пљуни! Браво, као да си дете неко.

Не желећи никако да закасни и тиме изазове гнев своје шефице, госпође Рогић, Миринда узме скејт и крену на посао. Она одлично познаје своју руту јер се туда креће готово сваки дан. Ипак, када ради поподне и још касни, као данас, Миринда користи пречице, на пример парк на Студентском тргу. Вожња кроз овај парк увек јој буди сећања на детињство и на први скејт који је добила од родитеља за рођендан. Како је тада било све једноставније, помислила је.

Тако замишљена, Миринда није много гледала пред себе, па није приметила каменчиће на стази, који улетеше под њене точкове. Миринда изгуби равнотежу и паде! Није то био ни први ни последњи пут да се нашла на бетону. Није се повредила и то је било најважније. Међутим, болан крик зачуо се иза њених леђа. Миринда се окрете и угледа девојку на тлу која се држала за главу. „Јао!”, узвикнула је Миринда емпатично и притрчала девојци да јој помогне. На сву срећу, ударац није био толико јак и девојка се

брзо подигла. Миринда је испрати у Дом здравља који је био близу и предаде је медицинским радницима, те честита себи што се све добро завршило...

Миринда стиже на посао са пола сата закашњења и са потпуном збрком у глави. Такав почетак дана није могла ни да замисли. Надала се да ово неће бити један од оних дана када човек с разлогом помисли да је боље да остане у кревету. Била јој је хитно потребна инфузија доброг расположења. А оно што је увек успевало да развесели Миринду јесте возња скејтом по ходницима хотела. Додуше, госпођа Рогић јој је то строго забранила, али – ко би одолео?

Миринда крену по прве поруџбине до главног хотелског куvara кога је од миља прозвала Дрвенко. Сав уштогљен и увек учтив, Дрвенко је Италијан који је у Болоњи завршио високе куварске школе, а у Србији се специјализује за зимнице и кувана јела. У хотелу ради већ две године, прилично добро говори српски језик, али, могло би се рећи, *а ла италиано*.

„Ћао, Мириндааа!”, обрати јој се Дрвенко својим распеваним нагласком. Девојка му отпоздрави осмехом: „Где си, Дрвенко?” „Ти не види где сам?”, одговори Дрвенко, збуњен. „Не види добро?” Миринда, свесна колико касни, прекиде ћаскање: „Одлично те видим, само се мало шалим. Шта имамо за данас?” Дрвенку одмах очи засијаше куварском страшћу, те он хитро настави: „Си, ћерто! Екола порудзбина за зоба 203; екола за зоба 418; екола за 672... А екола... Екола порудзбина зпециале за сињоре Вуцетиц! Ова морас молто, молто, молто, молто пазливо да носис.” Не слушајући заправо Дрвенкова упозорења, Миринда упита: „То је онај битан гост у пентхаусу?” Запањен девојчиним незнањем, Дрвенко се замало задави: „Мама миа, она не дзна! Сињоре Вуцетиц ко је, то она не дзна! А пентхауз ко је, то она дзна!”, разгалами се револтиран Дрвенко.

„Ама знам, Дрвенко, наравно да знам”, пожурѝ Миринда да га умири. „То је онај због ког морамо да перемо прозоре кад год долази.”

„Си!”

„И да гланцамо кваке и гелендере целу ноћ.”

„Си!”

„И да машемо салветицама с прозора кад одлази.”

„Видис да дзна!”, узвикну Дрвенко. „И ако се несто деси и се поквари порудзбина, Дрвенко и Миринда це пере продзори и гелендери са залветизе ноц и дан, док је сињора Рогиц жив!”

Уверена у своје изврсне вештине на скејту, Миринда му упутѝ свој најшармантнији осмех: „Ма, не брини се ти, Дрвенко, ништа! Биће све у реду.” Дрвенко порумене испод свог латинског тамног тена. „Бринем, Миринда! Бринем дзбог сињора Рогиц. Јос једно минус у звеска од сињора Рогиц и – ћао бела!” и додаде: „А Миринда је добра рагаца; само мало блецаво!”

Намештајући скејт, Миринда му упутѝ поздрав: „Да си ти мени жив и здрав, Дрвенко! Ћао!” Руку пуних поруџбина, Миринда се журно одвезе на скејту, а Дрвенко остаде забринуту загледан за њом...

Све је почело добро. Миринда је на скејту успела да врло брзо уручи поруџбине хотелским гостима и надокнади изгубљено време. Остала је само још специјална наруџбина за деведесет девети спрат. Возећи се ка лифтовима, веома задовољна собом, Миринда је размишљала: *Једино је важно избећи сусрет са госпођом Рогић. Јесте одличан менаџер, али не капира предности скејта у разношењу поруџбина... Ех, кад би сви запослени возили скејт.. Или бар ролере... Посао би процветао... а тек маркетинг... Да сам ја на њеном месту...*

Док је Миринда замишљала како би она као директорка свим запосленима дала ролере, а за себе набавила најновији модел скејта фирме Абек, на памет јој неочекивано паде инцидент из Студентског парка. Миринду обузе несигурност и осећај кривице и она се тргну и изгуби равнотежу. Скејт одлете у једну, она у другу страну, а специјална и најбитнија поруџбина тога дана направи два неочекивано савршена окрета у ваздуху и потом се крајње очекивано просу по поду.

Када је схватила шта се десило, Миринда се ухвати рукама за главу. *Јао! Шта ћу сада? На шта ово личи!?*

Миринди се са меканог хотелског тепиха смешио послужавник по коме се разлила хрпа шлага и чоколаде, из које је вирио остатак банане. Призор је личио на све сем на најпажљивије припреману специјалну поруџбину. Размишљајући о томе како је под милим богом до тога уопште дошло, у сећање дозва догађај у парку, на који је у међувремену заборавила. *Какав дан!*

Мислима сасвим одсутна, Миринда осети као да је време стало. И управо тај временски међупростор као да је био знак за чудну музику да се тихо појави, скоро не приметно путујући кроз ходнике хотела, све док тонови нису потпуно испунили простор. Као да су донети том музиком, поред Миринде се створише два чудна лика – један у обличју зеца, а други – младића са гитаром. Ова су двојица, рекло би се, дошла с некаквом јасном намером.

И заиста, Зец и Музичар – како их је Миринда за себе назвала – искористише тај тренутак замрзнутог, непостојећег времена да поред шлаго-чоколаде која је некад била банана сплит за посебно важног госта хотела, Миринди оставе лист папира налик на летак и без журбе се удаљише.

Збуњено их испраћајући погледом, Миринда се тргну и исте секунде заборави на њих. Празнину њених мисли одмах заузе горућа мука: *Шта сам то урадила? Како да носим ово господину Вучетићу?* Очајнички желећи да охрабри саму себе, она помисли: *Ма, нема везе! Можда специјални гост неће приметити*, и поче да скупља (не)дело своје и свог скејта.

Утом, баш као да ју је призвала, Миринда зачу глас своје шефице, госпође Рогић, која се непримећено створила изнад ње. Гледајући у послужавник на поду, она је запрепашћено и ауторитативно запита: „Миринда, шта је то?” Девојка се у тренутку снађе: „Госпођо Рогић, ово је моја ужина!” Шефица није деловала уверено. „Зар ово није поруџбина за госта?” неповерљиво упита. Охрабрена властитом довитљивошћу, Миринда настави: „Нееее, ма каква поруџбина, молим Вас! Не бих у животу дозволила себи да проспем поруџбину!” И, како би звучала што уверљивије, самоуверено додаде: „Госпођо Рогић, молим Вас!” Али, свевидеће око паклене вештице, како је Миринда искрено доживљавала госпођу Рогић, угледало је иза Мириндиних

леђа преврнути скејт. „Миринда, буди љубазна и додај ми онај скејт! То – то је прошлост у хотелу!” Сатерана у угао, Миринда покорно пружи скејт и рече: „У реду, извините.”

Госпођа Рогић са гнушањем узме Мириндино ‘превозно средство’, окрете се на пети и носећи скејт као мртвог пацова, нестаде у пустим хотелским ходницима.

Оставши сама, Миринда постаде свесна збрке у коју се довела. Тражећи излаз из ове ситуације, она допусти да њен ничим изазвани оптимизам поново надвлада: *Ма, сада ћу ја то мало да поправам. Није то ништа!*

Свесна да нема времена да оде по нову поруџбину, Миринда је тражила чиме би могла да покупи разливен шлаг. Спази лист папира за који се као кроз маглу присећала да га је неко ту спустио... *Ко ли је то био...?* Одагнавши мисли о томе, она зграби спасоносни папир и користећи га као велику кашику, упакова шлаг натраг на тањир. Специјални банана сплит јесте личио на гованце диносауруса, али су бар сви састојци били на једном месту. *Баш специјалан банана сплит*, помисли Миринда, стрпа испрљани папир у џеп и појури ка лифту. Само да је опет не ухвати госпођа Рогић!

Пентхаус у ком је одсео господин Вучетић налазио се на 99. спрату хотела на обали реке и из њега се пружао чаробан поглед на град. Вероватно је због те панораме вредело пешачити 14 спратова, јер је хотелски лифт превозио госте само до 85. спрата. Шта год да су инжењери из целог света покушавали, није било могуће продужити га до врха зграде. Стога су чак и специјални гости до врха морали степеницама.

Задихана, Миринда стиже на 99. спрат и закуца на врата апартмана. Господин Вучетић, особа несагледиве важности, често је ту одседао. Апартамент који се простирао целим спратом и пространу терасу која га је окруживала сматрао је погодним за састанке на највишем нивоу. А госпођа Рогић је те ‘самите на врху’ и те како умела да искористи за промоцију хотела.

Миринда је послужавник утрапила разбацаном момку из обезбеђења који је отворио врата и брже–боље се упутила да шмугне низ степенице. Није прешла ни пар корака када ју је на месту зауставио урлик који се проломио из апартмана. Док се она, наједном поставши побожна, у себи молила да избегне олују, на раменима је осетила челичне руке које су је зграбиле и унеле у апартман.

Када су је руке приземљиле, Миринда схвати да стоји испред посебног госта, очигледно незадовољног изгледом испоручене послastiце. Једва суздржавајући бес, он је упита шта је то што му је донела.

Глумећи самоувереност, Миринда одговори: „То је Ваш банана сплит!” „Неће бити!” леденим гласом процеди Гост и додаде: „Изгледа као диносаурусово гованце!” *То сам и ја одмах помислила*, обрадовано хтеде да каже Миринда, али увиде да то не би било најпаметније, па уместо тога скрушено изусте: „Извините, дошло је до мале незгоде током испоруке”. Вучетић је на то најзад изгубио самоконтролу. „Мале незгоде? Мале? Хоћете ли да сад тужим овај хотел?!” загрме. Осетивши да јој нема лаког излаза, девојка завапи: „Молим вас, господине, то никако! Никако хотел! Молим вас. Ево... ево... Тужите мене!”, бупну она. На Мириндино велико изненађење, Гост затрепта, застаде и поче да се смеје, смеје, док се није заценио. И она се осмехну, потом насмеја и тако су се њих двоје извесно време заједно смејали.

Кад су дошли до даха, Гост јој се обрати сасвим пријатељским тоном: „Добро, и шта ћемо сад?” „Ево, донећу Вам други банана сплит!”, пожури да каже Миринда и устаде, спремна да отрчи у кухињу. „Вама ћу донети нов...” „А Ви ћете појести диносаурусово гованце”, доврши њену мисао Вучетић и њих двоје поново почеше да се смеју до суза.

„Нема везе, поделићемо гованце на равне части”, рече Вучетић и разбацани момак одмах донесе две кашичице. Иако је облик био неправилан, укус је био више него правилан, јер – не заборавимо – банан сплит је био Дрвенкових мајсторских руку дело!

Али судбина ипак није била наклоњена Миринди. Док су се она и Вучетић, заваљени у скупим баштенским столицама на хотелској тераси, умазани шлагом, такмичили ко ће брже да поједе своју половину, на врата терасе банула је главом и брадом госпођа Рогић.

Њу је ту довело неодређено осећање да са ‘малом’ нису чиста посла и да ипак треба проверити да није можда увредила најважнијег госта хотела.

Угледавши другарску атмосферу на тераси, Рогићку само што није ударила кап. Потпуно љубичаста у лицу, она једва изусте: „Господине Вучетићу, ја Вам се у име хотела најдубље извињавам због оваквог понашања наше хонорарне сараднице. Дајем вам своју часну директорску реч, оваква фамилијарност од стране особља хотела никада се више неће поновити.”

Вучетић је заустео да се побуну и објасни ситуацију, али Миринда је била бржа. Скочила је на ноге и – авај, судбо клета – сав остатак Дрвенкове Ђаконије одскочио је и полетео право на главу госпођи Рогић.

Миринда је занемела, али не и господин Вучетић. Већ са сузама у очима, повикао је: „Диносаурус је покакио госпођу Рогић!” и почео буквално да се ваља од смеха по шпанским плочицама којима је тераса била обложена. Тек повремено би између напада смеха прозборио: „Диносаурусово гованце... ахахаха...”

Госпођа Рогић је отворених уста хватала ваздух, с неверицом посматрајући сцену на тераси. Миринда осети талас саосећања са директорком и од срца завапи: „Госпођо, извините, молим Вас! Није ми била намера. Почело је тако што је дошло до малог инцидента...” Али, Рогићка је, скидајући контролисаним покретима шлаг са фризуре, ледено прекину: „Не занима ме Ваше објашњење. Сама ћу истражити како је дошло до овог Вашег недопустивог понашања. Сместа изађите и сачекајте ме испред моје канцеларије.” „У реду, госпођо, извините још једном. Да ли то значи да ћете...?”, упита из Миринде њен највећи страх. Али је Рогићка не удостоји одговора, те Миринда покуњено напусти апартман.

Миринда је у холу хотела нестрпљиво чекала госпођу Рогић. Овога пута је баш забрљала и нема оправдање. Једноставно, била је неодговорна. Прихватиће сваку казну, заслужила је. И док је чекала страшни суд, Миринда је покушавала да се сабере како би Рогићку дочекала сталожена. Убрзо, зачу познате кораке и пред њом се појави

директорка носећи скејт у рукама. Без речи, спусти га на под испред Миринде и стаде да је гледа.

Миринда прогута кнедлу. Више би волела да директорка виче на њу, да бесни и истресе неконтролисане емоције, да јој сручи сто грдњи и увреда на главу... уместо што је овако без речи фиксира погледом.

Напокон, Рогићка узне ваздух и врло смиреним гласом рече: „Ти знаш да сам ја овде од рупе направила ексклузивно место. То није било лако и није трајало кратко. Нико ме неће зауставити у томе да овај хотел буде први на Балкану по квалитету услуге и свега онога што гост треба да памти када дође овде. Нико, па ни ти, Миринда!”

Миринда једва чујно промрмља: „Жао ми је...”

Директорка дубоко уздахну и готово родитељским тоном рече: „И мени је жао. Ти си добра девојка, Миринда. Наредни пут пази шта радиш.”

Миринда осети како јој се у очима скупљају сузе. „Разумем, госпођо.” Она узне скејт који је тужно стајао између њих две, стави га под руку и рече: „Довиђења, госпођо”.

„Збогом, Миринда”, рече госпођа Рогић и прошавши поред своје канцеларије, оде у правцу хотелског фризерског салона.

На изласку из хотела, Миринда је заобишла кухињу, јер би пред Дрвенком умрла од стида. Тужна због отказа и још више због начина на који се њена шефица опростила с њом, Миринда закључи да је ово био баш један од тих дана које је боље преспавати. На улици је покушала да вози скејт, али, нажалост, ни у томе више није видела никакво задовољство.

Зауставила се на раскрсници како би пропустила возила. Док је чекала зелено светло, осврну се ка хотелу и погледа на његовом највишем спрату. Присети се како се стицајем околности брзо попела и како је још брже пала с те висине; све својом заслугом. И више није могла да заустави сузе.

Гурнула је руку у џеп тражећи марамиче, а напипала је летак на који је била потпуно заборавила. Сетила се да га је убацила у џеп када је наишла госпођа Рогић. Сада га извади, олиза са њега шлаг, прелете га погледом, а тада са растућом знатижељом поче да чита његову садржину.

Прича друга:

„ДА – можда – НЕ”

Веруј у боље сутра!

Више од свега у животу Марија је желела да постане позната јутјуберка. А за остварење тог сна, морала је да изгледа савршено. *Мајци природи неопходна је помоћ*, мислила је, бројећи пред огледалом бубуљице на свом лицу. Али уклониће она све препреке на свом путу среће и успеха! Естетска интервенција попуњавања усана и пилинга коже на образима заказана је за следећу недељу. Новац јој је дала Буби, њена другарица, која га је позајмила од свог дечка Џорџа.

Марија једва чека да коначно усагласи свој изглед са жељама. Дању замишља, а ноћу сања себе испред омиљеног сплава. У њеном сну, све на њој је савршено – од вечерње тоалете, до бујне косе која вијори на ветру... На тераси сплава, блистајући, обраћа се уживо својим пратиоцима са јутјуб канала...

„Ћао свима! Ја сам... Боже, зашто бих се ја представљала? Сигурно знате ко сам ја, је л’ тако? Али, за оне који су се тек родили, ја сам Марија. И... управо је тако добра журка била, значи, не могу да вам опишем. Ах, требало ми је нешто овакво, зато што ме моји толико мраче, бураз. Ахахаха, ма, да заобиђемо то. После тога иде један тако добар афтер, након афтера афтерафтер... А тамо ће бити неки брука ликови који иначе сви мене мувају, али ... Јао, како се добар БМВ паркирао...”

Из аута се чује мужеван, помало груб глас који заљубљено довикује: „Марија, хајде!” Она га кулира и...

У реалност је враћа звук телефона који упорно звони већ неко време. Марија помисли: *Ко би то могао да буде?* Још сањива и уживљена у фантазију сна, Марија се мазно јави: „Хало...”. Са друге стране, љутито закрешта Буби, њена другарица из детињства. „Хало, Марија, јеси ли нормална? Зовем те сто пута, што ми се не јављаш?” „Па, спавам, Буби. Шта ти је?” „Џорџ нас је провалио. Рекао је да хитно мораш да вратиш паре.” Марија се одмах разбудила: „Како да вратим паре, Буби?

Уплатила сам уста, заказан ми је термин.” Буби остаде неумољива: „Па откажи! Мораш да вратиш паре. Знаш и сама колико је Џорџ незгодан кад је у питању лова!” Марија се успаничила. „Ух, јооооој... Како да откажем?” А онда јој дође спасоносна мисао: „Ченај! Баба је јуче примила пензију, њој ћу да тражим.” „Добро, ‘ајде питај бабу, па ми јави. Идем у шопинг. ‘Ајд ћао!”

Марија је била престрављена могућношћу да ће морати да откаже интервенцију, а и забринута јер је Џорџ, Бубин дечко, један прилично мутан лик. Није очекивала да ће тако брзо морати да врати новац. Она је направила план како да врати позајмицу, али, у овако кратком року, то пада у воду... Марија је дуго размишљала, чак је безуспешно покушала још мало да одспава, али како год окретала и обртала, наметао се закључак да, ако неће да откаже уста, мора да потражи помоћ од својих укућана. Наравно да није смела да им каже за шта јој је новац потребан, нити да га дугује опасном момку. То би за њену породицу била страшна вест. *За шта да им тражим 500 евра?*, размишљала је док се невољно и одуговлачећи облачила. *Ма, смислићу већ нешто. Боље је да прво питам бабу.*

Марија се сјури низ степенице у кухињу где за ручком затече маму и тату. Без поздрава, Марија дрекну: „Где је баба?” Отац је изненађено погледа: „Добар дан. Шта ће ти баба?” Као да решава питање живота и смрти, девојка рече: „Треба ми 500 евра!” „Шта ће ти толике паре?” узнемири се отац. Брзо се снашавши, Марија као из топа испали разлог: „Требају ми за факултет.” Оцу као да лакну: „Сине, ми смо ти оба семестра платили унапред. Тако им реци тамо на факултету. И среди се мало, види на шта личиш.” „Стварно, дете, поведи рачуна о себи”, додаде и мајка, забринута због ћеркиног „стила живота”, односно спавања до поподне.

Увиђајући да јој расправа са родитељима неће напунити новчаник, Марија отрча у дневну собу где затече баку-спаситељку у читању

новина. Као да је дозива из другог света, Марија театрално дрекну: „Баба! Баба, требају ми паре!” Али, нада беше кратког даха... Бака је тужно подигла поглед с новина и рекла: „Немам, сине, потрошила сам све чекове у бањи.”

Разочарана, Марија без иједне речи поздрава укућанима, као фурија истрча из куће, залупивши љутито вратима иза себе. Седе у ауто, очајна јер није имала никакву идеју где да нађе новац.

Маријин мозак је убрзано радио. Од кога да тражи новац? Њене другарице су све биле студенткиње или стажисткиње с малом платом; родбина је једва састављала крај с крајем, па је њена породица често помагала ужу и ширу фамилију; ни у банци није могла да подигне кредит, јер није запослена... Куда се окренути?

И онда Марији сину решење. Богдан! Онај досадни и напорни пуниша који је затрескано, благотелеће смара од 5. разреда основне школе. Од њега може да тражи и он ће јој сигурно помоћи. Додуше, мораће неко време да га трпи – што ће јој тешко пасти и што је и био разлог зашто од њега није позајмила новац за дуго жељене естетске корекције.

Осетивши огромно олакшање, Марија је упалила ауто и одмах додала пун гас. Само је на тренутак, тренучић, моментич, скренула поглед са коловоза, како би узела телефон да назове Богдана. Јак ударац у предњи браник сасвим је изненади. *Нисам, ваљда, опет ударила у жардинијеру*, помисли. Истрча из аута и у моменту се следи, схвативши шта је урадила. На два метра од њеног возила момак је без свести лежао на улици.

Само да је жив, прође јој кроз главу. Још само фали да његовима плаћам одштету... А када је препознала момка који је непомично лежао на бетону, пожелела је да се земља отвори и прогута је. То је био Џорџ, Бубин дечко, коме мора да врати паре!

Џорџ није приметио Маријин ауто јер је прелазио улицу гледајући у телефон и нервирајући се што му се Буби не јавља. Ударац га је снажно одбацио; Џорџ је пао на асфалт и на тренутак изгубио свест. Док је Марија клечала крај њега, слећена од сто најгорих сценарија који су јој се муњевито смењивали у глави, он лагано отвори очи. Марији паде

камен са срца, а онда још један када почеше да му се враћају чула и контрола над мишићима.

Видевши да он трепће и лагано помера главу, руке и ноге, Марија заплака од олакшања: „Јао, Џорџе, јеси ли добро? Извини... Нисам хтела... Излетео си ми на пут...” Држећи се за главу, младић ју је гледао с потпуним непрепознавањем. „Ко је Џорџ? А, ко си ти?” упита он.

Марија се потпуно збуни. „Па, ти си Џорџ... Извини, извини за оне паре... Све ћу ти вратити!... Тренутно не могу, али ускоро ћу, сигурно!... Мислим, нисам те намерно ударила...” Марија је очекивала у најмању руку реку пробраних псовки од момка ког је и лично, а и из Бубиних прича, добро познавала; али уместо тога, он јој са добродушним осмехом одговори: „Наравно да ниси. Све разумем и молим те, не брини. Све је ОК!” Очито још увек с муњама у глави, момак направи напор да устане. „Дај руку”, рече Марији. Она прихвати пружену руку не верујући шта се догађа и поможе му да устане.

Трансформација опасног момка у овог добрицу била је невероватна. Видело се да није сав свој, али је био упоран у порицању: „Све је ОК, само ме глава мало боли. Није проблем.” Марија је још једном пробала да помене паре, али Џорџ је устрајао у тврдњи да му она не дугује никакве паре, као и да паре, уосталом, нису битне у животу. Наместо захтева за враћањем дуга, он јој упуту комплимент: „Баш си мила и фина. Драго ми је што смо се упознали.” И стидљиво – пази, Џорџ, па стидљиво! – настави: „Могли бисмо да одемо на кафу, да ми испричаш шта се десило.” Збуњена, девојка одврати: „Каква кафа, Џорџ, па ја сам Марија, другарица твоје Буби.” „Извини, а ко је Буби?”, искрено збуњен запита он. „Како ко је? Твоја девојка!” „Хахаха, ја имам девојку?! Да, да, наравно... Видимо се онда...”, рече момак и, још увек ошамућен од удараца, тетурајући се, оде низ улицу. Згранута, Марија тихо одврати: „Важи. Ћао.”

Схватила је шта се догодило. Вероватно због шока, а можда и мањег потреса мозга, Џорџ је потпуно заборавио ко је, куда је кренуо, шта се десило и због чега се нашао да лежи на коловозу! Марија на тренутак замисли шта ће бити када му се памћење буде повратило... и поче да се тресе. Боље би било да је ударила у жардинијеру!

Схвативши да тренутно нема снаге за Богдана, а у нади да ће Џорџ можда и заувек заборавити на њен дуг, Марија крену ка ауту. И док јој је у глави још звонило од бурних догађаја пред чијим се судбоносним развојем осећала беспомоћно, учини јој се да је на ивици видног поља спазила необичну прилику налик на великог зеца, како седи за воланом њеног аутомобила. Да ствар буде још чуднија, као да је из гепека изашао неки лик с гитаром, свирајући мелодију која јој се учинила познатом. Док је трепнула, гитариста се поздравио са Зецом и окачио некакав летак за брисаче њеног аута, а затим су обојица нестали, исто онако мистериозно како су се и појавили.

Уверена да је жртва посттрауматског стреса и да јој се стога привиђају ствари, Марија приђе ауту и виде да је неки папир заиста закачен за брисаче. У првом тренутку помисли да је опет добила казну за паркирање. *Како је то могуће?!* Помисли она. Међутим, чим је боље погледала, схватила је да није реч о казни. Напротив. Писало је: **„Када ти цео свет падне на главу...“**. Уверена да јој се управо то догађа, она заинтересовано настави је са читањем...

Прича трећа:

Сито и решето

Никад не губи наду ако нешто крене по злу.

Пеца од свега на свету највише воли да спава. И зато је сада, док се, још увек поспан и уморан, спрема за посао, срећан и поносан што је успео да се, бар једном, пробуди на време. *Коначно данас нећу каснити на посао*, помислио је и почео да пере зубе. Задовољство собом спречило га је да схвати значење звоњаве телефона овако рано ујутру. Из бесног тона његове колегинице из Дома здравља где је обављао праксу, Пеца је запрепашћено схватио да је те ноћи наступило летње рачунање времена, па су часовници померени сат унапред. *Не могу да верујем*, успаничено је помислио и обећао колегиници да стиже за десет минута. *Неправда, па то ти је*, помисли Пеца, огорчен. *Нисам, ваљда, ја крив што се време померило! Нисам га ја померао*. И, схвативши да никако неће стићи ни за десет, ни за двадесет минута, он смисли стратегију да на посао уђе обучен у бели, радни мантил, надајући се да ће се пред шефицом извући на причу о паузи. Нормалан доручак није долазио у обзир, те Пеца на изласку зграби банану коју ће појести у колима, таман док се стари бензинац загреје.

На ауту угледа казну за паркирање закачену под леви брисач. *Само ја могу да будем овакве среће*, сморио се Пеца. Већ је напамет знао и износ и рок за плаћање, те ону казну просто прикључи свим осталим које су се гомилале у преградку.

Стара шкода изгледа да није разумела његову потребу за журбом. Грејала се дууууго... Пеца се ту разбесне. Не само да касни, већ је и гладан, треба казну да плати и ко зна шта га још чека кад стигне на праксу... Ка-та-стро-фа! И он покуша на силу да упали мотор.

Наравно, насилно паљење револтирало је старог половњака и он је одлучно одбио сарадњу. Уместо да стартује мотор, из протеста је само верглао. Први покушај, други покушај... стара шкода остала је неумољива. Е, баш ти хвала, помислио је Пеца и немоћно ударио рукама о волан, на шта се и оне малобројне упаљене лампице на

командној табли сасвим угасише. Пеца дубоко уздахну. То је то. Није више имао времена, морао је што пре да крене, макар ишао пешице. Покушаће да заустави неки такси, а ако ни то не успе, шта друго, мораће да трчи. Сада већ јако бесан, он изађе из аута, осветољубиво залупивши врата школе и са бананом у рукама појури низ улицу.

До Дома здравља Пеца је трчао, заправо, летео као змај. Таксија није било ни за лек. Једино што је успео успут да уради било је да поједе банану. Искључиво захваљујући енергији из те банане, Пеца је до Дома здравља стигао жив, иако с душом у носу и великим закашњењем. Пеца застале испред улаза да поврати дах. Када би још имао среће да никога не сретне на улазу, његов план би имао шансе да успе, размишљао је, ветрећи зној из белог мантила. Могао би да се провуче са објашњењем да га надређени нису видели јер је, чим је стигао, одмах узео паузу.

За сада је ваздух био чист: никог познатог није било на видикју.

Нажалост, срећа је тог дана Пецу сасвим напустила. На вратима се практично сударио с докторком која је излазила на паузу. Да ствар буде гора, налетео је право на њену шољу кафе која је, наравно, завршила и на њеном, и на његовом белом мантилу. *Сад сам га угасио!*, муњевито је схватио Пеца, а онда је, сетивши се филма „Супермен”, решио бар да покуша да спасе част.

„Како вам та кафена боја дивно стоји!”, широко се осмехну Пеца. „Много боље него она стерилна бела.” Докторка је зурила у њега у неверици, убрзано трепћући, па је и Пеца трептао њој, у знак разумевања и подршке.

У нади да ће успети да искористи докторкину запањеност и гужву на вратима која је настала

услед њиховог судара, Пеца покуша да шмугне поред ње уз степенице, уз слатко и шармантно: „Добро јутро.” Грешку у избору тактике схватио је чим иза себе зачу урлик: „Стој!” Пеца се у пола корака укипи; утеха му је била само то што се и већина пацијената око њега скаменила, а један пуковник у пензији, с резултатима крвне слике у руци, чак стаде у став ‘мирно’.

„Стажисто, дођи овамо”, беспоговорним гласом нареди докторка. „Остали, вољно!” смилова се пацијентима који најбрже што им је здравствено стање допуштало, побегоше са степеништа које ће се, несумњиво, врло убрзо претворити у губилиште младог, једрог и очито вишеструко исфлексаног стажисте. Једна мајушна бакица са шеширићем се, пре него што ће замаћи у ходник, осврте и опрости од њега сузним, самилосним погледом...

Пеца сиђе низ оних неколико степеника које је успео да превали у покушају бега и спуштене главе стаде пред докторку.

„Младићу, јеси ли ти полагао етику у тој високој школи која ти је дала диплому?” упита докторка Пецу опасно смиреним тоном. „Јесам”, одговори Пеца. „А географију у средњој школи?” настави докторка. „Јесам”, понови Пеца. „А математику у основној?” уследило је питање. Пеца поче да трепће, мање шармантно него малопре, питајући се куда ово води. Докторка је очигледно протумачила његово трептање као потврдни одговор, пошто га затим запита: „А јесу ли вас у вртићу научили да гледате на сат?” Пеца јој спремно отвори душу: „Е, то нису, имао сам, знате, васпитачицу која ме уопште није волела, нервирало ју је што не умем да вежем пертле, јер су ми моји увек узимали патике на чичак, па сам то после морао да научим сам и много сам се мучио, све док нисам измислио такозвани "Пецин чвор" који изгледа ево овако...” и Пеца се сагну да докторки боље веже пертле на белим патикама. Када се исправио, Пеца са чуђењем виде да је докторка приметно поцрвенела у лицу и забрину се за њен крвни притисак, посебно доњи, који је, као што је знао из испитних питања за кардиологију, најчешће одговоран за изненадне срчане ударе код млађих и здравих људи.

Пеца зажали што је појео ону банану, јер би, био је сигуран, она сад добро дошла докторки и њеном притиску. Он стаде да претура по џеповима тражећи неку бомбону или чоколадицу којом би докторки

поправио ниво шећера у крви. Пошто није ништа нашао, он се ослони на урођену сналажљивост, те убра лист фикуса који је стајао у ходнику и пружи га докторки, говорећи јој сугестивно и с пуно ауторитета: „Вама није добро. Жваћите ово док се не вратим, ја одох да нађем колица.”

Прислонивши докторку обзирно уза зид ходника, Пеца одјури на одељење хитног пријема, вичући успут: „Колица за докторку Костић! Позлило јој је на улазу Б! Суспектан инфаркт миокарда! Хитно јеееее!”

Лекари и сестре око Пеце одмах се узбунише и полетеше ка улазу Б. Осећајући да је обавио своју људску и професионалну дужност, Пеца обриса зној са чела и уморним кораком се упути степеницама ка одељењу где је стажирао. „Значи, овако се осећа медицински радник који је управо спасао људски живот”, размишљао је, понет тим јединственим, узвишеним осећајем. „Имала је среће што сам закаснио. Да сам дошао на време, ко би је спасао? С разлогом кажу — чудни су путеви Господњи”, закључи Пеца, неодређено поносан на своје кашњење и тајанствену, судбоносну улогу коју има у Божјим плановима.

Иако је био свестан свог херојског дела, Пеца се ипак изненадио кад је на улазу на одељење угледао групу лекара и медицинских техничара, а иза њих шпалир радника обезбеђења. У Пеци се одмах пробуди из куће понета скромност: *Видиш, човек ни не схвата размере свог дела. Ипак, да сам заслужио овакав дочек... Ко би рекао...* Са изразом тихе, племените уздржаности, достојним једног Супермена, Пеца се упути ка одбору за дочек, размишљајући налаже ли пристojност да он први пружи руку примаријусу или треба да сачека да се овај њему обрати.

Пецином изненађењу није било краја када га момци из обезбеђења склепаше за рамена и савише му руке на леђа, а примаријус, климајући главом и с резигнираним изразом на лицу, даде потврду да је то заиста та особа коју су очекивали. Док су га дугачким ходницима више гурали него водили ка задњем излазу, Пеца је покушавао да схвати какав се то невероватан и сасвим неправедан обрт догодио. Преиспитујући се врло искрено, закључио је да је његова савест чиста, па се, када се са својим чуварима на ходнику мимоишао са колицима на којима су возили докторку Костић, учтиво распитао за њено здравље. Није могао да разуме зашто су силни апарати на које је докторка била прикључена, одједном почели да трепћу и пиште...

Изван гвоздене оgrade Дома здравља, где га је обезбеђење, уз упозорење да се никада, никада више ту не врати, оставило, Пеца остаде ошамућено да стоји неколико минута. Није могао да верује шта му се све десило у једном дану, а да притом још није било ни подне. Живот је стварно неправедан према њему, зар не?

Наравно да је до куће морао да се врати пешице, а то му је и била прилика да о свему размисли. *Ех, да сам само устао раније, промрмља себи у браду. Сигуран сам да би све било другачије.* Није разумео зашто је негде дубоко, дубоко у подсвести чуо гласић који му је шапутао да би се вероватно све исто догодило...

Прелазећи пасарелу преко ауто-пута где је бука аутомобила успевала да надјача тај незвани глас који му се мотао по глави, Пеца застаде. Наслони се на ограду, погледа у даљину и пожелеле да заустави време. И... као да је стварно све стало, једино што је још чуо у глави било је откуцавање... Тик-так, тик-так, тик-так...

Слушајући откуцаје тог унутрашњег сата, није чуо кораке два веома чудна пролазника који су, како му се чинило, некако мекано и неприметно проминули крај њега. Није био ни спреман да поверује да се изнад ауто-пута, усред бела дана, шетају велики бели зец и романтично одевен музичар са гитаром. Мада, помислио је, то сигурно не би било нешто најчудније што му се тог дана догодило. Од самог јутра, све му је личило на неки фантастични филм. И померено време, и банана, и ова казна која му је сад испала из џепа... Али, зар није казну оставио у ауту?

Сетивши се одједном да мора да одшлепује ауто до мајстора пре него што овај затвори сервис, Пеца посегну за папиром који му је лежао поред патике на чичак. Уверивши се да није казна, он хтеде да одшутира глупи папир, али му се онда јави мисао: *Можда је неко изгубио важан документ, а ветар може да га однесе...* И Пеца узе папир у руке и погледа га пажљивије.

На папиру је писало: **„Када нигде не видиш излаз, ми имамо решење!”**

Пеца затрепта на ову реченицу, а онда себе опомену на све невоље које из трептања произлазе и стаде да чита текст широм отворених очију. *Шта ме кошта да пробам*, помисли Пеца, одврати поглед с папира и са олакшањем трепну неколико пута. Решио је да се одазове том позиву. Заказан је за касно поподне. Било је сасвим довољно времена и да малко одспава.

Зачуди га мисао која га узбуни: *Морам претходно да се побринем за шкоду, понео сам се ружно према њој, а како ствари стоје, она ми је остала једини пријатељ...*

И Пеца пожуре да свој верни ауто одвезе код лекара...

Прича четврта:

Хипо-Хоп

Коло среће лако се окреће.

Ко није чуо за Хипа, није чуо ни за хип-хоп. Хипо је неприкосновена звезда домаћег хип-хопа. Идол младих. Њихов глас побуне против материјалистичког и конформистичког друштва.

Хипо користи сваку прилику да баци неку риму. Он тако вежба и одржава форму. Није лако бити на врху. Као што није лако ни доћи дотле; мора продуцент да те прогута. Али, Хипо је успео и управо данас треба да продужи уговор са највећом домаћом продукцијском кућом с којом сарађује већ више година. Али неће као до сада продуцент да скупља кајмак; дошао је тренутак да и Хипо узме озбиљну лову. Јер сада по први пут у свом младом и бурном животу жели да зарађени новац уложи. Већ је предузео одређене кораке...

Хипо није ни глуп, ни успаван. Свестан је да последњих година хип-хоп није тако популаран као раније. И млади, који су били основна Хипова публика, подлегали су замкама конзумеризма. Да би остао популаран, морао је стално да открива актуелне теме и да свој наступ прилагођава њима.

Зато Хипо управо вежба у импровизованом кавезу који је за њега метафора затвореног, нетолерантног ума. За узор је узео стихове Комона, који, по Хиповом мишљењу, на најбољи начин осликавају мисију хип-хопа:

*I start thinking', how many souls hip hop has affected,
How many dead folks this art resurrected,
How many nations this culture connected,
Who am I to judge one's perspective.
Though sometimes, I ain't relating
If I don't like it, I don't like it, that don't mean that I'm hating.*

I just want to innovate and stimulate minds

*Travel the world and penetrate the times
Escape through rhythms in search of peace and wisdom
Raps are smoke signals letting the streets know I'm with 'em
For now I appreciate this moment in time...*

После пробе, Хипо поче да се спрема за састанак са продуцентом. Требало би да буде добро расположен, јер је проба прошла одлично. Ипак, био је нервозан. Потписивање уговора би требало да буде само формалност, али је Хипо осећао неки немир и неизвесност. Када су претходног дана разговарали телефоном, у гласу продуцента као да је осетио одређену дистанцу. *Да он то мене не 'лади?* – јавило се Хипу, али је одлучио да од размишљања нема користи. *Брате, како мислиш, тако ће и да ти буде*, закључио је Хипо сасвим у њу-ејџ фазону, одагнао лоше мисли и упутио се на састанак.

Уместо да се брине, усмерио је мисли на оно што ће му нови уговор омогућити. Ходајући поред реке на путу до центра, призвао је у свој ум слику идиличне куће на ободу града, окружене баштом и воћњакком. А унутра – студио у ком ће клинци, нови хип-хопери, моћи да раде, уче и очувају идеју хип-хопа – покрет људи за људе, уметност којом се млади боре за боље, солидарно, праведно друштво.

Направио је само неколико корака кад му зазвони телефон. Није био расположен за причу. *Сигурно је то Пеца; тражиће ми карте за концерт*, помисли. Али када је видео непознати број телефона, није смео да ризикује и одмах се јавио.

„Хало! Аха, ви сте... Да... Да...” Схвативши да се није шалити са типом који га је позвао, Хипо одлучи да се лажима заштити: „Примио сам паре данас! Ево, ту је кофер, поред мене. Не, нисам код куће тренутно. Донећу Вам паре поподне! Кренуо сам да потпишем уговор са продуцентом, тако да ће пара бити... И за камату... И за камату на

камату. Зато нема никакве потребе да долазите до моје куће. Да, да. Све ће бити ту. Без брига.”

Потпуно је заборавио да данас треба Џорџу да врати прву рату! Али зеленаши не заборављају. Срећа па ће сад потписати уговор који ће му гарантовати да позајмљен новац може да врати. Када не би могао, вероватно би морао да се опрости од прстију бар на једној руци. А и то под условом да се смилују, па му поштеде фацу.

Прогоњен сликом свог лепог лица ишараног ожиљцима, Хипо је рекордном брзином стигао до продуцентске куће. Осећање нелагоде које га од јуче није напуштало, постало је алармантно чим је крочио у канцеларију продуцента. У ваздуху је, попут црног дима, висила напетост. *Шта ли се десило?* Запита се Хипо и седе за конференцијски сто преко пута продуцента.

„Баци 5, легендо...” отпоче Хипо разговор, пруживши се преко стола да се поздрави са модерно одевеним средовечним човеком кога је са музичким светом повезивала једино дужа коса везана у проседи репић. Зле слутње које су мучиле Хипа добиле су потврду када је продуцент, уместо да као обично прихвати поздрав, устао од конференцијског, сео за свој канцеларијски сто и, заклоњен рачунаром, обратио му се с дистанце: „Здраво, Хипо, како си?” Све могуће лампице у Хиповој глави су панично блинкале, али он се натера да опуштено упита: „Откуд оваква формалност, царе?” Спуштеног погледа (*Бар још увек има осећај стида*, мислио је у себи Хипо ком је одједном постало јасно у ком ће правцу разговор отићи), продуцент рече: „Види, Хипо...” он начини паузу да узме гутљај воде, „ти си одувек био мој омиљени уметник, мој фаворит, па и идол. С тобом сам од почетка. И да се ја питам, ми сад овај разговор не бисмо водили.” Хипу се одмах осушише уста, те упита: „Имаш ли још те воде, царе?” Продуцент посеже за картоном иза свог стола и добаци му пластичну флашицу. Сачекао је да Хипо отпије подужи гутљај, па настави: „Чуо си да је донета одлука да се наша кућа приватизује. И прошле недеље добили смо новог власника. Нисмо више државна кућа, што значи да нисмо независни у прављењу уређивачке политике. А господину Вучетићу се хип-хоп не допада. Више воли поп. Јбг, брате. Жао ми је. Стварно.”

Хипу крв јурну у лице, све се у просторији изокрену, али он ипак прогута кнедлу у грлу и прозбори: „Значи, нема продужетка уговора?” Продуцент је само одмахнуо главом. Хипо се натера да постави следеће питање: „А, с ким ћете потписати уговор?” Видело се да је продуценту врло непријатно када је изустео: „Немам појма.” Хипо се искрено забезекну: „Како, бре, немаш појма?” „Вучетић је рекао да има у виду неку ‘звезду у успону’, поп-певачицу”, промрси продуцент. „Ја никад чуо за њу. Знам само да се зове Стела.”

Из Хипа покуљаше неверица и назадовољство: „И мене ће заменити нека успињача? Како, брате? Па ЈА сам звезда! ЈА сам вам донео онолику популарност, направио вам силне паре! И сад шут у дупе, као да ништа није било?” Продуцент се дубоким уздахом сложи с њим: „Тужна су ово времена, Хипо, брате. И за тебе, и за мене. Мада, факат је, данас сви желе да слушају поп. Критика и акцијашење нису у моди. Можда ћеш и ти променити стил. Талентован си и паметан...” Бесциљно лутајући погледом по просторији која се некако чудно вртела око њега, Хипо процеди: „Ми смо завршили.”

Када је изашао на улицу, Хипо виде да је почео пљусак. Уз тешке капи, на њега се сручи неподношљиво сазнање да је његова каријера на заласку. *Долази нова звезда која је млађа, лепша и у кораку са временом*, одзвањало је у Хиповој свести. Био је у паници. Јер, био је ту и онај други, ништа лакши проблем...

Хипо је, од кад је прво почео да бележи музичке успехе, увек добро зарађивао. Новац је долазио таквом брзином да је он престао да обраћа пажњу на то. Трошио је и шаком и капом, мало на изласке и журке, а много да помогне 'клинце', како их је он називао – децу и младиће из гета у ком је и сам одрастао, како би их склонио с улице и спасао од порока и насиља.

Проблем је био у томе што Хипо није размишљао о томе да овај дан икада може доћи. Није он марио за новац, како дошло, тако прошло. Хип-хоп је оно што је било битно. Ништа није склонио са стране, ни у шта није уложио. Тако да је, када је добио ОНУ поруку, практично био го као пиштољ. А та је порука све променила; тада му је заправо по први пут затребао новац за себе – у ствари, за мајку

која је умрла када је Хипо био у 5. разреду основне школе. Чудна је то прича...

Мало више од месец дана пре тога, Хипа су СМС поруком обавестили да му је ујак, који је живео на периферији града, умро. Поред информације о сахрани, у поруци је стајало да га контактирају на изричит захтев покојника; његове су последње речи биле да Хипа морају позвати на сахрану. Хипо је прво мислио да не оде, јер се мајчина фамилија оградаила од њега и његовог недружељубивог оца када му је мајка умрла, али је онда помислио да би она то желела и очекивала од њега; волела је брата.

Сахрана је за Хипа била чудан доживљај; никога од родбине заправо није познавао, једино је понешто знао о сада већ покојном ујаку с ким га је мајка стално поредила. Сви догађаји из њеног детињста били су везани за ујака и за породичну кућу у којој су тада живели. Хипо је, на основу мајчиних прича, осећао као да је одрастао уз ујака — брзореног и правдољубивог дечака који је, као и он сам, био једном речју уметничка душа. Посебно су га фасцинирале мајчине приче о породичној кући. Познавао је сваки њен кутак — степеништа, подрум, таван, леје с цвећем и воћњак иза куће. У његовој дечачкој глави, то је место било чаробно; у њему је увек одјекивао дечји смех и владала радост.

Спремао се да се одмах након укопа врати у град, али је онда чуо да ће се даћа одржати у старој породичној кући и осетио огромну жељу да магично место из својих дечачких снова види у стварности.

И није се могао више изненадити — кућа је била баш онаква каквом ју је мајка описивала: у њој је владао некакав нестварни мир. Позив на засмејаност и радост су уносили зраци сунца који су хрилили у просторије кроз бројне, високе прозоре, а осећај среће и сигурности тренутно би обузео свакога ко би у њу ушао. Та је кућа била дом. Хипо се у трену заљубио у њу.

Од тог тренутка, Хипо је размишљао само о томе да мора ту кућу да има. Да ту живи, да ту пише риме, и — што је најважније — да пружи сигурно уточиште дечацима и девојчицама из бетонских блокова у којима је и сам одрастао. Сместа се распитао ко наслеђује кућу и сазнао

да је то његов брат од ујака који је — на Хипову огромну радост — одмах рекао да живи у Немачкој и да хоће стару кућу да прода. Лако су се сагласили да ће је Хипо купити; једина незгода била је у томе што се момку журило, јер је хтео што пре да отпутује.

И тако се догодило да је Хипо позајмио паре од зеленаша како би исплатио кућу. Учинио је то лака срца, јер је знао да ће новац доћи, чим продужи уговор с продуцентском кућом. Још једном у животу, није размишљао...

Хипо се удаљавао од продуцентске куће бежећи од неочекиваног плјуска. Кад би само стала ова киша, помисли Хипо, то би био знак да постоји неко решење у будућности. Чињенице, међутим, нису пружале наду. Без продужетка уговора, Хипо није могао у догледно време да заради износ који треба да врати зеленашу. Није имао од кога ни да позајми толики новац: отац је живео од државне плате, родбина је исто тако преживљавала, његова генерација — школски другови, момци и девојке из блокова — били су, наравно, гоље. На тој страни, дакле, нема излаза. Да прода кућу, то би можда могао, али би због хитне продаје постигао тако малу цену да не би могао да отплати ни главницу, а камоли зеленашке камате које су вртоглавом брзином расле из дана у дан. Како год да окрене и обрне, испада да ће вољена кућа припасти Џорџу; а можда ће и упркос томе, његови утеривачи вежбати форхенд мацолом на његовим ногама.

Време до састанка са Џорџом је летело. Хипо је морао да донесе одлуку. *Размишљај*, говорио је себи док се презнојавао испод тренерке. *Бар једном у животу, укључи мозак!* Ходао је грозничаво задубљен у мисли, брзим корацима, не примећујући да прелази километре, док се градски пејзаж око њега мењао — од старинских, елегантних грађевина у градском центру, преко исправа модерних, а потом запуштених стамбених блокова исписаних графитима, до приватних кућа на градској периферији. Застао је тек када је схватио да стоји испред куће коју је бар привремено могао звати својом; до које је стигао потпуно несвестан свог кретања, као и тога да је киша одавно престала.

С боловима у свим мишићима, Хипо се наслони леђима на зид куће и пусти да полако склизне низ још увек влажну фасаду. Помислио је

на мајку и ујака, и њихове родитеље, и родитеље њихових родитеља који су ту живели и били срећни. Осећао је да их је на неки начин изневерио.

Лутао је по својим унутрашњим пространствима и на тренутак му се учинило да поред себе види две чудне појаве — једну налик на зеца и другу са гитаром у руци, које као да су му бешумно пришле, клекле крај њега и спустиле му некакву поруку надокхват руке, а потом се подједнако нечујно удаљиле и ишчезле. Хипо махиално посегну за оним што је мислио да је привиђење и изненади се када додирну лист папира. На њему је писало: **„Боља будућност почиње са тобом!”**

Некако смирено тужан, Хипо помисли: *Како могу да размишљам о срећној будућности када ни срећну прошлост нисам у стању да задржим?* А онда му се у свести уобличи питање: *А шта је уопште срећа? Постоји ли рецепт за њу? Хоћу ли ја бити срећан ако живим као моји преци? Или је моја срећа другачија? И чека ме на другом месту? Можда је и ова кућа срећа за некога другог...*

Одједном, готово згромљен налетом олакшања, Хипо је знао шта треба да уради. Узео је мобилни телефон и окренуо Џорџов број.

А затим се у себи грохотом насмејао: *Ко би ренао? Можда се коло среће заиста брзо окреће...*

Прича пета:

Бубоцентрик

У лажи су кратке ноге.

Као и сваког петка, Буби се радовала што ће провести дан по продавницама, купујући себи скупе поклоне, и то за Џорџов новац. Џорџ је у том смислу стварно био великодушан: давао јој се позамашан износ за шопинг, односно за њено улепшавање. Буби је понекад размишљала да ли је тиме нешто друго куповао; али, заправо, и није пуно марила.

Данас је посебно пикирала да купи један диван шешир који је запазила прошлог петка. И док је размишљала о тоалети уз коју би се најлепше уклопио, њен ауто почео је да успорава, све док се није потпуно зауставио. *Дакле, стварно!*, помисли Буби док је покушавала да га покрене. *Па, јуче га је Џорџ довео са поправке.* Промрмљала је нешто што уопште није било дамски и искочила из аута. Толико је била бесна да је шутнула гуму, као да је она одговорна за квар. Пошто никако није могла да покрене аутомобил, решила је да позове Џорџа у помоћ.

Његов телефон је дуго звонио пре него што се он јавио. Иако је у себи већ кључала, Буби је хитро наместила сладак и умиљат гласић беспомоћне и шармантно размажене девојчице: „Хеј, Џокииии! Стао ми је аааауто, неће да крееене. Шта да рааааадим?” Са друге стране зачу се глас њеног дечка: „Не знам како да ти помогнем. Покушај поново.” „Не умеем. Он је само стаоооо...” Буби је трептала, као да Џорџ у том тренутку може да је види. „Знаш да бих дошао да ти помогнем, Бубице, али нема шансе. Заузет сам!” одговори Џорџ, а Буби се запита зашто му је глас тако чудно утишан... „А, Џокииии, где си ти сада?” остаде Буби упорна. „Ево ме... У... теретани сам.” И настави још тише: „Не могу сада да причам, чекају људи на справе, морам да завршим тренинг...”

Међутим, Џорџ није био у теретани. Седео је у сепареу кафића и пио коктел са Стелом, поп-певачицом у успону. Није то било ништа озбиљно; тек мало освежење у рутина свакодневице, промена којом је

Џорџ могао себе да части. И скривање је било занимљиво, јер су Стелу већ пратили таблоиди који би сигурно били заинтересовани за њихово све чешће дружење.

Да није била тако љута, Буби би била узбуњена Џорџовим шапућањем. Овако, она закључи: „Па, добро, ништа онда, мораћу сама да се снађем”, и позва такси да се одвезе до града. По ауто ће, вала, Џорџ касније морати да дође.

У таксију, Буби сину идеја да оде право до теретане, да пријатно изненади свог драгог. Можда Џорџ до тада заврши тренинг, па могу заједно у куповину. Теретана се налазила на кеју, поред реке. Буби је ретко одлазила тамо јер је увек дувао неки ветар који би јој сваки пут покварио фризуру.

Да то предупреди, Буби је право из таксија ускочила у теретану. С врата је приметила да у њој нема пуно људи и да нико не чека на справу. *Баш добро да се тако брзо рашчистила гужва*, помисли обрадовано. Погледом је тражила Џорџа, међутим, њега није било нигде на видiku. Почела је да се распитује где је он, али нико није знао. Нико га није видео, као да тога дана није ни долазио у теретану. *Ово нема никаквог смисла*, помисли Буби, *па малочас сам разговарала са њим.*

Секунде су успорено протицале док је Бубин мозак покушавао да се искобеља из супротстављених информација. Свет око ње као да је стао, паралисан размицањем онога што би требало да буде и онога што јесте. У тој тишини, учини јој се да пред њу ступи зец људске величине и, уз гитарску пратњу неког сасвим демодје обученог лузера, отпева неки поп-треш о лажима и момцима који варају девојке. Буби помисли: *Ја сам сасвим пролупала. Од када зечеви иду у теретану?* Да одагна привиђење, она протрља очи и свет се покрену. А она се брзо трже: *О, не, сад сам и маскару размазала!*

Буби је желела да вришти од беса, али одлучи да се више не експонира. *Доста је било!*, закључила је и измарширала из теретане. Заборавила је на проклети ветар! Чим је искорачила на отворено, кошава се окоми на Буби и уништи јој фризуру, а као да то није било довољно, за лице јој се залепи папир који је снажна ваздушна струја баш у том тренутку подигла и понела. Већ на ивици суза, она га одлепи са свог кармина. Први импулс био јој је да га поцепа и баци, али, уместо тога, пажљиво га преклопи и стави у торбицу. Само да нађе Џорџа! Тај јој је папир доказ, корпус деликти, шта је све истрпела због њега! И то није био први пут...

Чврсто је одлучила да привремено заборави на ту епизоду. Овако леп и сунчан дан нико јој неће упропастити. Оно што ће је сигурно усрећити је куповина шешира, због чега је и пошла у град. Поправила је кармин и кренула кроз парк, пун деце и шетача. Чинило се као да су сви становници града изашли напоље; нико није желео да пропусти дивно време.

И таман кад јој се расположење поправило, сасвим изненада, необјашњиво како и зашто, Буби осети снажан ударац у главу који је сруши на земљу. Уследио је јак бол у пределу темена. У Бубин приземљени видокруг, поред свитаца, паде нечији скејт и настави даље да се котрља. Док је Буби још покушавала да схвати шта се догодило, притрча јој нека девојка и поможе јој да устане. Девојка је била јако љубазна, дала јој је воду и марамице да испере посекотину и испратила је до Дома здравља који је, на срећу, био јако близу.

У Дому здравља, Буби је прилично дуго морала да чека, јер је, како је начула из разговора међу сестрама, лекарка која је била на редовном распореду тог јутра сасвим неочекивано доживела инфаркт. Када је напослетку стигла друга лекарка, одмах је, чувши да је Буби примила ударац скејта у главу, тражила да јој се уради рендген главе. Иако већ на крају стрпљења, Буби је морала да послуша, а онда да чека још пола сата у друштву геријатријских пацијената, пре него што се докторка поново појавила држећи снимак у рукама.

„Имали сте среће”, рече докторка, „нисте поломили врат. Добили сте само блажи потрес мозга.” Буби таман ланку и она скочи на ноге, кад сестра преузе: „Ништа, срце, сада ћемо да ти превиемо главу.” Буби

разрогачи очи, не верујући шта чује. Јесу ли они нормални? Како ће да проба шешир са завојем на глави! Покушала је да се буну, али је сестра није слушала, већ је прионула на посао. Препаднута и истраумирана, Буби је чврсто жмурила док је превиијање трајало; а кад је било готово и она отворила очи, виде да, на крају, то и није испало тако лоше. Чак је интересно изгледало! „Хвала Вам”, рече Буби, размишљајући како би можда могла да лансира завоје на глави као нови модни тренд.

„Напокон”, гласно одахну Буби када је изашла на улицу. Мислила је да никада неће изаћи из Дома здравља. Да не поверујеш шта јој се све догодило данас! Није могла чак ни да размишља о томе, а намоли да схвати како се све тако искомпликовало.

Правац: тржни центар, рекла је себи Буби и одлучно кренула. Ако је икада заслужила да ужива у куповини, то је било данас. Ваљда јој је продавачица сачувала онај шешир; таман ће га одмах ставити, да покрије завоје.

„Добар дан”, поздрави Буби продавачицу. „О, па то сте ви!” препозна је продавачица и осмехну се, а Буби јој у себи честита на професионалности, пошто се ова понашала као да не види да је Буби глава свеже уфачлована. Сада већ сигурна да јој у овом грозном дану коначно предстоји нешто лепо и пријатно, Буби радосно рече: „Ја дошла по онај шеширић...” Љубазна жена широко се осмехну: „Наравно. Ево, остао је један у излогу. Слободно га узмите!” Буби се лака корака упуту на шеширу који је био изложен први до улаза у радњу. Осећала је смиреност јер је била уверена да јој се њена уобичајена срећа вратила: шешир ју је чекао, а гле! – избегла је и плусак који се напољу изненада стуштио.

И таман када је Буби пружио руку да дохвати шешир, једна девојка, сва покисла, улете у радњу, зграби шешир муњевитом брзином и отрча на касу...

Буби није стигла ни да реагује. *Да ли је ово реално?!* Помисли. „Изволите картицу”, рече девојка и сместа натуче онај дивни шешир на мокру косу. И док дланом о длан, шешир је истрчао из радње на глави дрске киднаперке.

Видевши да Буби стоји у шоку, продавачица јој брзо приђе и поверљивим тоном рече: „Имате срећу да нисте купили онај шешир. Тај је модел, међу нама говорећи, већ passé. Имамо ми за Вас лепши! Тек је стигао и по последњој је моди! Погледајте, молим Вас! Сигурно ће Вам и боље стајати. Пробајте га!” И натера Буби да испроба јаркоцрвени шешир са огромним ободом и слаповима трака у контрастним бојама, које су јој се сливале низ леђа.

Уверена да с њим изгледа као печурка, Буби је ипак купила шешир, макар само зато што није могла да поднесе да из радње изађе без икаквог шешира. То би јој деловало као предаја овом катастрофално лошем дану. Додуше, овај необични модел јој стварно није лоше стајао; можда је продавачица ипак била у праву, само треба да се навикне. Дубоко удахнувши, Буби изађе из продавнице са осмехом на лицу. Била је задовољна што се продавачица толико потрудила око ње. Она воли да је услужују. А воли и када се okreћу за њом, као сада. Да, да, добар је тај шешир.

Још неко време је разгледала излоге у тржном центру, чекајући да киша престане и уживајући у пажњи коју је њен нови шешир привлачио. Најзад се упути ка излазу из тржног центра. С оноликим ободом, морала је да пази куда иде, а на излазу се, као за инат, створила нека гужва. На тренутак јој се учини да чује познати глас и пропе се на прсте да извиди о чему се ту ради. Угледа неку напуцану плавушу која се, сва у заносу, намештала да је слика клинац на ком се из авиона видело да је таблоидски фоторепортер. *На шта личи ова фуфа*, помисли Буби, у том тренутку сасвим свесна елеганције свог шешира. Већ је хтела да се окрене и пође ка другом излазу, када на рубу видног поља спази особу на коју се окачила дотична сплаварка, док је он покушавао да сакрије лице. Занемела је! Та особа је био њен Џорџ!

Слагао је! Беше прва мисао која је преплави. А онда стиже и следећа: *Он мене, овако рафинирану, елегантну, културну и толерантну, и на крају крајева верну, ставља у исти кош са овом дрољом!* Буби је била мртва увређена. У тренутку реши да све одмах рашчисти. Расклањајући немилице гужву око себе, прво се залете на Џорџа. „Еее, сада ћеш да видиш, мајмунчино једна!” продра се Буби тако гласно да су се сви окренули. Најпре га је гађала торбицом, а потом је почела да га удара и торбицом и шеширом и није могла да се заустави. Када га

је оборила на колена, са истим оружјем се обруши на сплаварку која је са стране вриштала и цичала, истера је из тржног центра и појури по Кнез-Михаиловој улици, док је није сатерала у јавни ВЦ где се ова закључала, све време цичећи. *Ту ти је и место*, помисли Буби, поносно диже браду, окрете се и оде.

Буби је ходала неко време без икаквог циља, сем да се што више удаљи од места где јој се сав њен живот пред очима срушио. Покушавала је да се смири и прикупи крхотине свог самопоштовања. Игнорисала је телефон који је непрекидно звонио док је Џорџ упорно покушавао да је добије, и на крају га је искључила. Не би знала шта да му каже. Такав блам никада није доживела, нити је такву сцену икада направила. Била је бесна, не само на Џорџа, већ и на саму себе. Почела је и глава да је боли. Угледала је празну клупу и села да сумира догађаје.

Какав грозан дан, помисли Буби и горко зајеца. Питала се зашто је Џорџ то учинио и више није знала шта да очекује. Осећала се као да је све изгубила. *Бар ми је остао шешир!*, помисли и мало се утеши. Али у том тренутку зачу ужасавајући звук и истовремено осети како јој нешто паде на главу. Подиже поглед и спази голуба како одлеће... *Ово није могуће, ово се дешава само у филмовима! Да ли сам толики баксуз?*, узвикну у себи и посегну ка торби да пронађе нешто чиме ће очистити шешир. Прво што је дохватила био је летак који је пољубила испред теретане. Док га је окретала на неумрљану страну, погледом пређе преко садржине и примети поруку: **„Пусти свету свој глас!”**

Буби се тужно осмехну. *Ову поруку као да је неко писао за мене*, закључи. Отвори летак и поче да чита...

Прича шеста:

Зец и Музичар

Ко пева, зло не мисли.

Када их први пут видите заједно, сигурно помислите да је реч о пропалом музичару и најспоријем зецу на планети. Истина је: упорни и стрпљиви увек стигну до циља...

Али, ко су, заправо, ови тајанствени ликови и зашто их, где год се појавили, примећују само јунаци наших прича? Зашто израњају из ништавила управо у тренуцима када лош дан јунака достиже врхунац, када се све што може кренути по злу незаустављиво урушава? Који излаз и какво охрабрење нуде?

Од античких времена, целокупни људски живот може се представити као један дан. Препознајући јутро као детињство, дан — као напон човекове умне и физичке снаге, а вече као старост, Едип је разрешио загонетку и срушио страшну Сфингу. Спасити један лош дан — метафорички значи отети читав живот од бесмисла, испразности, ништавила. И управо се главни јунаци свих пет прича суочавају са узалудношћу властитих напора и настојања да проживе и преживе један ‘обичан’ дан како су замислили и желели.

Најдрагоценије знање, вештина и умеће које можемо досегнути јесте — живети пуним плућима. Ако побудимо и пробудимо своју успавану машту и креативност, ако заронимо у неки од светова ван често пусте и мучне свакодневице, живот ће добити нове боје, мирисе и звуке. Окретање науци, техници, уметности, филозофији или религији — може оплемениити човеков живот и отворити нове перспективе.

У тренуцима када све делује безнадежно, пред нашим јунацима појављују се Зец — персонификована машта и креативност и Музичар — отеловљење уметности. Одакле они долазе, да ли су стварна бића или пројекција дотад несагледаних могућности и способности наших ликова — ми то не знамо. Остављамо вама, читаоцима, да — загледавши се у саме себе — одговорите на то питање.

А како Зец и Музичар помажу? Пажљиво изабрани, вођени знатижељом и крхком надом да постоји излаз из вртлога лошег дана у који су углавном сопственом заслугом склизнули, јунаци следе упутства са летка... У петак, у 18.00 часова, сви су позвани на окупљање на платоу у Улици гласова бб...

И сви су дошли.

Изван сваке слутње, мимо свих очекивања, Миринда, Марија, Пеца, Хипо и Буби добили су прилику да се упознају, скупа оду на једно незаборавно путовање, ослободе тамо своје скривене и ућукане таленте и заједно створе нешто лепо и вредно...

Њихово дело можете да видите и чујете на интернету, а риме ћете овде прочитати за који тренутак. А пре тога само да вам кажемо шта је даље било са ликовима које сте упознали.

Миринду је господин Вучетић, уз помоћ госпође Рогић, пронашао и запослио у својој фирми, у одељењу за односе са јавношћу. Више није возила скејт на послу, већ само у парку, и то са много више пажње него пре.

Марија је одустала од пластичне операције. Након Џорџових комплимената, схватила је да је лепа и вредна и без вештачких дорада и прерада. Вратила је новац Буби (која га није вратила Џорџу). Више се посветила факултету и ускоро почела да држи онлајн часове млађим студентима.

Пеца је научио да поправља своју шкоду и убрзо се прочуо у крају као мајстор без премца, који је

умео да поправи не само мотор, већ и душу аутомобила. Бели мантил заменио је плавим и толико је волео свој посао да му је чисто било жао да спава и тако губи време за „лечење аута”.

Хипо је Џорџу мирне душе препустио стару породичну кућу. Знао је да ће њена чаролија од силеције и зеленаша начинити бољег човека. А он сам је спаковао ранац и аутостопом кренуо на пут око света, спреман да се на путу издржава од свакаких послова, а ако буде среће, можда и од хип-хопа. Вратио се зрелији, искуснији и паметнији, што се осетно одразило и на његово песништво и музику; остало је легенда.

Буби се, бесна на цео женски и мушки род, заклела себи да јој се онаква брука никад више неће поновити, па се уписала у Полицијску академију и у року од неколико година постала је главна инспекторка за борбу против организованог криминала и проституције за град Београд. И даље јако пази да беспрекорно и модерно изгледа, чак и када у униформи без милости хапси зеленаше које посебно мрзи и прогања.

Џорџ се, иначе, након судара прво са Буби, потом са Маријом, а напосле с Хипом, никада није опоравио. Сећање му се вратио, али не и ћуд. Прихватио је кућу на периферији која га је, наравно, оплеменила, па му је пропао бизнис и шутнуле су га и Буби и Стела. Измењене душе, Џорџ није због тога патио. Упознао се комшиницу Живану, удовицу с четворо деце, убрзо се оженио њоме и усвојио њене синове. Производи органску келерабу и веома је срећан.

Стела је прелетела преко естрадног неба и нестала.

Продуцент је почео да ћелави.

Богдан се, схвативши зашто га Марија неће, одселио од родитеља, осамосталио и изборио за свој животни пут који укључује и Марију с којом живи већ шест месеци и планира брак и породицу.

Докторка из Дома здравља се опоравила и вратила на посао. Само повремено мора да узима седативе кад год види или неко пред њом помене патике на чичак.

Госпођа Рогич је напосле добила награду за најбољи угоститељски објект на Балкану, али тек када је особљу дала ролере како би се брже кретали по хотелу.

Господин Вучетић и даље одседа у пентхаусу. Развио је бизнис са Дрвенком који се вратио у Италију и уз помоћ Вучетићевог почетног капитала отворио фабрику за производњу зимнице и киселог купуса. Профит деле фифти-фифти.

Зеџ је одскакутао натраг у шуму провиђења. Музичар је отишао за њим.

Њихова је мисија обављена. Све су нас окупили и заувек променили.

ИДЕМО ЈАКО

Спаковали кофере и кренули у Прилеп,
Нисмо знали да ће овај пут бити свиреп...
Сели да ручамо, никог нисмо знали,
А убрзо створили прави рај мали.
Више сна фалило је телу мом
И мање времена за старачки дом.
Све у свему, било нам је лепо
Док од умора замало нисам креп’о...
Једва дочеках на дупе своје сести,
Али знам да сендвич више никад нећу јести!
Има једна жена, име јој је Весна,
Није свесна да је к’о салата урнебесна;
Ту је и Каћа, њена рука десна...
Ал’ има једна мана:
Остави нас Каћа после трећег дана.
Ту је и Натасха, у рукаву има кеџа,
Увек се увија као переџа.
Док се Вукичиним форама сви инфицирају,
Сунчеви зраци аплицирају.
Да нисмо дошли, баш би била штета,
Јер ту не би била наша драга Ета.
За њу бих трпела и камен у бубрегу
Као и за Марију – јутјуберку.
И док права је рокерка наша дивна Кети,
Често јој Мартин кроз главу пролети.
Изненада, као писмо у боџи,
Били смо међународне љубави сведоџи.
Заљубила се млада чељад:
Смуваше се Ивана и Ненад.
И Луна има неку сличну муку
Откад је запросила доброг старог Луку.
Док је свако по Прилепу скит’о,
Невена увелико пева фаворито,
И док Аџа доживљава шок,
Тамара и Анђела снимају тик-ток.
А свима нам треба оброк куван
Као директору и Лазару – дуван!

Од стреса ми се направи 31 бора,
Док у куглу ми гледа гатара Лора.
Она носи све од легенде до мита,
Да, то је богиња – наша Афродита.
И док нова пријатељства стварамо,
Стефане, доби да се... Шта? Свађамо?
Пошумели Стефан треба да се шиша,
Као и мекани, блентави Миша.
И кад Луна клекне у блатњаву бару,
Милица у позадини свира гитару...
И док Стефану за Бојаном цури бала,
ПА, ЂЕ СИ ТИ, МАЧКО МАЛА?
Једна Мартина све пред собом коси,
На ногама шарене чарапе носи.
Ту је и девојка, Кристина јој је име,
Од њене лепоте потеку ми слине.
И Кристина из Београда беше део тима,
Од ње свако к’о Ноди главом клима.
Нашег тима она је стуб,
Њој излази на црту само онај ко је луд.
Лепо је било до самога краја!
А за доручак – ПОНОВО ЈАЈА!
И немој неко да је рек’о кеви
да мали повраћа у угао леви...
Није било написати ову песму лако,
АЛ’ ИДЕМО ЈАКО, ПИЈЕМО СИНАЛКО!

Катарина Стевановић и мр Марија Драганић Вулановић

ПРИМЕНА КРЕАТИВНЕ ДРАМЕ У ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОЈ НАСТАВИ ПРИРОДНИХ И ДРУШТВЕНИХ НАУКА

У циљу одрживости и ширења примене, утицаја и резултата пројекта „VOICES“, наставници који су учествовали у пројекту су са групом ученика из Прилепа, Никшића и Београда, који су похађали креативне драмске радионице, креирали сценарио часа у који су укључили елементе креативне драме. Мотивација за овај рад била је потреба да проценимо да ли је ученицима ближи и ефикаснији начин учења у ком примењују знања и вештине стечене током радионица. Поред тога, на часу је наглашена међупредметна корелација као један од најбитнијих фактора у процесу подстицања ученика на повезивање различитих знања.

Садржај

Тема којом смо се бавили је злоупотреба науке у рату¹. Разматрали смо како велика научна достигнућа која су врло значајна за опстанак човечанства, у рату често бивају злоупотребљена за нехумане потребе. Неадекватно коришћење научних открића не дешава се само у рату, иако је тада највидљивије. Едукација и подизање свести ученика да се на тај начин угрожавају људски животи и успорава напредак човечанства, може помоћи да се што више таквих злоупотреба спречи.

¹ Ова тема коришћена је 2013. године на конкурс Завода за унапређивање образовања и васпитања Србије „Креативна школа“ и презентована на Хемијском факултету Универзитета у Београду 2014. године, али без укључивања креативне драме као метода.

У сценарију часа повезани су технологија, наука, одрживи развој и историјски догађаји, коришћењем хоризонталне корелације у настави хемије и историје, а кроз креативне и партиципативне активности и са другим наставним предметима. Кроз глобално важну причу која почиње почетком XX века дошло се до проблема који муче све три земље и данас, кочећи развој земаља и перспективу младих људи: проблема нерационалног трошења природних ресурса, као и некритичког мишљења о узроцима и поведима ратова, због чега се и неки новији догађаји посматрају из перспективе сукоба, постајући основа за стварање предрасуда и нетрпељивости према другим народима. Уколико се едукацијом и критичким промишљањем не утиче на формирање ставова младих генерација, оба проблема лако могу довести до нових конфликтних ситуација.

Како смо радили

Припреме су почеле у децембру 2020. године. Полазиште је било укључивање креативне драме у наставни процес и њена адекватна комбинација са осталим наставним методама. Наставнице су имале састанке преко Зоом платформе, на којима су формулисале тему часа и осмишљавале активности кроз које могу да укључе ученике у процес креирања сценарија часа. Потом су ученицима презентовале садржај часа са конкурса „Креативна школа“, а током радионица су заједнички развијали нови сценарио

примењујући различите наставне методе у комбинацији са креативном драмом. Ученици су активно учествовали у креирању часа дајући своје предлоге, а наставнице су водиле процес усмеравајући га на циљевима и исходима часа. На крају се дошло до сценарија часа који је одржан у фебруару 2021. године преко Зоом платформе.

У процес су били укључени ученици III и IV разреда све три партнерске школе: Геолошко-хидрометеоролошке „Милутин Миланковић“ из Београда, ЈУ Прве средње стручне школе из Никшића и Гимназије „Мирче Ацев“ из Прилепа.

Осим ученика који су током пројекта учествовали у креативним драмским радионицама, у процес је укључена и једна ученица која ове радионице није похаћала, а која је била задужена за цртање стрипа који прати причу наратора.

Шта смо научили

Процес рада био је праћен сјајним искуствима.

Ученици су спознали да је занимљиво и корисно учити креирајући сценарио часа кроз тимски рад са наставницима, користећи знања и вештине са креативних драмских радионица. Били су мотивисанији за учење и схватили су да су знања у којима је акценат на међупредметној корелацији трајнија.

Наставници су дошли до закључка да се адекватним комбиновањем елемената креативне драме са другим наставним методама – у овом случају са игром улога, демонстративно-илустративном методом, дебатом и дискусијом – најбоље користе предности и превазилазе недостаци сваке од појединачних метода. Кроз коришћење интердисциплинарног приступа се природне и друштвене науке повезују тако да стварају одређен историјски и хумани контекст, а применом креативне драме омогућује се да ученици когнитивно и афективно доживе одређене ситуације из тог контекста. Наставник на тај начин подстиче активно укључивање ученика у складу са њиховим афинитетима и помаже им да критички и темељније промишљају о теми, чиме њихова знања постају трајнија и квалитетнија.

Допринос унапређивању образовно-васпитног рада огледа се у томе што су чињенице из наставних предмета посматране из неубичајене перспективе – живота појединца и његовог утицаја на науку и историјске догађаје.

Најзад, сарадњом ученика из различитих школа и различитих средина доприноси се сагледавању проблема из различитих перспектива и аспеката, доводећи до промишљенијих и дуготрајнијих решења, што доприноси квалитету рада школа. Овај начин рада омогућује да се ради са културно, национално и генерацијски хетерогеном групом, при чему се сагледавају и упоређују различита становишта, знања и искуства, развија се интеркултурална осетљивост, свесност и компетентност наставника и ученика и етос међусобне сарадње у процесу грађења знања.

Ко је учествовао

Ученици који су узели учешће у овом процесу су Ивана Ромић, Невена Адамовић, Луна Николић и Искра Ложайић (Београд); Милана-Лана Богдановић, Јелена Булатовић, Милица Дамјановић и Милица Рођеновић (Никшић); те Лора Штаргоска и Ненад Јакимов (Прилеп).

Наставници који су водили процес су Катарина Стевановић, наставница хемије и групе предмета из области заштите животне средине и мр Марија Драганић Вулановић, педагошкиња, а стручну помоћ пружиле су др Весна Војводић Митровић, наставница српског језика и књижевности и Марија Милановић Маљковић, наставница историје.

Час је снимљен, како би могао да буде приказан ученицима свих партнерских школа.

ЗЛОУПОТРЕБА НАУКЕ У РАТУ сценарио часа

Школе: Геолошко-хидрометеоролошка школа „Милутин Миланковић“, Београд; ЈУ Прва средња стручна школа, Никшић; Гимназија „Мирче Ацев“ Прилеп.

Реализатори часа: Катарина Стевановић и Марија Драганић Вулановић, уз подршку Весне Војводић Митровић и Марије Милановић Маљковић

Школска година: 2020/2021.

Датум реализације часа: 20. 02. 2021. године

Предмети: Хемија и Историја

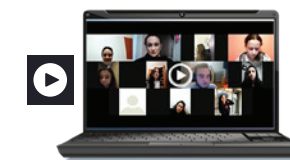
Мјесто рада: Зоом платформа (онлајн)

Број часова: 2

Образовно-васпитни исходи:

Ученици/це могу да:

- Уоче разлику између узрока и повода на примеру Великог рата и критички посматрају новије догађаје
- Повезују структуру молекула азота са његовом реактивношћу и применом, као и са технолошким процесом добијања и примене његових једињења
- Схватају значај очувања природних ресурса
- Развијају свест да наука није одвојена од друштва, схватајући свет као целину, те приликом решавања конкретних проблема разумеју да они нису изоловани
- Развијају способност за улогу одговорног грађанина који поштује људска и грађанска права, као и право на различитост

Исходи учења:

Ученици:

1. Стичу знања о узроку и поводу Великог рата
2. Усвајају чињенице везане за начин ратовања, жртве, злоупотребу научних достигнућа и погубности ратова за човечанство
3. Повезују структуру супстанци са њиховим особинама и применом
4. Упознају се са појмом и значајем одрживог развоја
5. Критички користе научна и технолошка знања уз показивање одговорности према животnoj средини
6. Као чланови тима ефикасно комуницирају користећи се вербалним, визуелним и симболичким средствима
7. Прикупљају, анализирају, организују и критички процењују информације при прављењу сценарија часа
8. Примењују вештине стечене на драмским радионицама у писању и изводјењу сценарија часа
9. Развијају вредности и врлине попут емпатије, толеранције и поштовања других народа, језичке и верске равноправности и мултикултуралности
10. Одговорно и ефикасно управљају собом и својим активностима

Тип часа: Утврђивање

Облици рада: Индивидуални, групни и рад у пару

Наставне методе: Дебата, дискусија, игра улога, демонстративно-илустративна метода

Наставна средства: рачунар, зоом платформа, свеска

Корелација: хемија, заштита животне средине, историја, грађанско васпитање, језик и књижевност, ликовна култура, предузетништво

Активности

Уводни део часа:

- Наратори (две ученице) повезују свет историје и природних наука.
- Борба за природна богатства (ресурсе) и новац одувек је била један од кључних узрока ратова. Пример једног таквог ресурса је шалитра. Шалитра је у природи доступна у малим количинама, а почетком XX века немилосрдно је трошена као сировина за производњу вештачког ђубрива и експлозива. Због нерационалног коришћења природне шалитре и односа међу блоковима (двома супротстављеним савезима земаља) јавила се потреба за синтезом вештачке шалитре.
- Фриц Хабер, немачки научник јеврејског порекла, први је успео да синтетизује шалитру. Овај хемичар је одговоран и за развој хемијског оружја у Великом рату.
- Развој науке и економских односа на почетку XX века илустрован је примером „Компаније атмосферских производа“ која се бавила производњом вештачке шалитре, кроз објашњење производног и економских процеса.
- Кроз причу наратора дочарана је апсурдност ратова и пружени су докази како највећа научна достигнућа могу бити злоупотребљена на уштрб напретка човечанства.

Главни део часа:

- Дијалог Фрица и његове жене Кларе изводе две ученице. Ликови ова два научника постају парадигма различитих моралних ставова према употреби науке у рату и миру, за добробит једне нације или човечанства у целини.
- Ученица која је нацртала стрип показује слике ученицима, а они закључују шта је на њима.
- Дебата која носи назив „Фриц Хабер – злочинац или жртва“ у којој учествују два тима. Један тим предводи ученица која је у дијалогу глумила Клару Имервар Хабер, док други предводи ученица која је глумила Фрица Хабера.
- Дискусија на тему „Очување природних ресурса“.

Наставници постављају следећа питања којима усмеравају дискусију:

1. Које би биле последице за човечанство да није синтетисана вештачка шалитра?
 2. Да ли се у нашим срединама умерено и паметно троше природни ресурси?
 3. Које су последице нерационалног трошења природних ресурса?
 4. Која би била могућа решења да не дође до ових последица?
- Дискусија на тему „Некритичко мишљење појединца као основа за стварање предрасуда према другим народима“.
- Наставници постављају следећа питања којима усмеравају дискусију:
- а) Шта је узрок, а шта повод Великог рата?
 - б) Да ли некритичко тумачење историје може довести до стварања предрасуда према другим народима?
 - с) Како смањити подложност стереотипима и предрасудама?

Завршни део часа:

- Наставници и ученици сумирају знања до којих су дошли током часа.
- На примеру Великог рата уочили су разлику између узрока и повода, као и погубност ратова за развој цивилизације.
- Кроз дебату о делима научника Фрица Хабера чији су проналасци у миру спасили милионе људи од глади, а у рату довели до смрти великог броја људи, пружа се увид како у зависности од околности иста особа постаје и злочинац и жртва.

Осврт на реализацију:

Час је успешно реализован. Ученици су били активни, уз висок степен сарадње.

Кроз тимски рад и сарадничко учење, ученици и наставници су настојали да решење пронађу у идеји одрживог развоја, као и у комуникацији и сарадњи младих људи у региону.

Схватили су да коришћење природних ресурса не сме угрозити животну средину и ускратити исто то право и будућим генерацијама.

Такође су закључили да је упознавање са другим културама предуслов за разумевање позиције другог, што је основа грађења квалитетних односа како на релацији наставник-ученик, тако и у крос-културалној сарадњи.

Закључено је да је концепт одрживог развоја који се темељи на поштовању и сарадњи, предуслов и крајњи циљ дугорочне перспективе опстанка и напретка човечанства.

Материјали за реализацију часа

Уводни део часа:

Наратор 1: Као добри домаћини, најпре желимо да вам пожелимо добродошлицу. Добродошлицу у један јако буран период за читав свет. Период великих промена и напретка, али и великих ратова.

Наратор 2: Са нама ћете пропутovati кроз вријеме у ком су корачали и оставили неизбрисив траг велики научници: Алфред Нобел, Димитриј Менделеев, Луј Пастер, Никола Тесла, Алберт Анштајн, Томас Едисон, Рудолф Дизел.

Наратор 1: Водимо вас у доба прелаза из XIX у XX век.

Наратор 2: То је вријеме процвата природних наука и убрзане индустријализације. Стога се јавља велика потреба за сировинама, што доводи до борбе и рата за колоније.

Наратор 1: Једна од изузетно важних сировина била је шалитра. Шалитра је у природи доступна у малим количинама, а почетком XX века немилосрдно је трошена као сировина за производњу вештачког ђубрива, али и барута и других експлозивних материјала.

Наратор 2: Борба за ову сировину била је врло оштра. На свјетском су тржишту власници природних наслага шалитре, који су такође посједовали фабрике за производњу експлозива, држали монопол.

Наратор 1: Пре свега је у Чилеу, захваљујући заједничком дејству морске струје, рибљих јата, безброј птица и суве климе, дошло до формирања наслага шалитре јединствених у свету. Али су се, због нерационалног коришћења, ове резерве шалитре наочиглед смањивале.

Наратор 2: Постало је неопходно да се пронађе начин за синтетисање шалитре, јер би без производње вештачког ђубрива становништво планете већ за 15 до 20 година гладовало.

Наратор 1: Зато су многи научници и компаније радили на синтези шалитре. Једна од првих фабрика на свету за производњу шалитре, под именом «Компанија атмосферских производа», покренута је 1902. године на Нијагариним водопадима.

Наратор 2: Али већ 1904. године ова је фабрика банкротирала због неисплативости, и то због хемијских својстава елемената.

Наратор 1: Како то? Постојао је хемијски проблем узрокован стабилношћу молекула азота — елемента који је био једна од главних сировина за добијање шалитре.

Наратор 2: Атоми азота и кисеоника не налазе се слободни у ваздуху. Атом кисеоника је везан са другим атомом кисеоника у молекул кисеоника. Такође и азот. Трострука ковалентена веза између атома азота у молекулу чини молекул азота најстабилнијим двоатомним молекулом. Због овакве структуре молекула, азот реагује са другим елементима тек на температури од 3000°C.

Наратор 1: Иако је енергија на Нијагариним водопадима била јефтина, а сировине за добијање шалитре лако доступне, технолошке операције неопходне за постизање овако високе температуре биле су прескупе. А хемичар мора бити штедљив и не сме расипати енергију.

Наратор 2: Читавих двадесет година различити научници покушавали су да нађу погодне услове како би се реакције одвијале на нижој температури и овај поступак учинио економичним. Фриц Хабер је први који је у томе успео.

Наратор 1: Фриц Хабер, немачки научник јеврејског порекла, главни је лик наше приче. У доба када је избио Први светски рат, Хабер је био међународно признат научник заслужан за развој процеса превођења азота из атмосфере у шалитру. А за почетак XX века, био је ово веома сложен процес.

Наратор 2: Мирнодопски процес добијања шалитре, који је драстично повећао светску производњу хране, убрзо је добио нови значај у производњи експлозива. Вештачка ђубрива постала су тек неопходност, а индустрија рата главна забава.

Наратор 1: Немачка је у Први светски рат ушла са великим самопоуздањем, али са неадекватном војном доктрином и наоружањем. Брзе победе које су се очекивале, нису се догодиле, а жртве у биткама и рововском рату незапамћено су расле.

Наратор 2: Немачка војна команда је тада затражила од Хабера да створи оружје које би Немачкој могло да донесе победу.

Наратор 1: Хабер се одмах одазвао. Као и многи интелектуалци у Немачкој, поносио се својим патриотизмом и био убеђен да је рат неопходан за одбрану Немачке од непријатељских земаља.

Наратор 1: «У време мира научник припада целом свету, али у току рата припада само својој земљи.» Ове речи изговара Фриц Хабер који је тада створио магично оружје за победу: смртоносни гас.

Наратор 2: Хлор је веома токсичан гас који је тежи од ваздуха, па се због те особине задржава одмах уз тло и улази у све пукотине и ровове... Приликом тровања прво страдају очи и респираторни органи, а онда долази до уништавања ткива бронхија, што смањује капацитет плућа. Срце убрзано ради, све док мозак не почне да се гаси и тело не падне у кому. Смрт изазвана оваквим тровањем је веома мучна. Током првих десет минута коришћења хлора као бојног отрова убијено је 6.000 војника.

Наратор 1: Насупрот Фрицу Хаберу стајала је његова жена Клара Имервар која је била прва жена доктор хемије у Немачкој и такође сарадница на универзитету. Супротстављала се мужу јер су се његови поступци косили са свим њеним научним и етичким начелима.

Наратор 2: Како се верује, њена савест и очајање због тога што је њен муж одговоран за толико смрти и патње довели су је до тога да изврши

самоубиство.

Наратор 1: А Фриц Хабер је 1918. године добио Нобелову награду за проналазак процеса превођења атмосферског азота у амонијак и касније у шалитру која је неопходна за синтезу вештачких ђубрива и експлозива.

Наратор 2: Овде, међутим, није крај нашој причи. Послије доласка нациста на власт, Хабер је због свог јеврејског поријекла био приморан да емигрира у Британију гдје је неколико мјесеци радио као истраживач на Кембриџу. Други научници, међутим, бојкотовали су га због његовог учешћа у развоју хемијског оружја. Након што је чувени научник Ернест Радерфорд у знак протеста одбио да се рукује са њим, Хабер је одлучио да напусти Британију. Смрт га је задесила у хотелу у Базелу, у коме је одсео на путу ка Блиском Истоку.

Наратор 1: Сигурно сте били у ситуацији да са неким причате, а да вас он не слуша, и ма колико били гласни, ваше речи не допиру до њега. Кларине речи о моралу и служби човечанству нису допирале до Хабера. Али ни Хабер није могао доказати нацистима да је он патриота. Радерфорда нису занимала Хаберова научна достигнућа, јер га није сматрао моралном особом.

Главни део часа:

Дијалог Кларе и Хабера

Клара: Хабере, како си могао да дозволиш да се то догоди? Мој пријатељ је због тебе настрадао, због тебе и због твог себичног експеримента?

Хабер: Драга Кларо, он је изгубио живот због наших принципа.

Клара: Наших? Ти ми већ данима не причаш шта радиш. Мислила сам да ћеш спречити глад, а ти си узео невин живот, а колико ће их још бити?

Хабер: Кларо, драга, смири се! Ово је за будућност. Ово је за нашу домовину. Захваљујући

мојим принципима, не само да ће наш син имати бољи живот, него и читаво човечанство.

Клара: Како човечанство? Какав бољи живот, Хабере? Уништио си на хиљаде живота, а уништићеш их још више!

Хабер: Драга, не узнемиравај се толико. Сутра идемо на имање да скренеш мисли са тога.

Наратор 1: Сутрадан су дошли на имање. Клара пише опроштајно писмо Хаберу.

Клара: “Драги Хабере, када сам те упознала, заљубила сам се у нешто невероватно у теби. Гледала сам те као право и великог научника и знала сам да пред собом имаш велику будућност. Једини проблем је то што та будућност није светла. Покушавала сам да те одвратим од твојих лоших експеримената и мисли које су ти затровале ум; мислила сам и надала се да ће се све завршити другачије, али видим да то није могуће. Претпостављам да је ово крај. Извини драги мој, не могу да живим у свету у којем си ти одговоран за смрт толиког броја људи. Чувај нам сина.

С љубављу,
Твоја мила Клара”

Наратор 2: И поред толико смрти и личног губитка Кларе, Фриц Хабер остао је предан свом новом открићу. Само дан након Кларине трагичне смрти, отпутовао је на фронт како би надгледао употребу свог оружја.

Дебата на тему: “Фриц Хабер – злочинац или жртва”

Дебата је вођена тако што су наставници ученике поделили у два тима и задали им да пронађу аргументе за супротстављене тезе. Једном тиму је дата теза да је Фриц Хабер жртва нетолерантности друштва где је живео и сопствене жудње да у њему буде прихваћен и поштован, а други тим је трабао да заступа тезу да је Фриц Хабер свесно и

не двоумећи се починио злочине. Тимови су формирани случајним избором.

Након што су добили задатак, ученици су у малим групама отишли у „собе“ на Zoom платформи (*breakout rooms*) да у ограничену времену смисле аргументе. Када су се вратили, развила се дебата.

Ево које су аргументе ученици изнели:

Тим 1 – Теза: *Фриц Хабер је злочинац*

- Да Хабер није експериментисао и упустио се у све то, не би било толико жртава Првог светског рата. Не би се направио читав хаос.
- Не оправдава га то да један део света мора да буде убијен да би други део света живео у идиличним условима у којима ће постојати довољно хране за све. И питање је да ли је његов патриотизам био оправдан, јер он није био прави Немац.
- Наш тим сматра да је Хабер био психички поремећена особа због тога што је само дан након смрти своје жене и своје највеће боли пошао да гледа употребу свог проналаска на фронту.

Тим 2 – Теза: *Фриц Хабер је жртва*

- Хабер је учинио добру ствар што је 'нахранио' нацију током Великог рата, у времену када је народ био гладан. Његова шалитра је омогућила плодно земљиште које је прехранило доста људи. У рату губе главе сви који су у њега укључени, а он је желио да погине што мање људи из његове државе.
- Хабер је сигурно дуго размишљао о свему и знао је да ће га људи мрзјети, али је ипак хтео да осигура добру будућност у држави у којој ће живети његов син.
- Хабер је читавом човечанству желео да осигура добру будућност. Он је био патриота, много је волео своју земљу. Клара је била преосетљива, превише емотивна и слаба. Он је својом шалитром осигурао плодно земљиште за раст и развој биљака.
- Ипак се све на крају врати. Карма постоји. Сви његови злочини су довели до тога да на крају буде одбачен од свих. А онај ко је одбачен од свих је свакако жртва.

Дискусија

Наставници постављају питања којима усмеравају дискусију, а ученици одговарају. Овде су пренети транскрипти одговора које су ученици дали.

ТЕМА 1: Очување природних ресурса

Питање 1.1: Које би биле последице за човечанство да није синтетисана вештачка шалитра?

Одговор: Не било довољно хране и пуно људи би умрло од глади. А са друге стране, сигурно да би рат био завршен раније и са мање жртава.

Питање 1.2: Да ли се у нашим срединама умерено и паметно троше природни ресурси?

Одговори:

- Не, наравно. Не размишља се шта ће бити када се све то потроши.
- Не, због тога што сви гледају свој лични интерес. Не размишља се да је количина природних ресурса ограничена.

Питање 1.3: Које су последице нерационалног трошења природних ресурса?

Одговор: Губитак тих ресурса. За стварање тих ресурса потребни су милиони година, а ми их нерационално трошимо. Зато као последица може да се деси да их скроз изгубимо, то јест потрошимо. Онда губимо своју независност тако што морамо да зависимо од увоза из других земаља.

Питање 1.4: Која би била могућа решења да не дође до ових последица?

Одговори:

- Увођење казни које су прописане законом.
- Коришћење обновљивих ресурса.
- Субвенције од стране владе. Влада да помогне да се обнове ресурси. Морао би да постоји план одрживог развоја који би израдила свака влада.

ТЕМА 2: Некритичко мишљење појединца као основа за стварање предрасуда према другим народима

Питање 2.1: Шта је узрок, а шта повод Великог рата?

Одговор: Узрок је сукоб два блока око сировина, моћи, новца, а повод је атентат на аустроугарског престолонаследника Франца Фердинанда у Сарајеву.

Питање 2.2: Да ли некритичко тумачење историје може довести до стварања предрасуда према другим народима?

Одговор: Да. Историју би требало сагледати из различитих углова.

Питање 2.3: Како смањити подложност стереотипима и предрасудама?

Одговори:

- Управо ово критичко сагледавање историје доприноси смањивању стереотипа и предрасуда.
- Проблем је што све генерализујемо. То је заиста највећи проблем. Поручујем свима: “Прво упознајте некога, па онда одлучите шта ћете о њему мислити.”
- Родитељи треба да утичу на децу и да им помогну да смање предрасуде. Породица је место где све почиње. Деца уче по моделу.
- Да, управо тако. Онако како твоји родитељи мисле, раде, говоре, тако ћеш и ти.
- Са неким људима је тешко изаћи на крај. Неки људи су ограничени, тешко можете да допрете до њих. Они само имају један правац и ви им узалуд причате, они иду само у том правцу, окружени стереотипима и предрасудама.
- Породица је стуб свега и онај корен из којег све расте: и емпатија, и захвалност, и толеранција и љубав...
- Како бисмо умањили подложност предрасудама, ми треба другима да причамо о својим dobrим искуствима са другим људима.
- Па, да. Једноставно их све позовемо да се укључе у RYCO пројекте :-)
- Овај пројекат нам је помогао да упознамо различитости и схватимо да је то нешто што нас обогаћује.

Ученица из Никшића: Надам се да после овога немате предрасуда према Црногорцима 😊

Сви: Наравно да немамо 😊

Фриц Хабер, биографија

Фриц Хабер рођен је 9. децембра 1868. године у граду Браслау у Немачкој, у јеврејској породици. Мајка му је умрла неколико недеља након његовог рођења и Фрица је одгајао отац који се поново оженио када је Фриц имао седам година.

Фриц је презирао светоназоре свог оца, трговца бојама, и јако је желео да напусти свој родни град, што се и остварило током његових студија. Као студент, међутим, Фриз Хабер није био изузетан; занимале су га различите области, али је лако губио интересовање за конкретне теме. Променио је неколико универзитета док коначно није дипломирао Хемију.

Као дипломирани хемичар, није могао да нађе посао и био је присиљен да се врати кући да ради са оцем. Жељан великих подухвата, умало је упропастио оца наговоривши га да уложи новац у лоше процењену инвестицију. То је додатно продубило сукоб између оца и сина и Фриц је напустио очев посао и поново покушао да се запосли као хемичар.

Хабер је више година радио неплаћене и мало цењене послове. Можда сматрајући да ће му то помоћи да напредује у каријери, пошто су Јевреји били осетно дискриминисани у Немачкој тог доба, у 24. години прешао је из јудаизма у протестантизам. Две године касније, напokon је нашао плаћени посао као лаборант на Универзитету у Карлсруеу. Пронашавши се у новоуспостављеном пољу физичке хемије, беспoштeдно је радио и учио, каткад и по 16-20 сати дневно, и коначно почео да постиже успех. Показали су се његови најбољи квалитети: невероватан капацитет за учење и напоран рад; изузетна способност да научне теорије примењује у пракси; изванредан дар за расправу и уочавање веза међу појмовима и концептима, које други нису видели.

1901. године, када је Хабер имао 33 године и каријера му је била у успону, контактирао је своју љубав из младости, Клару Имервар. Клара је годину дана пре тога, након дуготрајне, упорне борбе са административним препрекама и академским предрасудама, успела да одбрани докторат и постане прва жена у Немачкој која је докторирала у области хемије. Хабер је позвао Клару на конференцију

у Фрајбургу и том приликом је запросио. Обећао јој је да ће њих двоје делити живот и бавити се науком заједно, радећи раме уз раме. Клара се сложила и удала за Хабера. Следеће године родио им се син Херман, те је Клара бар привремено морала да остави свој научни рад по страни.

Истовремено је Хабер коначно пронашао научни пројекат који ће га учинити једним од највећих хемичара у историји. Посветио се томе да реши проблем који је десетине година збуњивао највеће хемичаре на свету – како створити вештачко ђубриво синтезом амонијака из азота.

Наиме, усеви постепено исцрпљују количину азота у земљишту и потребно је ђубриво које ће азот обновити. Међутим, на прелазу векова, једина сировина за обогаћивање земљишта азотом била је природна шалитра. Налазишта шалитре, пак, била су ограничена и брзо су се трошила, а светска популација је расла. Научници широм света очајнички су упозоравали да ће се за 15-20 година планета суочити са катастрофалном глађу која ће уништити целокупно становништво.

Најпознатији светски хемичари неуспешно су покушавалили да синтетишу амонијак и произведу вештачко ђубриво. Када је Хабер као непознати тридесетпетогодишњи научник без икакве репутације кренуо у решавање овог проблема, скоро сви у научној заједници су му се смејали. Хабер је штавише 1906. године јавно изазвао Валтера Нернста, у том тренутку можда највећег хемичара у Европи, на такмичење ко ће пре да реши проблем. Три године касније, захваљујући великој одлучности, научној машти и напорном раду, Хабер је запањио свет првом исплативом синтезом амонијака, данас познатом као Хабер-Бошов поступак.

Поставиши један од најпризнатијих научника на свету, Хабер је 1911. године позван да формира нову научну установу – Институт Кајзер Вилхелм у Берлину, у том тренутку највећи научни истраживачки центар у Европи, и постављен је за његовог директора. Хабер је коначно постигао дуго жељени успех: од синтезе амонијака је зарадио богатство, за њега су радили најпознатији светски научници, укључујући Алберта Ајнштајна коме је Хабер постао нека врста старијег брата, и кретао се у највишим круговима берлинског друштва.

Док је Хаберова каријера напредовала џиновским корацима, Клара је остајала код куће са Херманом. Хабер је запостављао породицу, често путујући и проводећи време са колегама далеко од куће. Клара је осећала да јој је научни рад заувек онемогућен и постала је депресивна.

Избијање Првог светског рата било је прекретница за читаву Европу. Немачка је убрзо након атентата у Сарајеву ушла у рат. Ова одлука наишла је на одобравање међу грађанима Немачке, захваљујући идеолошкој клими која је деценијама грађена: подржавани су национални идеали засновани на патриотизму, храбрости, дисциплини, послушности и неупитној лојалности монархији; етнички национализам био је снажно присутан: на друге нације, а нарочито на бројне Јевреје који су живели у Немачкој, није се гледало као на равноправне људе и грађане; такође је пропагирано да је земља окружена завидним и ратоборним суседима и да је у сталној опасности од њих. У таквој клими, чак су и многи интелектуалци и уметници поверовали да је рат био оправдан, па и неопходан за одбрану Немачке. Међу онима који су били дубоко обузети осећањем патриотизма и уверени у правичност рата био је и Фриц Хабер.

Међутим, иако је немачка јавност била идеолошки спремна за рат, немачка војска није била припремљена за модерно ратовање. У прва два месеца рата изгинуло је више немачких војника него укупно у свим појединачним ратовима које је Немачка до тада водила. Губици су били непојмљиви; чинило се да ће дословно цела немачка нација бити истребљена у року од пар година.

Тада се војна команда обратила Хаберу са хитним захтевом да развије ново оружје које би убрзало немачку победу. Подстакнут патриотизмом и осећањем дужности према отаџбини, Хабер се одмах одазвао свим расположивим средствима. Ово је означило почетак хемијског рата.

У Другој бици на Ипру (Белгија), 22. априла 1915. године, немачка армија је употребила хлор као бојни отров. Током првих десет минута од удара, убијено је око 6.000 француских војника. Страдао је и велики број немачких војника који су током напада морали ручно да иницирају цилиндрице напуњене хлором.

Клара се одлучно противила Хаберовом раду, како у породици, тако и у јавности. Њој је злоупотреба науке за стварање оружја за масовно уништење била неприхватљива. У ноћи 2. маја 1915. године, само недељу дана након прве употреба Хаберовог оружја, Клара је извршила самоубиство. Убила се Хаберовим војним пиштољем, на отвореном и видљивом месту, вече пре него што је Хабер требало да отпутује на Источни фронт како би надгледао наредну примену хемијског оружја.

Због ових околности, многи верују да је Кларино самоубиство било њен чин протеста против рата и Хаберовог учествовања у производњи језивог оружја. Опроштајно писмо које је Клара оставила могло би то да потврди или оспори, али је уништено убрзо након њене смрти и његов је садржај остао непознат. А Кларин драстични потез ипак није спречио Хабера да сутрадан отпутује на свој задатак.

Након завршетка рата 1918. године, Хабер је добио Нобелову награду за рад на синтези вештачке шалитре која је у том тренутку спасила свет глади. Али су многи научници бојкотовали његову награду због тога што је био творац бојног отрова, иако је употреба хемијског оружја била забрањена међународним споразумом. Више француских и енглеских научника је у знак протеста напустило церемонију доделе награде „оцу хемијског рата“.

У наредним годинама, све до доласка нациста на власт, Хабер је водио нормалан живот, радећи као шеф Института. Када су Адолф Хитлер 1933. године изабран за канцелара Немачке, донет је закон да сви јеврејски научници морају бити отпуштени. Пошто су се за ратне хероје Првог светског рата чинили изузеци, Хабер је, упркос свом јеврејском пореклу, могао да остане на свом положају. Он је ипак одлучио да га напусти, згрожен нацистичким режимом и наредбом да отпусти све Јевреје који су у Институту радили.

Захваљујући помоћи колега из Енглеске, својих бивших ратних непријатеља, Хабер је напустио Немачку. Неколико месеци радио је у Кембриџу, али га је жиг неморалног научника пратио и неки од водећих британских научника одбили су да се с њим рукују. Већ дубоко урушеног здравља, Хабер је решио да оде из Енглеске и прихвати

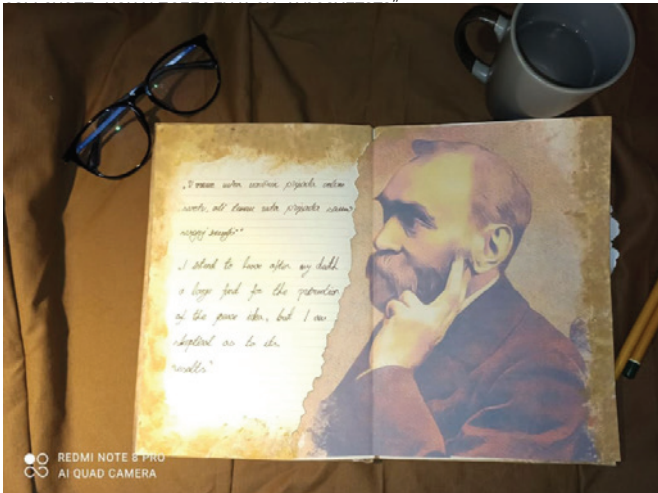
понуђено место у истраживачком институту на територији данашњег Израела. Смрт га је задесила на путу, 29. јануара 1934. године, у хотелској соби у Базелу (Швајцарска).

Чак и након смрти, проклетство творца оружја масовног убијања није напустило Хабера. Инсектицид који је био један од његових проналазака, коришћен је у гасним коморама нацистичких логора за уништење Јевреја, где су страдали и многи његови рођаци. И породица је била обележена трагедијом. Хаберов син Херман убио се 1946. године у Америци, а унука Клара, такође хемичар, која је радила на развоју противотрова за хлорни гас, извршила је самоубиство 1949. године.

Илустрације

Ученица Искра која дивно слика, дочарала је ову причу својим радовима. Она је показивала своје слике и цртеже, а ученици су закључивали шта је на њима.

На првом цртежу је портрет Алфреда Нобела и цитат: "Намеравам да након смрти оставим велики фонд за промоцију мировне идеје, али

На другом цртежу су двострука и трострука веза у молекулу азота, температура на којој реагују и добијени производ као оксид азота – међупроизвод у производњи шалитре.

На трећем цртежу је представљено како се користила снага Нијагариних водопада за "Компанију атмосферских производа".

На четвртном цртежу приказана је примена шалитре као вештачког ђубрива и као сировине за производњу експлозива.

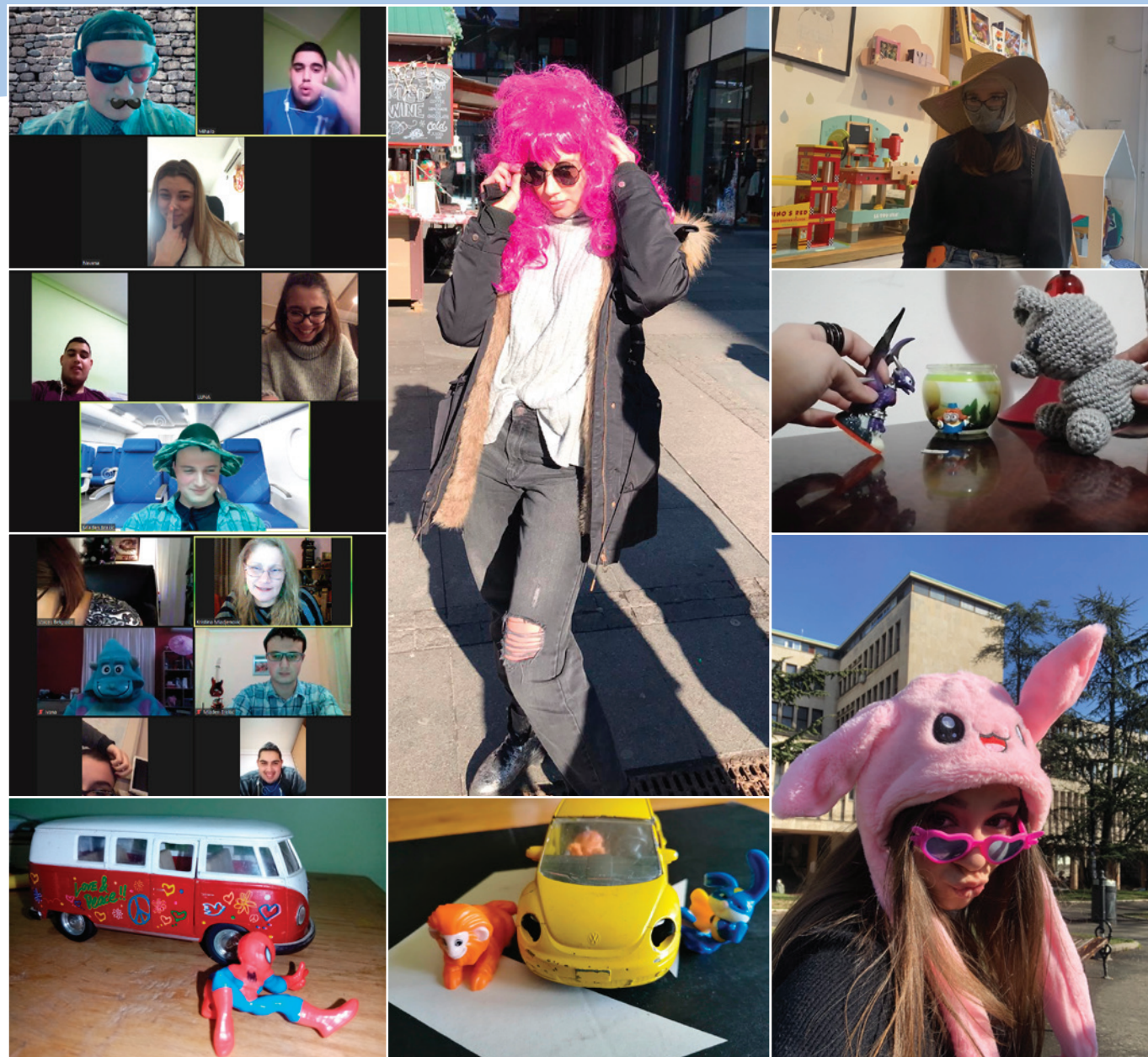

На петом цртежу приказана је битка у којој је хлор злоупотребљен као бојни отров.

УЧЕНИЧКИ ФИЛМОВИ

ИМПРЕСУМ

Финансијска подршка

Regional Youth Cooperation Office RYCO
www.ryco.org

Продуцент

Кристина Млађеновић

Издавач

Геолошка и хидрометеоролошка школа
„Милутин Миланковић“
Есад Пашина 26, Београд
www.ghmskola.edu.rs

За издавача

Ненад Тодоровић

Одговорна уредница

Др Весна Војводић Митровић

Уредница

Др Сунчица Милосављевић

Драматург

Звездана Зису

Лектура

Даница Вулићевић, Весна Војводић
Митровић, Мартин Наумоски

Лого пројекта

Душан Вулић

Графички дизајн

Игор Сандић
igor.sandic@issstudiodesign.com

Техничка обрада

ISS Studio Design, Београд

Београд, 2021.

ISBN-978-86-911897-1-6

5A3Art²

d Biblioteka
Dramagogija